

VOLUME #3
ISSUE#4,
APREL 2025

**«YANGI O‘ZBEKISTONDA
TABIIY VA IJTIMOIIY-GUMANITAR
FANLAR» RESPUBLIKA ILMIIY-AMALIIY
KONFERENSIYASI**

**Research Science and
Innovation House**

 <https://universalpublishings.com>
editor@universalpublishings.com

ISSN INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER

**«YANGI O'ZBEKISTONDA TABIIY VA IJTIMOIIY-GUMANITAR
FANLAR» RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI.**

30.04.2025-yil.

Ushbu to'plamda « **YANGI O'ZBEKISTONDA TABIIY VA IJTIMOIIY-GUMANITAR
FANLAR**» ilmiy konferensiyasi 2025-yil 3-soni 4-qismiga qabul qilingan maqolalar nashr etilgan.

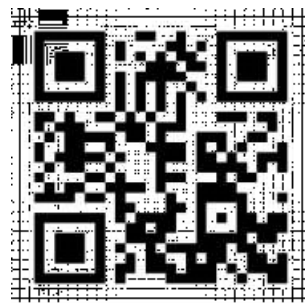
Jurnal tarkibidagi barcha maqolalarga **DOI** unikal raqami biriktirilib, **Zenodo, Open Aire, Google Scholar** xalqaro ilmiy bazalarida indekslandi.

OAK tomonidan dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan jurnallar ro'yxatidagi milliy jurnallarda chiqarilgan maqolalar sifatida rasman tan olinadi.

Asos: O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiyasi komissiyasining dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxati 3-sahifasi. – Toshkent: 2019. – 160 b.

Konferensiya materiallaridan professor-o'qituvchilar, mustaqil izlanuvchilar, doktorantlar, magistrantlar, talabalar, litsey-kollejlar va maktab o'qituvchilari, ilmiy xodimlar hamda barcha ilm-fanga qiziquvchilar foydalanishlari mumkin.

Eslatma! Konferensiya materiallari to'plamiga kiritilgan ilmiy maqolalardagi raqamlar, hisobotlar, ma'lumotlar haqqoniyligiga va keltirilgan iqtiboslar to'g'riligiga mualliflar shaxsan javobgardirlar.

**“RESEARCH SCIENCE AND INNOVATION
HOUSE” MCHJ**

TAHRIRIYAT

Bosh muharrir: Eshqarayev Sadridin Chorievich – Termiz iqtisodiyot va servis universiteti tibbiyot va tabiiy fanlar kafedrasini mudiri, kimyo fanlari falsafa doktori, dotsent Termiz, O'zbekiston.

Mas'ul kotib: Boboyorov Sardor Uchqun o'g'li Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali magistranti

Nashrga tayyorlovchi: Eshqarayev Samariddin Sadridin o'g'li Termiz davlat muhandislik va agrotexnologiyalar universiteti magistranti

TAHRIR KENGASHI A'ZOLARI

Texnika fanlari muharriri, Eshqarayev Ulug'bek Chorievich – Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti "Boshlang'ich ta'lim metodikasi" kafedrasini dotsenti, texnika fanlari nomzodi, Denov, O'zbekiston.

Texnika fanlari muharriri Babamuratov Bekzod Ergashevich – Termiz iqtisodiyot va servis universiteti, falsafa fanlari doktori, Termiz, O'zbekiston.

Kimyo fanlari muharriri Mirabbos Xojamberdiev Ikromovich- Berlin Technische Universität dotsenti, kimyo fanlari doktori, Berlin, Germaniya

Kimyo fanlari muharriri, Eshqurbonov Furqat Bozorovich – Termiz muhandislik-texnologiya instituti, kimyo fanlari doktori, Termiz, O'zbekiston.

Iqtisodiyot fanlari muharriri Otamurodov Shavkat Tillayevich – Termiz iqtisodiyot va servis universiteti prorektori, iqtisod fanlari doktori, Termiz, O'zbekiston.

Ijtimoiy va gumanitar fanlar muharriri, Xudoyberdiyev Xursand Xudoyberdiyevich – Termiz muhandislik-texnologiya instituti, ijtimoiy-gumanitar fanlar doktori, Termiz, O'zbekiston.

Tibbiyot fanlari muharriri Otamurodov Furqat Abduraimovich, Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali direktori, Termiz, O'zbekiston tibbiyot fanlari falsafa doktori, Termiz, O'zbekiston.

Biologiya fanlari muharriri Nurova Zamira Annakulovna Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali. Termiz, O'zbekiston, biologiya fanlari doktori, dots., Termiz, O'zbekiston.

Tibbiyot fanlari muharriri Turabayeva Zarina Kenjabekovna Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali, tibbiyot falsafa fanlari doktori, Termiz, O'zbekiston.

Sotsiologiya fani muharriri Eryigitova Lobar Qodirovna Termiz muhandislik-texnologiya instituti, falsafa sotsiologiya fanlari doktori, Termiz, O'zbekiston.

Filologiya fanlari muharriri Jo'rayeva Ramziya Abdurahimovna Qo'qon davlat pedagogika instituti. Qo'qon, O'zbekiston filologiya fanlari doktori (PhD), katta o'qituvchi.

Fizika-matematika-fanlari muharriri Bobamuratov Ulug'bek Erkinovich Termiz muhandislik-texnologiya instituti, falsafa fanlari doktori, fizika-matematika-fanlari, Termiz, O'zbekiston.

**"YANGI O'ZBEKISTONDA TABIIY VA IJTIMOIIY-GUMANITAR
FANLAR" RESPUBLIKA ILMIIY-AMALIY KONFERENSIYASI**
Volume 3, Issue 4, Aprel 2025

Tibbiyot fanlari muharriri Axmedov Kamoliddin Xakimovich Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali 1-son davolash fakulteti dekani, tibbiyot fanlari nomzodi, dotsent

Tibbiyot fanlari muharriri Vohidov Alisher Shavkatovich Toshkent tibbiyot akademiyasi Termiz filiali Umumiy xirurgiya, bolalar xirurgiyasi va bolalar urologiyasi kafedrasini mudiri Tibbiyot fanlari doktori, professor

Gumanitar fanlar muharriri Rahmonov Abduqahhor Abdusattorovich Ma'naviy-axloqiy tarbiya va yoshlar bilan ishlash bo'yicha direktor o'rinbosari, falsafa fanlari doktori (PhD)

AIRPORT TRANSFERS: A CONVENIENT SOLUTION FOR TRAVELERS

Almardanov Ro'zi

the 1st-year student of the department Tourism and Hospitality
of the Denov Institute of Entrepreneurship and Pedagogy

Abstract: Airport transfers are an essential part of modern travel, offering various transportation options to ensure a seamless journey. This article explores the different types of airport transfer services, their benefits, and key factors that influence travelers' choices. By analyzing these services, we aim to offer a deeper understanding of how airport transfers enhance the travel experience and provide recommendations for selecting the most appropriate service.

Introduction: Traveling, especially by air, is often fraught with stress and uncertainty. One critical component of the travel experience is the airport transfer, which involves transporting passengers between the airport and their destination. Efficient airport transfers not only improve the overall travel experience but also ensure convenience, time-saving, and comfort. Despite its importance, many travelers are often unaware of the various options available and how to choose the right service. This article delves into the different types of airport transfers, their advantages, and the factors that influence service selection.

Methodology: The classification of airport transfer services typically includes the following categories: private transfers, shared transfers, shuttle services, and luxury transfers. Each type varies in cost, convenience, and the level of service provided.

- *Private Transfers:* This option offers the highest level of privacy and convenience, featuring a dedicated vehicle for the passenger's exclusive use. Private transfers are ideal for business travelers or those seeking a more comfortable experience, free from the distractions of other passengers.

- *Shared Transfers:* Shared services allow multiple passengers to travel in the same vehicle, which can result in a lower cost but potentially longer travel time due to multiple stops.

- *Shuttle Services:* Shuttle buses are another common option, often providing service to hotels or various city locations. Although generally more affordable, shuttles may not offer the same level of convenience or comfort as private transfers.

- *Luxury Transfers*: These high-end services include premium vehicles like limousines and executive cars, and are suited for travelers looking for luxury and exclusivity.

Each type serves different purposes, catering to a variety of budgets and traveler preferences.

Results and Discussion: The advantages of using airport transfer services are numerous. These benefits not only make the journey more enjoyable but also more efficient and reliable.

- *Convenience*: One of the main advantages of pre-arranged airport transfers is convenience. By booking in advance, travelers avoid the stress of searching for transportation upon arrival, especially in unfamiliar locations or during peak travel times (Smith, 2022).

- *Time-Saving*: Airport transfers offer direct routes to destinations, bypassing the need for multiple modes of transport. This is particularly important for travelers with tight schedules who wish to maximize their time at their destination (Walker, 2023).

- *Comfort and Safety*: Professional transfer services prioritize passenger comfort and safety. For instance, private transfers allow for a peaceful and comfortable journey in well-maintained vehicles, unlike taxis or public transport (Roberts, 2021).

- *Fixed Pricing*: Unlike traditional taxi services, airport transfers often offer fixed pricing, which eliminates the uncertainty of fluctuating fares based on traffic or distance. This transparency is highly valued by travelers seeking predictable expenses (Thompson, 2024).

When choosing an airport transfer service, factors such as budget, travel group size, and the reputation of the service provider should be carefully considered. Budget-conscious travelers may opt for shared services or shuttle buses, while those seeking comfort and privacy might prefer private transfers or luxury services.

Conclusion: Airport transfers play a crucial role in enhancing the travel experience by providing convenience, safety, and efficiency. With various types of services available, travelers can select the option that best suits their needs based on factors like budget, group size, and desired level of comfort. Ultimately, booking an airport transfer in advance helps reduce stress, ensures a smoother transition between the airport and the destination, and allows for a more enjoyable travel experience. Future studies could further explore consumer preferences in airport transfer services and the potential for technological advancements to improve service quality and efficiency.

References:

1. Smith, J. (2022). The Evolution of Airport Transportation Services. Travel Press.
2. Walker, A. (2023). A Guide to Airport Transfers: Choosing the Right Option for Your Journey. Travel Essentials.
3. Roberts, M. (2021). Airport Transfer Services: An Analysis of Market Trends and Consumer Preferences. International Travel Journal.
4. Thompson, R. (2024). Maximizing Convenience in Travel: The Benefits of Airport Transfers. Global Transportation Review.

JUMHURIYATDAN OLDIN TURK MAQOLLARINING O‘RGANILISHI

Bozorova Sabohat Ramazonovna

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o‘zbek tili va adabiyoti universiteti katta
o‘qituvchisi

sabohatbozorova@gmail.com

***Annotatsiya.** Til va milliy madaniyatning tamal toshlari hisoblangan maqollar xalqning tilida saqlanishi, muloqotda faol ishlatilishi bilan birga, turkiy xalqlarning bizga ma’lum bo‘lgan ilk mushtarak yozma yodgorligi – O‘rxun bitiklaridan e’tiboran yozma matnlarni ham bezagan, vaqt o‘tishi bilan yanada boyigan, bizgacha yetib kelgan. O‘zining tarbiyaviy, ibratli va yo‘naltiruvchi xususiyatlari bilan elga manzur bo‘lgan maqollar tarix, jamiyat, madaniyat, ijtimoiy munosabatlar, ma’naviy qadriyatlar, olamning lisoniy manzarasi haqidagi muhim ma’lumotlarni ham aks ettiradi. Shu bois maqollar turli soha mutaxassislari tomonidan o‘rganiladi. Turk paremiologiyasi hozirga qadar bir necha bosqichlarni bosib o‘tdi. Mazkur maqolada Jumhuriyat davridan oldin turk maqollarining o‘rganilishi xususida to‘xtalinadi.*

***Kalit so‘zlar:** turk maqollari, Jumhuriyat davri, qo‘lyozmalar, bosma asarlar, nashr qilinmagan manbalar.*

Annotation. Proverbs, considered the cornerstones of language and national culture, have been preserved in the people's language and actively used in communication. Additionally, they have adorned written texts since the earliest known common written monument of the Turkic peoples – the Orkhon inscriptions – gradually enriching over time and reaching us today. Appreciated for their educational, exemplary, and guiding qualities, proverbs also reflect important information about history, society, culture, social relations, spiritual values, and the linguistic worldview. Therefore, they are studied by specialists from various fields. Turkish paremiology has gone through several stages of development. This article focuses on the study of Turkish proverbs before the Republican era.

Keywords: Turkish proverbs, Republican era, manuscripts, printed works, unpublished sources.

Maqollar tuyg'u va fikrlarni ta'sirli tarzda yetkazishga xizmat qiluvchi barqaror birikmalardir. O'rinli ishlatilgan maqol fikrning ishonchli, ta'sirchan bo'lishini ta'minlaydi. Qadimgi yozma yodgorliklarda ham maqollar qayd etilgan. Ularning tadqiqi esa dastlab to'plash, majmua yoki kitob shakliga keltirish, sharhlash bilan boshlangan. Turk maqollarining o'rganilishi ham uzoq tarixga ega.

Turk olimi N.Tan maqollar tadqiqiga bag'ishlangan izlanishlarni 2 bosqichga ajratadi:

- 1.Jumhuriyatdan oldin Usmonlilar imperiyasi hududida yaratilgan maqol va iboralar lug'atlarida mazmun bilan aloqador izlanishlar.
- 2.Jumhuriyat davrida Turkiyada tuzilgan maqol va iboralar lug'atlarida mazmunga e'tibor qaratilishi.¹

1-bosqichda maqol va iboralar lug'ati xususiyatlariga ega bo'lgan yoki yaqin turgan qo'lyozmalar va bosma nashrlar e'tiborni tortadi. Ularda maqol va iboralar farqlanmagani, "atalar sözü/durûb-ı emsâl" (maqol) terminlari parallel qo'llanganini ko'rish mumkin. Bu manbalarda maqol va iboralardagi mazmunga yetarlicha ahamiyat berilmasa-da, ularning yozma shaklda saqlanib qolgani, unutilishiga yo'l qo'yilmagani tahsinga sazovorligini qayd etish o'rinlidir.

"Usmonlilar davrida, 1480-yildan hozirgi kungacha yetib kelgan qo'lyozmalarda maqollar "O'g'uznoma" umumiy sarlavhasi ostida iboralar bilan aralash, ma'nolari izohlanmagan holda uchraydi, lekin devon she'riyatida maqollar mazmuni yoki izohi aks etgan baytlarni keltirish kuzatiladi. 1819-yilda "Turfetü'l-Emsâl" ("Maqollarning izohli lug'ati") asosida maqollarni sharhlash bosqichiga o'tilgan".²

¹ Tan N. Türkiye'de Genel Atasözü ve Deyim Sözlüklerinde Anlam Verme Çalışmalarına Toplu Bir Bakış. – Ankara: Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, 2020, №50. – S.260.

² Tan N. Türkiye'de Genel Atasözü ve Deyim Sözlüklerinde Anlam Verme Çalışmalarına Toplu Bir Bakış. – Ankara: Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, 2020, №50. – S.257.

QO'LYOZMALAR:

- *“Kitâb-ı Atalar Sözü”*. 1480-81-yillarda yozilgan mazkur asarning muallifi noma'lum. Asarning 1526-yilda ko'chirilgan Parij nusxasida 659 ta; 1556-yilda ko'chirilgan Fotih nusxasida esa 697 ta maqol va ibora mavjud. Ular izohlanmagan.
- *“Hazihi'r-Risaleti min Kelimâti Oğuznâme el-Meşhur bi-Atalar Sözü”*. Berlin davlat kutubxonasida saqlanayotgan ushbu qo'lyozmaning XV asrdan oldingi davrga yoki XV-XVI asrlarga oidligi taxmin qilinadi.³ Ko'chirilgan vaqti va kotibi ma'lum emas. Bu “O'g'uznoma”ning Sankt-Peterburg davlat universiteti Qo'lyozmalar bo'limida saqlanayotgan *“Kitâb-ı Oğuznâme”* yoki *“Emsâl-i Mehmedali”* nomi bilan bilingan, lekin *“Emsâl-i Türkî”* shaklida qayd etilgan yana bir nusxasi bor. Berlin nusxasida 2 210 ta; Sankt-Peterburg nusxasida esa 1 863 ta maqol keltirilgan, biroq izohlanmagan.
- *Djon Kovel/Britaniya muzeyi qo'lyozmasi*. 1661-yilga oid bu qo'lyozmada lotin harflari bilan yozilgan 99 so'z berilgan. Bularning hammasi maqollar emas. Oldingi manbalardan ko'chirilgan. Maqollar izohi berilmagan.
- *Sulaymoniya kutubxonasida saqlanayotgan, XVII asrga oid bo'lgan majmua*. Unda 184 maqol keltirilgan, lekin izohlanmagan. To'plovchisi ma'lum emas.
- Oksford universitetining Bodleian kutubxonasi Qo'lyozmalar fondidagi *“Türkçe Tekellümât”* majmuasi. Majmuaning 2-qismida *“Durûb-ı Emsâl Beyânındadır”* sarlavhasi ostida, arab alifbosi asosida tartib berilgan 290 maqol keltirilgan. Ular izohlanmagan.
- *“Hurûf ile Müretteb Durûb-ı Emsâl”*. Mustaqimzoda Sulaymon Sadeddin Afandi tomonidan yozilgan bu asarning Sulaymoniya kutubxonasidagi 2 nusxasi ustida olib borilgan ilmiy izlanishlarga ko'ra, asardan 449 ta maqol va ibora o'rin olgan. Ularga izoh berilmagan.⁴ Mustaqimzodaning yashagan vaqti e'tiborga olinsa, asar XVIII asrning 2-yarmida tugallangan, deyish mumkin.

³ Arslan M. *Hâlis Efendi: Turfetü'l-Emsâl/Açıklamalı Atasözleri Sözlüğü*. – Ankara: Grafiker Yayınları, 2019.– S.22.

⁴ Yılmaz A. Müstakim-zâde ve Durûb-ı Emsâl'inin Türk Edebiyatındaki Yeri ve Önemi. Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi. 1999, № 6, 225-271.

- *“Turfetü'l-Emsâl”*. XIX asr boshida yozilgan maqollar kitobi hisoblanadi. Turk paremiologiyasida yangi bosqichni boshlab bergan mazkur asarning 4 qo‘lyozma nusxasi aniqlangan. Asarda Kastamonu atrofidan to‘plangan 76 maqol keltirilgan va batafsil izohlangan. Maqollar lug‘ati bo‘lgan bu asar, o‘z mazmuniga ko‘ra, nasihat va axloq kitobi xususiyatlariga ega. Undan o‘rin olgan maqollarning aksariyatida nasihat mazmunining ustun ekanligi maqollarni izohlashda nasihatnomaga o‘xshash turning shakllanishiga zamin yaratadi. Mazmunga mos oyat, hadis, hikmatli so‘z va maqollar bilan yuzaga keltirilgan bir butunlik asarning pand-nasihat maqsadida yozilganini ko‘rsatadi. *“Turfetü'l-Emsâl”*ning shunga o‘xshash asarlardan farqli jihati maqollarning chuqur tahlil qilinishi, izohlanishidir. Na o‘tmishda, na hozir maqollar shu qadar teran tahlil qilingan, sharhlangan boshqa manba uchramaydi”.⁵
- *“Armağan”*. Edirnalik Ahmed Badi Afandi tomonidan 1874-1875-yillarda yozilgan. Edirna Xalq kutubxonasida saqlanayotgan bu asardan 5 675 maqol va ibora, shu bilan birga, izohlash maqsadida 478 shoir ijodidan keltirilgan 5 106 bayt o‘rin olgan. So‘zlarning ma‘nolari izohlanmagan. Turk devon she‘riyatida uchraydigan maqol va iboralar keltirilgan keng qamrovli asar mohiyatidadir.
- *“Atalar Sözü Mecmuası”*. Chelebio‘g‘lu Abdulhakim Haqqi tomonidan yaratilgan mazkur majmuaTDK kutubxonasida saqlanayotgan 2 jildidan iborat bo‘lgan, ilova qismi bilan birgalikda 1994 sahifani tashkil etuvchi qo‘lyozma hisoblanadi. Asardan maqol va iboralar bilan birga, hikmatli so‘zlar, duo, qarg‘ish, latifalar ham o‘rin olgan. So‘zlarning ma‘nolari izohlanmagan.
- *“Durûb-ı Emsâl”*. Ali Emiri Afandi tomonidan tartib berilgan, manzum va nasriy maqol hamda iboralardan jamlangan 3 daftar. XX asrning dastlabki choragiga oid. Daftarlarda 2 300 maqol va ibora bilan birga, ular ishlatilgan 2 110 bayt ham yozilgan, lekin izohlanmagan. So‘zlar arab alifbosi tartibida keltirilgan.

BOSMA ASARLAR:

- *“Durûb-ı Emsâl”*. Vojid qalamiga mansub ushbu asar Usmonlilar davrida Istambulda nashr etilgan (1858-yil) ilk maqollar lug‘ati hisoblanadi. Ibrohim Shinosiyning lug‘atidan oldin.1846-yilda Edirnalik Hifziy tomonidan nashr etilgan *“Manzume-i Durûb-ı Emsâl”*

⁵Arslan M. Hâlis Efendi: *Turfetü'l-Emsâl/Açıklamalı Atasözleri Sözlüğü*. – Ankara: Grafiker Yayınları, 2019. – S.11.

asarida maqollar o'zgargan shaklda, bayt va misralar holda keltirilgani sababli uni lug'at sifatida baholash to'g'ri bo'lmaydi.

- *“Durûb-ı Emsâl-i Osmâniyye”*. Ibrohim Shinosiy tomonidan Parijda tayyorlangan asarning dastlabki nashri 1863-yilda Istambulda amalga oshirilgan. Uzoq vaqt davomida Turkiyada bosilgan ilk maqollar kitobi sifatida baholangan. Vojid va Hifziyning asarlari ma'lum bo'lgach, bu fikr o'zgargan. Asarning 3 nashrida (1863, 1870, 1884-yillarda) maqol va iboralar aralash, ma'nolari izohlanmagan holda, arab alifbosi tartibida berilgan. 1-nashrda 1 500; 2-nashrda 2 500; 3-nashrda 4 006 so'z borligi tadqiqotlarda aniqlangan. Ba'zi so'zlarga mos holatlarda mumtoz she'riyat namunalari izoh sifatida qo'yilgan. 138 shoir ijodidan 838 bayt keltirilgan. Shuningdek, 25 adib ijodidan olingan 83 ta nasriy parchaning namuna sifatida berilishi asarning yana bir o'ziga xosligidir. 3-nashrda unutilgan 2 so'z bilan birga, 4 006 ta so'z berilgan, deyish mumkin.⁶

- *“Atalar Sözü-Türkî Durûb-ı Emsâl”*. Buyuk davlat arbobi Ahmet Vefik Posho tomonidan dastlab Anadolu va qo'shni hududlardan to'plangan, keyin Bursa hokimi bo'lgan vaqtda u yerdagi keksa kishilardan yozib olingan maqol va iboralar bilan kengaytirilgan lug'at 2 marta nashr qilingan. Bursa nashri yangi so'zlar bilan to'ldirilgan. Ular xalq orasidan to'plangani sababli sodda, tushunarli. 2-nashrda 8 000 atrofidagi so'z (maqol va iboralar aralash holda) izohsiz, arab alifbosi tartibida keltirilgan.

- *“Durûb-ı Emsâl-i Türkiyye yahud Atalar Sözü”*. Muallif: Tekezade Mehmed Said. Istambulda 1895-yilda nashr etilgan bu lug'at 384 sahifadan iborat. Unda arab alifbosi tartibida yozilgan 5 742 maqol va ibora izohsiz, aralash holda keltirilgan. Maqol va iboralar bilan bog'liq 259 misra va bayt ham ilova qilingan.

Xulosa qilib aytganda, *Jumhuriyat davridan oldin turk maqollari va iboralari deyarli farqlanmagan, mazmuni izohlanmagan, ularni majmua va kitoblarga ketma-ket yozish bilan cheklanilgan. Bu holatni ziyolilarning barcha so'zlar ma'nosini bilishi kerakligi bilan izohlash mumkinligi tadqiqotchilar tomonidan ta'kidlangan. Ba'zi manbalarda mumtoz turk*

⁶ Beyzadeoğlu S., Gürgendereli M., Günay F. Edirneli Ahmed Bâdî Efendi: Armağan/Divan Şiirinde Atasözleri ve Deyimler. – Cambridge: Harvard Üniversitesi Yayını, 2004.

she'riyati an'analariga monand tarzda qisqa sharhlar berilganini kuzatish mumkin. Bu holat Jumhuriyat davriga qadar davom etdi. Jumhuriyat davridan oldingi manbalar xalq og'zaki ijodi va badiiy tafakkurining bebaho namunalari bo'lgan maqollarni saqlab qolish va keyingi avlodlarga yetkazish yo'lidagi muhim urinish sifatida e'tirofqa loyiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

Arslan M. Hâlis Efendi: Turfetü'l-Emsâl/Açıklamalı Atasözleri Sözlüğü. – Ankara: Grafiker Yayınları, 2019.

Beyzadeoğlu S. Şinasî: Durûb-ı Emsâl-i Osmâniyye, İstanbul: MEB Yayını, 2003.

Beyzadeoğlu S., Gürgendereli M., Günay F. Edirneli Ahmed Bâdî Efendi: Armağan/Divan Şiirinde Atasözleri ve Deyimler. – Cambridge: Harvard Üniversitesi Yayını, 2004.

Ercilasun A. B. Dîvânu Lugâti't-Türk'teki Şiirler ve Atasözleri. İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2020.

Gürgendereli M. "Durûb-ı Emsâl-i Türkiyye: Atalar Sözü". 2003, Bilge, Yaz 37, 68-74.

Oy A. Tarih Boyunca Türk Atasözleri. İstanbul: T. İş Bankası Kültür Yayınları, 1972.

Tan N. (2020). "Türkiye'de Genel Atasözü ve Deyim Sözlüklerinde Anlam Verme Çalışmalarına Toplu Bir Bakış". *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 50, 257-296.

Tıraş Y. C., Ertürk H. İ. Gümülcineli Esad Efendi ve Türk Dilinde Kinâyât Adlı Eseri. *Journal of Turkish Language and Literature*. V 3, I.2, Spring 2017, 235-258.

Ünal M. Hıfzî'nin 16. Yüzyılda Yazdığı Atasözleri Derlemesi: Manzûme-i Durûb-ı Emsâl // SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi. 35, Ağustos 2015, 101-126.

Yılmaz A. Müstakim-zâde ve Durûb-ı Emsâl'inin Türk Edebiyatındaki Yeri ve Önemi. Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi. 1999, № 6, 225-271.

УДК: 616.34-007.271-089-053.3

**ПРОГНОЗИРОВАНИЕ И ПРОФИЛАКТИКА ПОСЛЕОПЕРАЦИОННЫХ
ОСЛОЖНЕНИЙ ОСТРОЙ КИШЕЧНОЙ НЕПРОХОДИМОСТИ У БОЛЬНЫХ
ПОЖИЛОГО И СТАРЧЕСКОГО ВОЗРАСТА**

Худойбердиев Санжар Собирович

e-mail: sanjar.s1983@mail.ru

<https://orcid.org/0009-0005-7667-6773>

Хамдамов Бахтиёр Зарифович

e-mail: dr.hamdamov@mail.ru

<https://orcid.org/0000-0003-3569-6688>

Бухарский медицинский институт

Актуальность. В результате проведенного ретроспективного анализа результатов применения традиционных методов лечения ОКН у больных пожилого и старческого возраста было выявлено, что, во-первых, по частоте больше всего встречается обтурационная кишечная непроходимость со своеобразным клиническим проявлением и течением патологического процесса на фоне большого количества сопутствующих патологий, в том числе со стороны жизненно-важных органов (сердце, легкие, печень, мозг) (1,3,5,7,9,11,14,16,18); во-вторых, ОКН у больных пожилого и старческого возраста протекает с выраженными нарушениями в системе свертывания крови, имеющие склонность к тромбообразованию, которые приводят к ишемии тканей и в первую очередь самого кишечника (2,4,6,8,10,12,20,22,24). Все это в конечном счете приводит к увеличению удельного веса послеоперационных осложнений ОКН и летальности у больных пожилого и старческого возраста (13,15,17,19,21,23,25,26,27). В этой связи, мы считаем, что разработка новых, патогенетически обоснованных методов прогнозирования и профилактики послеоперационных осложнений ОКН у больных пожилого и старческого возраста является приоритетным направлением хирургической геронтологии.

Цель исследования. Разработка методов прогнозирования и профилактики послеоперационных осложнений острой кишечной непроходимости у больных пожилого и старческого возраста.

Материал и методы исследования. Анализ патогенетических механизмов взаимосвязи таких известных проявлений ОКН как ИПГ и ИЭГ с выявленными общими клинико-лабораторными проявлениями данного заболевания, на наш взгляд, позволит разработать методы прогнозирования развития неудовлетворительных результатов и послеоперационных осложнений данного заболевания у больных пожилого и старческого возраста.

Результаты и их обсуждение. Следует отметить, что ИПГ у больных первой подгруппы, на всем протяжении проведенного исследования, прогрессивно снижалась, тогда как у больных второй подгруппы, после умеренного снижения, начиная со 2-суток послеоперационного периода имела тенденцию к постепенному, а в последующие сроки – прогрессивному повышению своего значения. Такая тенденция снижала корреляционную зависимость между этими показателями ($R=-0,381$). В то же время ИЭГ не имела признаков к снижению у больных второй подгруппы и соответственно имела лишь рост, что соответственно повышало значимость обратной корреляционной связи между первой и второй подгрупп больных ($R=-0,789$). Иная картина графической кривой была отмечена нами по исследованным общим клиническим показателям ОКН.

Температурная кривая имела умеренную обратную корреляционную связь ($R=-0,403$) между подгруппами, что было связано с двойным нивелированием динамики на 1 и 3-сутки послеоперационного периода. Однако в случае анализа уровня САД значение корреляционной связи ($R=-0,368$) между больными обеих подгрупп оказалось такой же. Еще меньшее корреляционное значение можно было отметить и по отношению к ЧДД ($R=-0,231$). Высокой обратной корреляционной связью ($R=-0,943$) между больными первой и второй подгрупп отличилась частота сердечных сокращений.

Прямую корреляционную зависимость между первой и второй подгруппами больных с ОКН нами было отмечено по отношению к креатинину ($R=0,597$). У больных первой

подгруппы было отмечено прогрессивное снижение уровня креатинина. В то же время, у больных второй подгруппы такое критического снижения нами не отмечено.

Низкую прямую корреляционную зависимость мы отметили среди больных двух подгрупп по показателю калия плазмы ($R=0,259$). Это было обусловлено двойной нивелировкой показателя в плазме крови в дооперационном периоде и на 3-сутки послеоперационного периода. При этом у больных первой подгруппы уровень калия в плазме крови поддавался коррекции, однако во второй подгруппе такого не происходило.

Скорость тромбообразования у больных первой подгруппы в среднем снижалось за исключением ПТВ. В отличие от этого у больных второй подгруппы нами отмечена только склонность к ускорению процессов тромбообразования.

Графический анализ динамики изменения показателей времени тромбообразования показал, что ПТВ имело высокую прямую корреляционную связь между динамикой обеих подгрупп ($R=0,743$).

Близость параметров АЧТВ между больными первой и второй подгрупп в дооперационном периоде и на 1-2 сутки послеоперационного периода определила взаимную корреляционную связь между этими параметрами (на уровне $R=-0,933$), хотя по графической картине видно насколько происходило расхождение данного значения. Тем не менее ускорение времени данного исследованного параметра свидетельствовало о том, что у больных второй подгруппы склонность к тромбообразованию была максимальной высокой.

На промежуточном уровне, но с обратной корреляционной связью оказалось ТВ между больными первой и второй подгрупп ($R=-0,611$).

Основные показатели нарушения эндотелиальной системы имели прямую корреляционную зависимость. При этом на первом месте можно выделить динамику изменения СРБ ($R=0,940$).

Следующими по корреляционной значимости оказались Д-димер ($R=0,885$) и фибриноген ($R=0,405$). При наличие столь высоких параметров корреляционной

зависимости следует отметить, что у больных второй подгруппы уровень показателей повреждения эндотелия сосудов был выше, чем у больных первой подгруппы.

Следующий вид анализа сводился к проведению сопоставительного облачного покрытия зависимости исследованных параметров в зависимости от динамики изменения уровня ИПГ и ИЭГ у больных первой и второй подгрупп.

У больных первой подгруппы облачное покрытие уровня ИПГ показала свою зависимость от таких исследованных параметров как количество лейкоцитов, ЛИИ, СРБ, пульса, креатинина и температуры тела. В этом отрезке виртуального облака уровень зависимости ИЭГ был не большим и находился на уровне ниже среднего значения.

Рост этого значения происходит по отношению к таким показателям как САД, гематокрита, Д-димер, фибриногена, калия плазмы, и всех параметров скорости образования тромбов. Все они были зависимы от ИЭГ у больных первой подгруппы.

У больных второй подгруппы облако покрытия исследуемых параметров была схожей между ИПГ и ИЭГ. Все параметры на максимальном значимом уровне корреляционного коэффициента были отнесены именно к нарушению эндотелиальной системы и ускорению процесса тромбообразования.

Таким образом, проведенные исследования на данном этапе показали, что у больных второй подгруппы происходит рост ИЭГ и ИПГ. Это можно трактовать как начальная фаза патогенеза послеоперационных осложнений. Все они объединяются единым механизмом патологических процессов, в основе которых лежит нарушение в системе микроциркуляции самого кишечника. Данный процесс усугубляется в условиях, когда у больного имеется странгуляционная кишечная непроходимость, при которой дополнительно происходит сдавливание сосудов брыжейки кишечника. Происходят функциональные изменения в кишечнике, среди которых можно выделить нарушения моторно-эвакуаторной, секреторной и всасывательной функций.

Известно, что длительно сохраняющаяся ИЭГ приводит ишемическому повреждению стенки самой кишки. В результате этого происходит повреждение слизистой оболочки органа приводящая к срыву барьерной функции кишечника. Данный процесс в более тяжелом варианте протекает у больных с толстокишечной непроходимостью в

результате ранней транслокации микроорганизмов из полости кишечника сначала в локальный, а в дальнейшем в системный кроток через воротную вену и систему лимфатических сосудов. В такой ситуации кишечник приобретает роль источника интоксикации. Это приводит к усугублению гомеостаза что несомненно способствует формированию замкнутого круга цепи патологических процессов и создаются условия для развития послеоперационных осложнений и летальности. Такой механизм происходящих патологических процессов весьма характерен для больных пожилого и старческого возраста.

Данный механизм, возможно, был связан сведениями относительно роли и места нитроксидергической системы иннервации, которая участвует в регуляции моторики и секреции, в примембранном пищеварении и всасывании. Вся нитроксидергическая регуляция обеспечивается ауто- и паракринными механизмами синтеза оксида азота интрамуральными нейронами энтеральной нервной системы, эпителием, выстилающим пищеварительную трубку, клетками мышечной ткани - эндотелием микрососудов.

На основании проведенного многофакторного анализа основных исследуемых показателей нам удалось выстроить диаграмму ROC-анализа, которая позволила выявить ценность основных прогностических параметров. Данный метод позволил нам так же выявить приоритетность независимости при развитии неудовлетворительных результатов лечения ОКН у больных пожилого и старческого возраста.

Можно выделить основные параметры, которые отличаются своей максимальной достоверностью. Они характеризуются двумя этапами происходящих процессов в послеоперационном периоде: в первой фазе в ROC-кривой более активными оказались исследованные нами маркеры воспалительной реакции, а во второй фазе – показатели скорости тромбообразования (тромбиновое и протромбиновое время, АЧВТ) и эндотелиальной дисфункции (Д-димер, СРБ, фибриноген). Эти данные составили основу для формирования матрицы возможного развития неудовлетворительного результата лечения ОКН у больных пожилого и старческого возраста. Полученная цифровая матрица стала базой для создания программного продукта под названием «PURTAP» (Prognosis of Unsatisfactory Results of Treatment of Acute Intestinal

Obstruction in Elderly and Senile Patients). При этом вероятность развития неудовлетворительных результатов лечения ОКН мы подразделили на низкую и на высокую. В случае отсутствия совпадения исследованных критериев с разработанным программным продуктом вероятность нарушения развития послеоперационных осложнений, в основе которых лежит нарушение микроциркуляции в кишечнике.

Разработанный нами программный продукт доступен для широкого внедрения в практическое здравоохранение, так как может функционировать на любой компьютерной платформе в различном режиме. Это в свою очередь позволяет минимизировать расчетное время со стороны медицинского персонала.

Тактический алгоритм применения методов профилактики послеоперационных осложнений у больных основной группы базировался на полученных данных по прогностической программе «PURTAP». По результатам проведенного исследования мы получали вероятность развития послеоперационных осложнений в виде низкого и высокого значения. Третий вариант значения обозначался как нулевая вероятность – то есть ее отсутствие.

Сравнительная оценка по срокам поступления больных в стационар от начала заболевания позволила выявить, что высокая вероятность неудовлетворительных результатов лечения напрямую связана с длительностью срока. Эти данные подтверждают общеизвестные сведения и свидетельствуют о логической полярности полученных значений. Так высокая вероятность развития послеоперационных осложнений в 55,8% случаев была при обращении больных через 24 и более часов после начала заболевания. Низкая вероятность приходится на промежуток времени между 12-24 часами (15,4%) от начала заболевания. В случае (3,8%) обращения больных в клинику менее чем через 6 часов после начала заболевания вероятность развития послеоперационных осложнений приравнивалось к нулю.

Тип кишечника так же имел определенную роль в повышении вероятности развития послеоперационных осложнений ОКН у больных пожилого и старческого возраста. Так, для больных с высокой вероятностью развития неудовлетворительных результатов лечения ОКН было характерным комбинация поражения толстого и

тонкого кишечника (25,5%). В меньшей степени было отмечено по отношению к толстому (21,8%) и к тонкому кишечнику (20,7%).

При низкой вероятности развития послеоперационных осложнений ОКН у больных пожилого и старческого возраста в приоритете было поражение толстого кишечника (16,4%). При этом поражение тонкого кишечника было отмечено лишь у 7,3% больных. У 9,1% больных вероятность развития послеоперационных осложнений отсутствовала. Все они были представлены толстокишечной кишечной непроходимостью.

Высока вероятность развития послеоперационных осложнений была у больных с поражением подвздошной кишки (28,8%) и поперечно-ободочным отделом толстого кишечника (11,5%). В числе возможных, но с низким значением были поражения нисходящая часть толстого кишечника (9,6%) и сигмовидный кишечник (7,7%). Лишь в 1,9% было при поражении слепой кишки. В 17,3% случаев поражение нисходящего отдела толстого кишечника имело низкую вероятность развития неудовлетворительных результатов лечения. Поражение тощего кишечника, которая была в приоритетной группе где отсутствовала вероятность развития послеоперационных осложнений ОКН (5,9%).

Низкая вероятность развития послеоперационных осложнений ОКН у больных пожилого и старческого возраста была отмечена в виде приоритета странгуляционного типа поражения (30,8%) ОКН. При этом для случаев сочетанного типа поражения была отмечена высокая вероятность развития послеоперационных осложнений ОКН у больных пожилого и старческого возраста (26,9%). Отсутствие вероятности развития послеоперационных осложнений ОКН у больных пожилого и старческого возраста характеризовалось в основном обтурационным (5,8%) и странгуляционным (1,8%) типом поражения.

Острая спаечная кишечная непроходимость (34,6%) была в основе высокой вероятности развития послеоперационных осложнений ОКН у больных пожилого и старческого возраста. Остальные причины ОКН были в незначительной части в данной прогностической категории. Низкая вероятность развития послеоперационных осложнений ОКН у больных пожилого и старческого возраста характеризовалась

приоритетом причины в виде ущемленной грыжи (23,1%). На остальные причины ОКН приходились лишь по 1 случаю. При опухолевом поражении кишечника вероятность развития послеоперационных осложнений ОКН у больных пожилого и старческого возраста отсутствовала (34,6%).

Среди сопутствующих заболеваний с высокой вероятностью развития послеоперационных осложнений ОКН у больных пожилого и старческого возраста проявились заболевания сердечно-сосудистой системы (34,8%), в меньшей степени патологии со стороны органов дыхания (26,1%) и абсолютно низкого значения заболевания со стороны эндокринной системы (6,5%).

Для больных с низкой вероятностью развития послеоперационных осложнений ОКН у больных пожилого и старческого возраста было отмечено наличие сопутствующих заболеваний со стороны органов дыхания (17,4%) и органов желудочно-кишечного тракта (4,3%). Остальные виды сопутствующих заболеваний не имели прямой связи с вероятностью развития послеоперационных осложнений ОКН у больных пожилого и старческого возраста. Среди них заболевания мочеполовой системы, мышечно-опорной системы, центральной нервной системы (все по 0,9%).

Таким образом, рандомизировав больных основной группы в зависимости от вероятности развития послеоперационных осложнений ОКН нам представляется возможным разработать дифференцированные лечебно-профилактические и тактические подходы для достижения улучшения результатов лечения больных с данной патологией.

Разработанный алгоритм основывался на данных, полученных путем оценки вероятности послеоперационных осложнений по категориям высокая, низкая и отсутствующая вероятность.

Согласно условиям разработанного нами лечебно-диагностического алгоритма все пациенты с ОКН в пожилом и в старческом возрасте госпитализируются в хирургическое отделение. Проводится коллегиальный осмотр больного со стороны хирурга, терапевта и анестезиолога-реаниматолога (рисунок 8).

В случае диагностики таких патологий как ущемленная грыжа, заворот кишечника, злообразование кишечника, то есть при которых имеет полный блок сдавления

сосудов брыжейки, следует на протяжении не более 2 часов провести следующие мероприятия: УЗИ органов брюшной полости, установка назогастрального зонда и мочевого катетера; измеряется ИПГ; больному начинают применять антибактериальную терапию и медикаментозную коррекцию соматических нарушений. После завершения 2-часовой предоперационной подготовки больному выполняют операцию в экстренном порядке.

Пациенты пожилого и старческого возраста с компенсированной ОКН, у которых отсутствовали признаки странгуляции и была диагностирована низкая вероятность развития послеоперационных осложнений, госпитализировались в отделение экстренной хирургии. На протяжении 24 часов больному проводят стандартную консервативную терапию, направленную на разрешение ОКН. В данный промежуток времени так же проводят дообследование больного в динамике (повторные УЗИ органов брюшной полости, контрастный рентгенологий пассаж по ЖКТ). В случае купирования ОКН показано продолжать консервативную терапию и более детальное обследование. В случае сохранения признаков ОКН – больного оперируют в срочном порядке.

Пациенты с декомпенсированной ОКН и возможно высокой вероятностью развития послеоперационных осложнений госпитализируются в отделение реанимации и интенсивной терапии.

На протяжении последующих 6 часов больному проводят интенсивную терапию, которая включает в себя устранение гиповолемии, дезинтоксикационная терапия, коррекция микроциркуляторных нарушений. Так же больному устанавливается желудочный зонд и мочевого катетер, измеряется ИПГ, проводится антибактериальная терапия. После завершения 6-часовой предоперационной подготовки больному выполняют операцию в экстренном порядке.

Все операции завершались назоинтестинальной интубацией тонкого кишечника в обязательном порядке. По показаниям так же трансанально устанавливали зонд в толстый кишечник. Дополнительно ко всем стандартным реанимационным мероприятиям сразу после операции начинали проводить прогностический

мониторинг вероятности развития послеоперационных осложнений и вносить конкретные коррекции по разработанной нами схеме.

Отсутствие вероятности (от 0 до 25 баллов) развития послеоперационных осложнений ОКН у больных пожилого и старческого возраста все лечебные мероприятия проводились согласно утвержденным стандартам оказания лечебно-диагностической помощи. Ежедневно проводился мониторинг прогностической оценки возможного развития послеоперационных осложнений при помощи разработанной нами программе «PURTAP».

При низкой вероятности (от 26 до 50 баллов) развития послеоперационных осложнений ОКН у больных пожилого и старческого возраста стандартные лечебные мероприятия дополнялись применением внутривенных инфузий Контрикал по 250 тыс. Ед. на 250 мл 0,9% растворе хлористого натрия на протяжении 3 суток на фоне подкожного введения раствора гепарина в суточной дозе по 5000 Ед.

Более того, по назоинтестинальный зонду в ЖКТ вводили оксигенированный 0,9% раствор хлористого натрия. Оксигенация раствора осуществлялась с помощью стандартной системы для оксигенотерапии. Для этого, дистальный конец кислородного катетера погружали на дно емкости с 0,9% раствором хлористого натрия. Через него подавался поток кислорода со скоростью 2,0-2,5 л/мин. Оксигенация раствора проводилась в непрерывном режиме на всем протяжении сеанса энтеральной санации.

Известно, что Контрикал, являясь полипептидом, блокирует калликреин-кининовую систему. Данный препарат обладает свойством ингибировать протеазы, в том числе активирующие фибринолиз. Его применение также было обосновано наличием эффекта вспомогательной терапии – коагулопатии которые характеризуются вторичным гиперфибринолизом при эндотелиите. Так же имеются сведения относительно его эффективности при профилактике спаечной болезни.

Комбинированный режим введения контрикала в сочетании с гепарином так же обеспечивает эффективное лечение синдрома эндогенной интоксикации, обусловленного протеолизом за счет блокирования фибринолиза, так как являясь антикоагулянтом прямого действия в плазме крови данный препарат активизирует

антитромбин III, ускоряя его противосвертывающее действие. Нарушает переход протромбина в тромбин, угнетает активность тромбина и активированного фактора X, в некоторой степени уменьшает агрегацию тромбоцитов, что весьма необходимо при синдроме кишечной недостаточности.

Применение лаважа полости кишечника оксигенированным 0,9% раствором хлористого натрия способствует предотвращению развития энтерогенной интоксикации за счет сокращения сроков восстановления барьерной, эвакуаторной и трофической функции желудочно-кишечного тракта. В наших исследованиях было доказано, что гипоксическое повреждение кишечной стенки на фоне ОКН у больных пожилого и старческого возраста является одним их ведущих предикторов развития энтерального дистресс-синдрома. Расстройство кровообращения и длительная ишемия кишечника в результате странгуляционного сдавления сосудов кишечника, а в последующем развития ишемии кишечника, происходит повреждение ворсинок слизистой. Все это является стартовой точкой для транслокации микрофлоры кишечника в системный кровоток и развитие послеоперационных осложнений.

При высокой вероятности (от 51 до 100 баллов) развития послеоперационных осложнений ОКН у больных пожилого и старческого возраста стандартные лечебные мероприятия дополнялись применением внутривенной инфузией свежезамороженной плазмы в объеме до 200 мл в сутки, в состав которой в обязательном порядке добавляли 10 тыс. Ед. раствора гепарина на протяжении 3 суток под дальнейшим прогностическим контролем.

Более того, по назоинтестинальный зонду в ЖКТ вводили озонированный 0,9% раствор хлористого натрия. Озонирование раствора осуществлялось с помощью озонатора «О-3» (Казахстан). Для этого, дистальный конец катетера, подключенного к аппарату, погружали на дно емкости с 0,9% раствором хлористого натрия и проводили его барботирование на протяжении 45-60 минут. После чего раствор отключали от озонатора и подключали для внутриэнтеральной пассивной инфузии. Озонирование раствора проводилась в непрерывном режиме на всем протяжении сеанса энтеральной санации. Сеанс проводился через каждые 12 часов до достижения прогностического индекса низкой вероятности или ее отсутствия.

Известно, что трансфузии свежемороженой плазмы являются базисными и наиболее важными компонентами лечения эндотелиальной дисфункции и диссеминированного внутрисосудистого свертывания крови. Включение данного препарата в разработанный нами алгоритм было связано с восстановлением у больных антитромботического потенциала крови. Это позволяло также достигнуть восполнением всех физиологических антикоагулянтов и компонентов плазминовой и калликреин-кининовой систем крови, что является необходимым для деблокирования микроциркуляции в органах, и в первую очередь в очаге воспаления – кишечнике. Трансфузию свежемороженой плазмы в обязательном порядке следует проводить под обязательным прикрытием гепарина.

Известно, что использование в комплексной терапии внутрисосудистое введение озонированного раствора, за счет высвобождения свободного атомарного кислорода, достигается высокая его концентрация что напрямую оказывает корригирующее влияние на ингибирование процессов разрушения ворсинок и стимуляцию ферментов антиоксидантной защиты, снижая при этом гипоксию и ишемию. Это в конечном счете местно блокирует воспалительный процесс в результате ишемии стенки кишечника.

Таким образом, разработанный нами метод профилактики послеоперационных осложнений острой кишечной непроходимости у больных пожилого и старческого возраста основывается на определении вероятности их развития и применения дифференцированной антикоагулянтной и инфузионной терапии (Контрикал, свежемороженая плазма, Гепарин) по разработанной и обоснованной нами схеме на фоне энтеральной декомпрессии и лаважа оксигенированным (при низкой вероятности) и озонированным (при высокой вероятности) теплым 0,9% раствором хлористого натрия. При этом схема проводимых профилактических мероприятий подвергается смене в зависимости от изменения степени вероятности развития послеоперационных осложнений острой кишечной непроходимости у больных пожилого и старческого возраста.

Прежде чем приступить к описанию хронологии разработки методов профилактики послеоперационных осложнений ОКН у больных пожилого и старческого возраста, нам представилось необходимым дать краткую информацию относительно больных

основной группы в разрезе результатов прогнозирования послеоперационных осложнений.

Основную группу больных составили 52 пациента с ОКН, которые находились на лечении и обследовании в нашей клинике за период с 2020 по 2023 годы.

Распределение больных по полу и возрасту в основной группе показало превалирование пациентов мужского пола (51,9%) в пожилом возрасте (40,4%). В сравнении с возрастной категорией больных пожилого возраста среди мужчин было больше на 12,4%. Относительно женского пола приоритет был отмечен в категории старческого возраста так же на 12,4%. В целом больных пожилого возраста было в 2,7 раза больше, чем больных старческого возраста.

В приоритете оказались пациенты, которые обратились в клинику в сроки между 24-48 часами и более 48 часов от начала заболевания (75%) – таблица 2. Меньше всего было больных, которые обратились в клинику до 12 часов от момента начала заболевания.

В разрезе возрастных категорий среди больных пожилого возраста лидировали больные, обратившиеся в клинику в сроки от 24 и более часов (84,2%), а среди больных старческого возраста – в промежуток от 12 часов до 48 часов от начала заболевания (92,9%).

В половине случаев тип кишечной непроходимости у больных основной группы приходился на толстокишечную. Такой характер острой кишечной непроходимости был отмечен среди больных пожилого возраста, тогда как среди больных старческого возраста в большей степени поражение было отмечено в тонком кишечнике. Следует отметить, что если среди больных пожилого возраста комбинированный тип острой кишечной непроходимости был минимальным (2,6%), то среди больных старческого возраста он приравнялся к количеству острой толстокишечной непроходимости.

У больных основной группы ОКН в большей степени поражалась подвздошная кишка, причем среди больных пожилого возраста такой вариант патологического процесса был в 2,1 раза больше, чем у больных старческого возраста.

На втором месте были отмечены патологии нисходящей части толстого кишечника. При этом среди больных старческого возраста патология нисходящей части толстого кишечника была отмечена в 50% случаев, тогда среди больных пожилого возраста – в 2,7 раз меньше.

У 1 (7,1%) больного старческого возраста и у 8 (21,1%) больных пожилого возраста поражение было в поперечно-ободочном отделе толстого кишечника. В 2 раза больше оказались больные с патологией сигмовидного кишечника среди больных пожилого возраста. В единичных случаях были отмечены поражения тощей кишки, слепая кишка и восходящий отдел толстого кишечника. Поражение заболеванием прямой кишки среди больных основной группы нами не отмечено.

В большей степени были отмечены больные с острой странгуляционной кишечной непроходимостью. Причем она лидировала среди больных пожилого возраста, чем среди старческого (в 4 раза больше). Среди больных старческого возраста лидировал обтурационный вид ОКН (в 2 раза больше, чем среди больных пожилого возраста).

Если в первом случае создавалась ситуация для проведения подготовительных предоперационных мероприятий, то во втором случае выполнение хирургической операции было в приоритете и времени в подготовке больного почти не было. В меньшей степени были диагностированы острая спаечная кишечная непроходимость, заворот и инвагинация кишечника. Случаев обтурации кишки желчным конкрементом среди больных основной группы нами не отмечено.

Почти у половины больных основной группы были сопутствующие заболевания со стороны сердечно-сосудистой системы. Такой характер патологического процесса был отмечен нами и у больных пожилого (42,6%), и у больных старческого возраста (41,2%). Так же большой удельный вес был отмечен нами больных с сахарным диабетом 2 типа.

У больных основной группы в общей сложности было выполнено 101 разновидностей основных этапов операции, в что в среднем приходилось на 1 больного по 1,9 этапов. 75 (74,3%) наименований этапов операции приходились на больных пожилого возраста, а 26 (25,7%) наименований – на больных старческого возраста. При этом на

1 больного пожилого возраста приходилось по 2 хирургических этапа, на 1 больного старческого возраста – 1,8 этапа.

Основную долю (32,7%) хирургических этапов при операциях по поводу ОКН у больных пожилого и старческого возраста составили резекции кишечника. Среди них были различные варианты резекции толстого кишечника и комбинированные анастомозы. При этом среди больных старческого возраста они лидировали и составляли почти половину всех этапов операции – 46,2%, тогда как среди больных пожилого возраста – лишь 28,0%. Частичный и тотальный энтеролиз, а также энтеролиз с резекцией кишечника был выполнен в 22,8% случаев. Среди больных пожилого возраста доля таких операция составила 24%, а среди больных старческого возраста – 19,2%. В 19,8% случаев были наложены различные стомы, причем у больных старческого возраста их было больше (23,1%), чем среди больных пожилого возраста.

У 17,8% больных устранения ущемленных грыж передней брюшной стенки, в том числе и с резекцией петли кишечника. Такие операции были выполнены почти в 3 раза чаще среди больных пожилого возраста (21,3%), чем среди больных старческого возраста (7,7%). У 6,9% больных были выполнены такие этапы операции как расправление заворота кишки и деинвагинация. Такие операции лидировали среди больных пожилого возраста, превышая показатели больных старческого возраста в более чем в 2 раза (8% и 3,8% соответственно).

В послеоперационном периоде у больных основной группы в 11,5% случаев были отмечены осложнения общего характера. Структура общих послеоперационных осложнений была такой же, как и у больных контрольной группы. Среди больных основной группы с общими послеоперационными осложнениями лидировали случаи развития тяжелого сепсиса и септического шока вследствие развития гнойных осложнений в послеоперационном периоде. Однако удельный вес данного вида осложнений был в 1,7 раз меньше, чем среди больных контрольной группы. Так же в 4,5 раз меньше было отмечено развитие послеоперационной пневмонии, и в 2,0 раза меньше развитие печеночно-почечной недостаточности.

Сравнительная оценка эффективности разработанной нами прогностической программы проводилась на основании ROC-анализа между «M-SAPS» (традиционная) и «PURTAP» (оригинальная).

В дооперационный период и на 1-сутки после операции различие чувствительности прогностического коэффициента было не достоверным ($p>0,05$). Средний уровень различия приравнялся от 1,1 до 1,2 раза. Однако, начиная с 3-суток послеоперационного периода и до конца проведенного исследования прогностическая чувствительность разработанного нами способа «PURTAP» возрастала ($p<0,05$) с 1,4 раза до 3,7 раза.

Относительно специфичности оригинального способа прогнозирования развития общих послеоперационных осложнений можно отметить значительный ее прирост уже начиная с дооперационного периода и до конца проведенного исследования ($p<0,05$).

Таким образом, эффективность разработанного нами лечебно-диагностического алгоритма, основанного на прогнозировании развития послеоперационных осложнений и проведение конкретных профилактических мероприятий позволило, по сравнению с контрольной группой больных, избежать таких общих осложнений как тромбоз легочной артерии, острый инфаркт миокарда и острые нарушения мозгового кровообращения.

Местные послеоперационные осложнения были отмечены в 38,5% случаев, что было в 2,2 раза меньше, чем среди больных контрольной группы.

Количество случаев нагноения послеоперационной раны среди больных основной группы было почти таким же, как и среди больных контрольной группы.

Уменьшение соотносительного коэффициента уменьшения составило лишь 1,1 раза. Больше всех (в 8 раз) было достигнуто уменьшение частоты краевого некроза с несостоятельностью швов послеоперационной раны и образование послеоперационных абсцессов брюшной полости (в 2,3 раза). Так же, применения разработанного нами лечебно-диагностического алгоритма позволило уменьшить удельный вес таких осложнений как перфорация десерозированного участка

кишечника (в 1,7 раза) и образование ранней спаечной кишечной непроходимости (в 1,4 раза).

Сравнительная оценка чувствительности разработанной нами прогностической программы относительно развития местных послеоперационных осложнений в дооперационном показала, что уже в данный срок ее уровень был выше, относительно прототипу, в 1,7 раза.

В последующем на 1-2 сутки послеоперационного периода был отмечен рост различия в 3,2 и в 3,4 раза, что увеличивало долю достоверности нашей разработки ($p < 0,05$). Начиная с 3-суток послеоперационного периода нами был отмечен прирост чувствительности «M-SAPS» относительно развития послеоперационных местных осложнений, что снижало дифференцированное значение относительно методу «PURTAP» до 3 раза. Данная тенденция сохранялась на протяжении последующих сроков исследования, при которой дифференцированная разница между чувствительностью «M-SAPS» и «PURTAP» снижалась до 1,6 раза ($p < 0,05$).

Относительности специфичности разработанной программы можно отметить, что уже в дооперационном периоде дифференцированная разница относительно «M-SAPS» составила 1,5 раза ($p < 0,05$). На 1-2 сутки послеоперационного периода данный показатель повышался до 1,9 раза ($p < 0,01$), а начиная с 3-суток послеоперационного периода прогресс прироста был отмечен на протяжении последующего всего периода до 3 раза на 7-сутки после операции ($p < 0,001$).

Таким образом, эффективность разработанного нами лечебно-диагностического алгоритма, основанного на прогнозировании развития послеоперационных осложнений и проведение конкретных профилактических мероприятий позволило, по сравнению с контрольной группой больных, избежать таких местных осложнений как эвентрация внутренних органов, несостоятельность анастомоза, некроз колостомы и илеостомы.

Следует отметить, что в результате повышения эффективности методов лечения ОКН у больных пожилого и старческого возраста привело к значительному сокращению сроков лечения и нахождения больных на стационарном лечении. Так, в контрольной

группе больных средний срок койко-дней приравнялся $18,9 \pm 4,5$ дней, тогда как в основной группе она уменьшилась до $12,6 \pm 2,1$ дней ($p < 0,05$).

Летальность среди больных основной группы была отмечена нами у 5 больных в хронологическом порядке она распределилась следующим образом.

Первый случай летального исхода был отмечен нами на 2-сутки после операции, когда умер 1 больной с сопутствующим циррозом печени и диабетической нефропатией, в результате прогрессирования острой печеночной и почечной недостаточности. Еще 1 больной умер на 3 сутки послеоперационного периода, вследствие развития септического шока, в результате массивного излияния каловых масс из перфорированного десерозированного участка толстого кишечника. Подобный характер осложнений был отмечен нами у 2 больных, которые умерли на 4 сутки послеоперационного периода. Еще 1 больной умер на 5 сутки после операции в результате прогрессирования послеоперационной пневмонии.

Чувствительность разработанного способа прогнозирования летальности у больных основной группы в среднем составила $86,6 \pm 2,9\%$, тогда при прогнозировании по способу «M-SAPS» среднее значение приравнялось $56,0 \pm 6,5\%$ ($p < 0,01$). Максимальный (в 2 раза) пик дифференцированной значимости приходился на 2 сутки послеоперационного периода.

Что касается специфичности разработанного способа прогнозирования летальности у больных основной группы, то она в среднем $90,4 \pm 4,1\%$, тогда при прогнозировании по способу «M-SAPS» среднее значение приравнялось лишь $31,0 \pm 8,1\%$ ($p < 0,001$). Максимальный (в 3,3 раза) пик дифференцированной значимости приходился на 7-сутки послеоперационного периода.

В целом, применение разработанного нами лечебно-диагностического алгоритма, основанного на прогнозировании и профилактики послеоперационных осложнений ОКН у больных пожилого и старческого возраста, позволило значительно уменьшить случаи летальных исходов, в особенности от различных патологий, связанных с повышенным тромбообразованием и в первую очередь от тромбоэмболии легочной артерии.

Таким образом, сравнительная оценка эффективности разработанных методов прогнозирования и профилактики послеоперационных осложнений острой кишечной непроходимости у больных пожилого и старческого возраста позволили в основной группе больных, по сравнению с контрольной, уменьшить частоту общих послеоперационных осложнений в 4,2 раза, частоту местных послеоперационных осложнений в 2,2 раза, летальность с 28,3% до 9,6% и среднее количество койко-дней с $18,9 \pm 4,5$ дней до $12,6 \pm 2,1$ дней, то есть в 1,5 раза. Все это свидетельствует о достижении цели улучшения результатов лечения острой кишечной непроходимости у больных пожилого и старческого возраста.

Литература

1. Землянский И.Л. К вопросу профилактики, диагностики и лечения спаечной болезни брюшной полости // Здоровье населения и качество жизни : электронный сборник материалов VIII Всероссийской с международным участием заочной научно-практической конференции, Санкт-Петербург, 30 марта 2021 года. Том Часть 1. – Санкт-Петербург: Северо-Западный государственный медицинский университет имени И.И. Мечникова, 2021. – С. 203-210.
2. Зенков Н.К., Меньщикова Е.Б., Реутов В.П. NO-синтазы в норме и при патологии различного генеза // Вестник РАМН. 2020. - №4. - С. 30-34.
3. Какубава М.Р. Роль внутрибрюшной гипертензии в развитии осложнений при кишечной непроходимости у геронтологических больных: дисс. канд. мед. наук. М., 2012. 116 с.
4. Косинец В.А. Коррекция биоэнергетических процессов в тонкой кишке при экспериментальном распространенном гнойном перитоните. Экспериментальная и клиническая фармакология. 2022;75(8):39-43.
5. Курбонов К.М., Назирбоев К.Р., Даминова Н.М. Интубация тонкой кишки как компонент лечения острой странгуляционной тонкокишечной непроходимости // Вестник Авиценны. – 2018. – Т. 20, № 4. – С. 436-441.
6. Лабезник Л. Б. Практическая гериатрия (избранные клинические и организационные аспекты). М., 2022. С. 14-22.

7. Лазебник Л. Б., Дроздов В. Н. Заболевания органов пищеварения у пожилых. М.:Анахарсис, 2023. С. 3-18.
8. Khamdamov I.B. Improving tactical approaches in the treatment of hernias of the anterior abdominal wall in women of fertile age // Tibbiyotda Yangi kun. Bukhoro, 2022.-№10(48)- pp. 338-342.
9. Khamdamov I.B. Morphofunctional features of the abdominal press in women of reproductive age // Tibbiyotda Yangi kun. Bukhoro, 2022.-№3(41)- pp. 223-227..
10. Милюков В.Е., Шарифова Х.М. Полиорганные проявления печеночной недостаточности при острой тонкокишечной непроходимости // Хирургия. Журнал им. Н.И. Пирогова. – 2019. – № 9. – С. 73-79.
11. Острая кишечная непроходимость / Под редакцией академика Российской академии наук И.И. Затевахина // Клинические рекомендации общероссийской общественной организации «Российское общество хирургов» – 2021.- 52 стр.
12. Хамдамова М.Т., Жалолдинова М.М.,Хамдамов И.Б. Состояние оксида азота в сыворотке крови у больных кожным лейшманиозом // Тиббиётда янги кун. - Бухоро, 2023. - № 5 (55). - С. 638-643.
- 13.Хамдамова М.Т., Жалолдинова М.М.,Хамдамов И.Б. Значение церулоплазмينا и меди в сыворотки крови у женщин носящих медьсодержащих внутриматочной спирали // Тиббиётда янги кун. - Бухоро, 2023. - № 6 (56). - С. 2-7. Basilisco G., Marchi M., Coletta M. Chronic intestinal pseudo-obstruction in adults: A practical guide to identify patient subgroups that are suitable for more specific treatments. Neurogastroenterol Motil. 2024 Jan;36(1):e14715.
14. Coagulation parameters in patients with intestinal necrosis. What is primary? / D. Bassini, C. Montana, D. Curara, A. Dominica // Collection of proceedings of the international conference on diseases of the digestive system // New Zealand, 2019. P.143-145.
15. Хамдамов Б.З. Comparative evaluation of methods of amputation related to tidiotarus with severe forms of diadetic foot syndrome. European Science Review. Austria, Vienna 2014 Septemba-October №9-10. - С. 58-60.
16. Хамдамов Б.З. Диабетик товон синдромида бажариладиган юкори ампутациялардан сунг беморларнинг хаёт кечириш сифатидаги узгаришлар тахлили. Самарканд. Биология ва тиббиёт муаммолари. №1, 2019., (107) - С. 115-117.

17. Хамдамов Б.З. Комплексное лечение синдрома диабетической стопы с критической ишемией нижних конечностей. Журнал биомедицины и практики. Ташкент 2020, Специальный выпуск. 5 часть. – С. 801-814.
18. Хамдамов Б.З. Метод лазерной фотодинамической терапии в лечении раневой инфекции при синдроме диабетической стопы. Биология ва тиббиёт муаммолари №1 (116) 2020. – С. 142-148
19. Хамдамов Б.З. Морфологические изменения при применении фотодинамической терапии в лечении раневой инфекции в эксперименте. Журнал Морфология. Санкт-Петербург. 2020. Том 157 (2-3). –С. 223-224.
20. Хамдамов Б.З. Оптимизация методов местного лечения гнойно-некротических поражений стопы при сахарном диабете. Журнал. Тиббиётда янги кун. 2018, №4 (24) - С. 112-115.
21. Khamdamov B. Z., Akhmedov R. M., Khamdamov A. B. The use of laser photodynamic therapy in the prevention of purulent-necrotic complications after high amputations of the lower limbs at the level of the lower leg in patients with diabetes mellitus. Scopus Preview. International journal of Pharmaceutical Research. Volume 11, Issue 3, July-Sept, 2019
22. Khamdamov B. Z., Nuraliev N.A. Pathogenetic approach in complex treatment of diabetic foot syndrome with critical lower limb ischemia. American Journal of Medicine and Medical Sciences, 2020 10 (1) 17-24 DOI: 10.5923/j.20201001.05.
23. Khamdamov B.Z. Indicators of immunocytocine status in purulent-necrotic lesions of the lover extremities in patients with diabetes mellitus. American Journal of Medicine and Medical Sciences, 2020 10 (7): 473-478 DOI: 10.5923/j.20201001.08
24. Khamdamov, B., & Dekhkonov, A. (2022). Clinical and laboratory parameters of the wound process complicated by the systemic inflammatory response syndrome in patients with diabetes mellitus. Journal of education and scientific medicine, 2(3), 25-29. Retrieved from <https://journals.tma.uz/index.php/jesm/article/view/349>
25. Khamdamov I.B., Khamdamov A.B. Fertil yoshdagi ayollarda endovideo surgeon hernioplasty // Tibbiyotda yangi kun. Bukhoro, 2021.-№6 (38/1) -S. 25-26.Хамдамова М.Т., Хасанова М.Т. Различные механизмы патогенез гиперплазии эндометрия у женщин постменопаузального периода (обзор литературы) // Тиббиётда янги кун. - Бухоро, 2023. - № 8 (58). - С. 103-107.

27. Khamdamova M. T., Khasanova Makhfuza Toyqulovna, Umidova Nigora Nabievna The role of genetic determinants in the occurrence of hyperplastic processes of the reproductive system of women's menopausal age // Journal of Advanced Zoology ISSN: 0253-7214 Volume 44 Issue Special Issue-2 Year 2023 Page 3724:3730

GENRE SPECIFICS OF THE FILM DISCOURSE

The construction of "fatherhood" and "motherhood" in Hollywood films

Erkaeva Dilnoza Bakhtiyorovna,

Bukhara State Pedagogical Institute

Teacher of the Department of Foreign Language Teaching Methods

dilnozaerkayeva@buxdpi.uz

Abstract. Discourse is generally considered as a form of social action, depending on the values and norms of society, conventions (as natural ideologies) and social practices that are always limited and influenced by power structures and historical processes.

Key words. Fatherhood, motherhood, film discourse, social action, behaviour.

Introduction. In the context, when conducting a critical discourse analysis of American and Uzbek films, we will adhere to the approach of N. Fairclough (Critical Discourse Analysis, 1995), and we agree with the opinion of Jorgenson and Phillips that this approach is one of the “most developed theories and research methods in communication, culture and society”.

Main part. Each discourse and each text is associated with others synchronously and disachronously and should be considered in their connection with other types of discourse.

Representatives of this direction also allow the social construction of meanings. It is believed that meanings are always subject to more or less rigid constructive rules and relations of power that arise as a result of such interaction. According to N.Fairclough (Critical Discourse Analysis, 1995), this is an addition to oral and written texts; the discourse covers visual images and texts that they contain .¹

An obvious example is television, combining visual images, sound and music. It is generally accepted that the analysis of such texts should consider special characteristics and the relationship between language and visual images. In addition to texts, discourse analysis is associated with discursive practices (forms of social practices in which texts are produced, consumed and distributed), which contributes to the socio-cultural reproduction and change. People use the language to create and interpret texts only through discursive practices.

From the point of view of psycholinguistics, the term strategy is a way of organizing speech behaviour in accordance with the plan and intent of the communicant, perceiving the situation as such, determining the direction of development and organization of the influence of the subject of dialogue. In a broad sense, a communicative strategy is understood as the most important task of speech, dictated by the practical goals of the speaker.

N. Fairclough (Critical Discourse Analysis, 1995) offers a model with three dimensions of discourse analysis, which is an analytical framework that helps to systematically investigate “the relationship between the nature of social processes and the properties of the language of texts”. He believes that any communicative event consists of three dimensions:

- 1) text (oral, written or visual image),
- 2) discursive practice (text production and interpretation),
- 3) sociocultural practice (includes two previous dimensions).

Thus, according to Fairclough's approach, the analysis of a communicative event should focus on:

- 1) the linguistic characteristics of the text,
- 2) processes associated with the production and interpretation of the text,
- 3) broader social practice.

Jorgenson and Phillips, describing a three-dimensional model of discourse analysis according to N. Fairclough, argue that “the analysis of discourse is in itself insufficient for

the analysis of broader social practice, since the latter includes both discursive and non-discursive elements. Social and cultural theory is necessary in addition to discursive analysis ... The main goal of a critical analysis of discourse is to study the relationship between language use and social practice”.

We reviewed six films for critical and content analysis of the discursive design of fatherhood and motherhood (three American films: “The Blind Side”, “The nanny Diaries”, “The Switch” and three Uzbek films: “Va'da”, “Ota”, or “Father”, “Onaginam orzusi” (Dream of my mother). Films after 2005 were taken in order to identify contemporary discourses that may occur within social institutions. We will analyze different types of discourses and discursive construction through dialogs and discussions in films. According to D. Tannen, power and solidarity are two aspects of social ties that are expressed and created in discourse. In any relationship there is power and solidarity. If solidarity is related to symmetrical relations, then power is asymmetric, where one of the participants holds control over the other. The power of married women, in which men are officially responsible, still belongs to women in Western society. In the film “The Blind Side”, we identified an example of the discourse “mothers as the head of the family”.

The Blind Side is a biographical drama written and directed by J. Lee Hancock, based on Michael Lewis’s book *The Blind Side: Evolution of a Game*. The events are based on the real life events of Michael Ocher, an American football player (striker), playing for the Baltimore Ravens US National Football League. The plot revolves around 17-year-old Michael Ocher (Quinton Aaron), who escaped from the foster family, to which he was sent after he was taken from a drug-dependent mother. Despite his poor academic ability, Michael was admitted to a Christian school with the support of school coach Bert Cotton (Ray McKinnon), who admired Ocher's physical condition.

Michael made friends with Sin J. (J. Head), the second child of interior designer Anna Tuohi (Sandra Bullock) and her wealthy husband Sin Tuohi (Tim McGro). After close contact with Michael, they decided to adopt him. From the beginning of the film, the role of the mother as the head of the family is clearly traced.

Episode 1.1, when Lei Anne first speaks with Mike, testifies to this fact.

Episode 1.1

1. *Lei Anne: Where are you going? ... What have you put on? ... It's cold. ...What's his name? Tell me his name again.*

2. *Sin J.: Big Mike.*

3. *Lei Anne: Where is he going?*

4. *Sin: Hey, Big Mike. Where are you going?*

5. *Michael: To the gym.*

6. *Sin: Forward.*

7. *Lei Anne: Turn around. ... Big Mike! ... Stop the car ... Big Mike ... Hey, my name is Lei Anne Tuohi. My children go to vintage school. You said you were going to the gym? (Michael nodded his head positively)*

8. *Lei Anne: But the school gym is closed. Why are you going to the gym? ... Big Mike, why are you going to the gym?*

9. *Michael: Because warmly.*

10. *Lei Anne: Do you have a place to stay overnight? (Michael nodded his head)*

11. *Lei Anne: Do not lie to me. (Michael shook his head)*

12. *Sin: I have seen this look many times. She will do everything her own way anyway.*

13. *Lei Anne: Let's go ... Let's go ... Sin J., prepare the room ... Come in ... Let's go.*

14. *Sin: Where are you going?*

15. *Lei Anne: Home.*

In this episode, Lei Anne uses an imperative mood, showing authority and status in her family. She uses mainly short commands and requests such as: "Turn around", "Stop the car", "Don't lie to me", "Let's go", "Prepare the room", "Come in". In the dialogue, Leigh Anne twice turns to Michael asking where he is going.

The second time, her tone rose, became demanding, and she used the nickname. As B. Johnstone notes in her Discourse Analysis, forms of treatment are one way of pointing to key social and discursive roles. In equivalent situations, communicants call each other by name, or by rank and surname, or by other formulas. When situations are ambiguous, everyone uses different forms of treatment. In English, forms of treatment include first name, nickname, short form of first name, position and surname, or only last name, or only rank and affectionate treatment: my love, dear, sweet, old man, etc. . Thus, Leigh Anne shows his supremacy in a dialogue with Big Mike and builds it so that unequal positions can be seen. She also uses mine in relation to children, demonstrating leadership in her family. In addition, Sin says: "I have seen this look many times. Anyway, she will do everything in her own way," pointing to Lei Anne's leadership abilities. After some time, Michael becomes a member of the Tuohi family, and Lei Anne decides to become his legal guardian.

Lei Anne finds Michael's biological mother, Denis Ocher, and informs her of her intention to adopt Michael and become her legal guardian. Another example of the leading role of Lei Anne as the head of the family in this dialogue, when she begins to use the personal pronoun "mine" in relation to the family, introducing herself. As for Denis Ocher in this film, she is shown as a drug addicted mother who does not care about her children. A civil servant told Anna that Denis had about a dozen children, and civil servants forcibly took them from her, Michael was 7th. At the end of the dialogue between the biological mother of Michael and the adoptive mother, it becomes clear that she does not even remember the name of her father. Despite this, the heroine of Sandra Bullock, as a mother, follows the principle of

humanity and maternal instinct, considers it important to talk with the real mother of the adopted child. A quantitative analysis of the words that mothers use in their speech in relation to Michael is shown in the table.

Words related to Michael	Lei Anne	Denis Ocher
Name or nickname	5	2
Pronoun	6	10
Noun	1	3

According to the table, Lei Anne uses the name of Michael more than a biological mother, while Denis is more likely to designate her child with pronouns than Lei Anne (10 and 6, respectively). The biological mother calls her son “boy” using personal and demonstrative pronouns in the dialogue, which indicates the estrangement of herself from the child, but Lei Anne uses the word “son”. Moreover, in this dialogue one of the types of fatherhood can be seen when Denis talks about Michael's father - the kind of irresponsible father who can abandon a child right after his birth. But since the biological mother herself does not remember who he was, we can conclude that this was not a long-term relationship and Michael was not a long-awaited child. In connection with the above facts, the discourse of the “drug-dependent mother and father who left his child after birth” is being formed. It is important to note that such family relationships are common for this community, as the film is based on real life events of Michael Ocher.

When some fathers do not participate in raising their children by abandoning them after birth, other fathers who live with their families simply participate in the education of their children.

References:

1. **An American Dictionary of the English Language: Intended to Exhibit, 1828. - URL:**
<https://archive.org/details/americandictionary01websrich/page/1/mode/2up>.
2. **Baker P., Hardie A., McEnery T. A Glossary of Corpus Linguistics. - Edinburgh University Press, 2006. - 192 p.**
3. **Cambridge Dictionary. - URL: <https://dictionary.cambridge.org/ru/> - дата обращения 10.08.2020.**
4. **Collins Dictionary. - URL: <https://www.collinsdictionary.com> - дата обращения 07.08.2020.**
5. **Cruden's Complete Concordance to the Old and New Testaments. - URL: <https://archive.org/details/crudenscompletec00crud/page/6/mode/2up> - дата обращения 30.01.2020.**
6. **Crystal D. The Cambridge Encyclopedia of the English Language. - Cambridge: Cambridge University Press, 1995. - 491 p.**
7. **ISLOMOV ELDOR YUSUPOVICH, AHMEDOVA MEHRINIGOR BAHODIROVNA. THE ESSENCE OF SPIRITUALITY IN THE UZBEK LANGUAGE. XIII МЕЖДУНАРОДНАЯ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ " ЯЗЫК И КУЛЬТУРА"Челябинск, 26 апреля 2018 года. - P.12-15**
8. **Akhmedova Mekhrinigor Bahodirovna. "ANALYSIS AND DIFFERENT INTERPRETATIONS OF THE CONCEPT OF SPIRITUALITY". Indonesian Journal of Innovation Studies, Vol. 18, May 2022, doi:10.21070/ijins.v18i.590.**
9. **Magdalena NGONGO, Akhmedova Mehrinigor. A Systemic Functional Linguistic Analysis of Clauses Relationship in Luke Gospel Text, Janji Baru Using Kupang Malay. Studies in Media and Communication Journal. Vol.11, 2023. - P. 33-40.**

- 10.** Fitria Nur Hasanah, Rahmania Sri Untari, Shofiyah Al Idrus, and Akhmedova Mehrinigor Bahodirovna. Excel in Critical and Creative Thinking in Object-Oriented Programming. H. Ku et al. (Eds.): ICARSE 2022, ASSEHR 748, 2023. - P. 301–305.
- 11.** Razzokovna, O. M. (2020). Suspense as a Literary Device in English Literature. *International Journal on Integrated Education*, 3(1), 168-172.
- 12.** Razokovna, O. M. (2024, March). Creating an electronic database of terms used in the field of music and dance. In *CONFERENCE ON THE ROLE AND IMPORTANCE OF SCIENCE IN THE MODERN WORLD* (Vol. 1, No. 2, pp. 53-56).

YUQORI SIYDIK YO'LLARIDA KATTA TOSHLARI BO'LGAN BEMORLARNI MINIMAL INVAZIV DAVOLASH USULLARI SAMARADORLIKNING QIYOSIY TAVSIFI

Egamberdiyev M.B.-Central Asian Medical University

E-mail: doktorali1995@gmail.com

[Tel:+998 90 300 94 54](tel:+998903009454)

Annotatsiya: Bugungi kunda yuqori siydik yo'llarining katta toshlari bo'lgan bemorlarni davolashning eng samarali usuli masalasi hal qilinmagan va bunday bemorlar shoshilinch kasalxonaga yotqizilgan urologik bemorlarning katta qismini tashkil qiladi. Endoskopik texnikaning yaxshilanishi va turli xil litotripsiya usullarining (ultratovush, lazer, pnevmokinetik va boshqalar) paydo bo'lishi bilan KULT ham DLT bilan bir qatorda birinchi qator davolash usuliga aylanadi, bu usulning samaradorligi 98-100% ga yetadi.

Kalit so'zlar: endoskop, litotripsiya, DLT

Аннотация: На сегодняшний день вопрос о наиболее эффективном способе лечения больных с крупными камнями верхних мочевыводящих путей остается нерешенным, и такие пациенты составляют значительную часть урологических больных, госпитализированных в неотложную помощь. С совершенствованием эндоскопической техники и появлением различных методов литотрипсии (ультразвуковой, лазерной, пневмокинетической и др.) культ также становится лечением первой линии наряду с дл, эффективность этого метода достигает 98-100%.

Ключевые слова: эндоскоп, литотрипсия, ДЛТ

Abstract: Today, the issue of the most effective method of treating patients with large stones of the upper urinary tract has not been resolved, and such patients make up a large percentage of urological patients who are urgently hospitalized. With the improvement of endoscopic techniques and the emergence of various lithotripsy methods (ultrasound, laser, pneumokinetic, etc.), the cult also becomes a first line treatment alongside DLT, with the effectiveness of this method reaching 98-100%.

Keywords: endoscopy, lithotripsia, DLT

Kirish

Siydik-tosh kasalligi (STK)-bu biofizik hodisa bo'lib, zichligi yuqori bo'lgan kristallar to'planishi va uning natijasida siydikda toshlarning to'planishi sodir bo'ladi. Konkrementlar buyrakning uro-va gemodinamikasini buzilishiga olib keladi. STK dunyo aholisining 1-3 foizida uchraydi.(1) Kasallik hamma joyda keng tarqalgan, ammo ba'zi joylarda u tez-tez uchraydi va aholining 30 foizigacha qismi bundan aziyat chekadilar. Bunday hududlar "endemik zonalar" deb ataladi. O'rta Osiyo, Shimoliy Kavkaz, Kavkaz, Belorusiya, Qozog'iston, Oltoy, uzoq Sharqda eng keng tarqalgan. STK tashxisi bemorlarining 70 foizida mehnatga layoqatli yoshda qo'yilgan – 30-60 yosh, erkaklarda ayollarga qaraganda 2 baravar ko'p uchraydi. O'zbekistonda STK barcha urologik kasalliklarning o'rtacha 38,2 foizini va urologik kasalxonadagi bemorlarning 47 foizini tashkil qiladi. Siydik-tosh kasalligining yuqori tarqalishiga qaramay, mutaxassislar bu muammoga etarlicha e'tibor bermaydilar. "Urolitiaz" ta'rifi tosh shakllanishining barcha turlarini, shu jumladan mahalliy va ikkilamchi deb ataladigan toshlarni, ayrim turdagi infeksiyalar, og'ir urostaz, begona jismlar va boshqa sabablarga ko'ra tasvirlashni kengroq tushunishni o'z ichiga oladi(2)

Urolitiaz etiologiyasi ekzogen va endogen sabablarni o'z ichiga oladi, ba'zida ular bir-biri bilan chambarchas bog'liqdir. Toshning paydo bo'lishi bir sababga ega bo'lishi mumkin bo'lsa-da, ko'pincha turli xil kombinatsiyalarda bir nechta omillar mavjud. Bir vaqtning o'zida qancha ko'p sabablar ta'sir qilsa, STK patogenezi shunchalik murakkablashadi va tez-tez takrorlanish va toshlarning tez o'sishi tufayli kasallikning kechishi yomonlashadi. Ekzogen va endogen etiologik omillar, organizmdagi metabolik kasalliklarni, buyraklar, siydikdagi o'zgarishlarga qarab, tosh hosil bo'lish turini aniqlaydi(siydik toshlarining kimyoviy tarkibi va mikrostrukturasi).(3) Tashxis standart tekshiruvni o'z ichiga oladi: so'rov, anamnez va tibbiy ko'rik. Klinik tashxis tegishli diagnostika usullari bilan tasdiqlanishi kerak.

Birlamchi tekshiruv sifatida ultratovush tekshiruvi (UTT) qo'llaniladi, bu bizga kosachalarda, jom-ureteral va vesikoureteral segmentlarda to'siqlarni aniqlash, shuningdek yuqori siydik yo'llarining kengayishini tashxislash imkonini beradi, bu urodinamika buzilishining belgisidir.

Bemorni tekshirishning keyingi bosqichi ekskretor urografiya bo'lib, u yuqori aniqlik va o'ziga xoslikka ega.(96% dan 100%gacha) So'nggi yillarga qadar bu usul STK

diagnostikasida "oltin standart" bo'lgan, ammo hozirgi bosqichda bu joy asta-sekin multispiral kompyuter tomografiyasi (MSKT) tomonidan egallab olingan.(4)

3 mm dan ortiq toshlarda KT sezgirligi 100% ni tashkil qiladi, 3 mm dan kam toshlarda esa sezgirlik 86% gacha kamayadi. Yuqori sezuvchanlikka qo'shimcha ravishda, bu usul DULT samaradorligiga ta'sir qiluvchi o'rtacha konkret zichligini aniqlashga imkon beradi.

Tadqiqot materiallari: Tadqiqotlar 2022-2025-yillar oralig'ida 55ta bemorda "Uromed" xususiy klinikasida olib borildi.

Tadqiqot usullari: STK bo'lgan bemorlarda kam invaziv operatsiyalarning afzalliklarini baholash uchun DLT, Endoskopik uretrolitotripsiya tashrixini o'tkizgan bemorlarni holatini o'rganish.

Tadqiqot natijalari: Davolashning turli usullari samaradorligining asosiy mezonlaridan biri bu operatsiyadan keyingi o'rtacha shifoxona davri edi. Guruhlar o'rtasida operatsiyadan keyingi shifoxona davri davomiyligida statistik jihatdan sezilarli farqlar topilmadi. Biroq, ushbu ko'rsatkichni hisoblash hajmiga qarab tahlil qilganda, o'rganilayotgan usullar o'rtasidagi farqni ko'rsatadigan va toshning hajmini hisobga olgan holda ularning har birini qo'llashning ustuvorligi haqida o'ylashga majbur qiladigan natijalar olinadi. Ushbu mezon bo'yicha tahlil qilinganda, toshning kattaligi 15 mm dan oshadigan kichik guruhda statistik jihatdan sezilarli farq olinadi, DLT guruhida bu ko'rsatkich ikki baravar ko'paydi. **Xulosa:** Tadqiqot natijalariga ko'ra, ushbu davolash usullarining har birining maqsadga muvofiqligi, afzalliklari va kamchiliklari to'g'risida xulosalar va amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi:

1. Tosh hajmi 9 mm gacha va uning bir joyda bo'lish muddati 2 haftagacha bo'lgan vaqt uchun DLT va KULT (siydik yo'llarining 1/3 qismida) afzalroqdir.
2. Tosh hajmi 10-14 mm bo'lgan va 3 haftagacha bir joyda bo'lgan DLT va KULT tavsiya qilinmaydi, Endoskopik uretrolitotripsiya tanlov usuli hisoblanadi.
3. Tosh hajmi 15 mm dan oshganda va uning bir joyda bo'lish muddati 3 haftadan oshganda, DLT samarasiz bo'lib qoladi va bu holatda KULTning samaradorligi uch baravar kamayadi, Endoskopik uretrolitotripsiya tanlov usuli hisoblanadi.

ADABIYOTLAR:

1. Авдошин, В.П., Оптимизация растворение уратных конкрементов / В.П. Авдошин, М.И.Андрюхин, Е.В. Ольшанская // Материалы Пленума Правления Российского общества урологов: сб. науч. тр.– Нижний– Новгород – 2019.
2. Акилов, Ф.А. //Экспериментальная и клиническая урология. – 2022.
3. Guidlines –стандарт Европейский асосации урологов : Женева 2024.
4. Аль– Мусави, Ш. Неотложная уретеропиелоскопия в диагностике и лечении заболеваний почек и верхних мочевыводящих путей – Москва, 2023.

INVESTITSION LOYIHALARNING MOLIYAVIY XAVFLARINI BAHOLASH VA ICHKI AUDIT TIZIMI

Raxmatullayeva Nargiza Nuriddinovna

Toshkent menejment va iqtisodiyot instituti, katta o'qituvchisi.

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti mustaqil tadqiqotchisi.

Annotatsiya: Ushbu maqolada investitsion loyihalarning moliyaviy xavflarini aniqlash, baholash va ularni boshqarishda ichki audit tizimining o'rni va ahamiyati tahlil qilingan. Xalqaro va mahalliy tajribalar asosida moliyaviy xavflarni boshqarishning samarali usullari ko'rib chiqilgan. Ichki auditni takomillashtirish orqali investitsiya loyihalarining moliyaviy barqarorligini oshirishga oid tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: investitsion loyiha, moliyaviy xavf, ichki audit, audit tizimi, risklarni boshqarish.

Kirish

Bozor iqtisodiyoti sharoitida investitsion loyihalar har bir davlatning iqtisodiy taraqqiyotida asosiy omil sifatida e'tirof etiladi. Investitsiya jarayonlarining muvaffaqiyatli amalga oshirilishi ko'p jihatdan moliyaviy xavflarni to'g'ri baholash va ularni minimallashtirishga bog'liq. Shu nuqtai nazardan ichki audit tizimi strategik ahamiyat kasb etadi. Ichki audit faqat nazorat vositasi emas, balki tashkilotning umumiy risk menejment tizimida faol ishtirok etuvchi muhim komponentdir. U investitsion loyihalarning moliyaviy samaradorligini oshirish, kapital sarf-xarajatlarning asoslanganligini tekshirish va potensial moliyaviy tahdidlarni aniqlash imkonini beradi.

Metodologiya

Mazkur tadqiqotda quyidagi metodlardan foydalanildi: Tahliliy metod: O'zbekiston va boshqa davlatlardagi investitsion loyihalarning moliyaviy xavflari yuzasidan amaliyot o'rganildi. Taqqoslash: Xorijiy davlatlardagi ichki audit tizimi bilan milliy amaliyot solishtirildi. Empirik yondashuv: Mahalliy korxonalarining audit hisobotlari asosida real investitsiya loyihalari bo'yicha moliyaviy xavf omillari tahlil qilindi. Normativ-huquqiy tahlil: Investitsion audit va moliyaviy xavflarni boshqarishga oid qonun va me'yoriy hujjatlar o'rganildi.

Asosiy qism

Moliyaviy xavflar turlari. Investitsion loyihalarda uchraydigan asosiy moliyaviy xavflar quyidagilar hisoblanadi: Likvidlik xavfi: Loyihaning qarz majburiyatlarini vaqtda qoplash imkoniyati past bo'lishi. Valyuta xavfi: Import uskunalari va xalqaro qarzlar tufayli valyuta kursining o'zgarishidan kelib chiqadigan yo'qotishlar. Foiz stavkasi xavfi: Kredit foizlarining oshishi moliyalashtirish xarajatlarini ko'paytiradi. Qaytish xavfi (Return Risk): Kutilgan daromad darajasiga erishilmasligi ehtimoli. Korrupsiya va noto'g'ri moliyaviy boshqaruv xavfi: Mablag'lardan maqsadsiz foydalanish.

Ichki audit tizimi quyidagi funksiyalarni bajaradi:

1. Moliyaviy hisobotlarning to'g'riligini tekshirish.
2. Budjetdan mablag'larning to'g'ri yo'naltirilishini nazorat qilish.
3. Moliyaviy operatsiyalarda mavjud xavflarni aniqlash va baholash.
4. Ichki nazorat tizimining samaradorligini tahlil qilish.
5. Risklarni boshqarishga oid tavsiyalar berish.

Xorijiy tajriba.Kanada: Ichki audit federal hukumat loyihalari uchun majburiy hisoblanadi. Har bir loyihaning risk xaritasi tuziladi va doimiy monitoring olib boriladi. Avstraliya: Auditorlar investitsion qarorlar bosqichida ham ishtirok etib, xavflarni baholovchi ekspert sifatida faoliyat yuritadi. Malayziya: Ichki audit departamentlari raqamli texnologiyalar asosida ishlaydi, barcha moliyaviy operatsiyalar onlayn kuzatib boriladi.

O‘zbekiston amaliyoti. O‘zbekistonda investitsion loyihalar moliyalashtirish manbalari xilma-xil (byudjet, xalqaro grantlar, bank kreditlari). Biroq: Ichki audit tizimi barcha loyihalarda mavjud emas; Moliyaviy xavflarni baholash mexanizmi bir xillikka ega emas; Audit natijalari jamoatchilik uchun ochiq e’lon qilinmaydi.

Munozara

Investitsion loyihalarning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi moliyaviy xavflarni to‘g‘ri baholash va samarali boshqarishga bevosita bog‘liq. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, ichki audit tizimi bu jarayonda hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Audit nafaqat moliyaviy nazorat vositasi, balki risklarni aniqlash va ularga qarshi chora-tadbirlar ishlab chiqishda ishonchli mexanizm sifatida xizmat qiladi.

Xalqaro tajriba shuni anglatadiki, ichki audit tizimi mustaqil, malakali va raqamlashtirilgan shaklda faoliyat yuritayotgan davlatlarda investitsiyaviy muhit yanada barqaror va ishonchli. Bu, o‘z navbatida, investorlarning ishonchini mustahkamlab, ularning faol ishtirokini ta’minlaydi. Ayniqsa, risklarni erta aniqlash, tahlil qilish va oldini olish mexanizmlarini joriy etish orqali katta yo‘qotishlarning oldi olinadi. O‘zbekistonda ichki audit tizimi bosqichma-bosqich rivojlanib borayotgan bo‘lsa-da, uning amaliyotdagi samaradorligini oshirish zarur. Bu borada auditorlarning malakasini oshirish, xalqaro standartlarga asoslangan uslublarni tatbiq etish va zamonaviy texnologiyalarni qo‘llash

muhim ahamiyat kasb etadi. Ichki auditni investitsion loyihalarning tarkibiy qismiga aylantirish orqali moliyaviy barqarorlik va loyihalarning uzoq muddatli rentabelligini ta'minlash mumkin. Shu bilan birga, audit natijalarining ochiqligi va shaffofligi davlat siyosatida ishonchli va samarali boshqaruvga yo'l ochadi.

Xulosa: Investitsion loyihalarda moliyaviy xavflar mavjud bo'lib, ularni kamaytirish ichki audit sifatiga bevosita bog'liq. Xorijiy davlatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, kuchli ichki audit – moliyaviy barqarorlik kafolati. O'zbekistonda bu tizim rivojlanish bosqichida, ammo sezilarli takomillashtirish zarur.

Takliflar: - Har bir investitsion loyiha uchun moliyaviy xavflarni baholovchi audit dasturlarini ishlab chiqish. - Ichki auditorlarning kasbiy malakasini oshirish bo'yicha doimiy o'quvlar tashkil etish. - Ichki audit bo'limlarining mustaqilligini qonuniy asosda mustahkamlash. - Audit jarayonlarini raqamlashtirish va monitoring tizimlarini joriy qilish. - Audit natijalarini ochiq e'lon qilish orqali jamoatchilik nazoratini kuchaytirish.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 6 июлдаги ПФ–6250-сонли Фармони.
2. Moliya vazirligi axborot portali – www.mf.uz
3. COSO (2022). “Enterprise Risk Management Framework”.
4. ISO 31000:2018 – Risk Management Guidelines.
5. World Bank (2021). “Risk-based Internal Audit in Public Investment Projects”.
6. Karimov B. “Audit asoslari”, Toshkent, 2020.

MENOPAUAZ DAVRIDAGI AYOLLAR RUHIY HOLATINI BAHOLASHDA O'TKAZILGAN SO'ROVNOMA NATIJALARI

Kamolova Sevinch Abduqayumovna

Toshkent Tibbiyot Akademiyasi 3-bosqich talabasi

Ilmiy rahbar: **Axmedova Durdona SHakirovna**

Toshkent Tibbiyot Akademiyasi Reabilitologiya,
jismoniy tarbiya va xalq tabobati kafedrasida katta o'qituvchisi

Mavzuning dolzarbligi: Ayollar, shu jumladan menopauza davridagi ayollar orasida ko'p hollarda ruhiy salomatlik bilan bog'liq bo'lgan muammolar xavfi ortib borayotgan muhim davr sifatida tan olingan. Ko'p yillar davomida bu ortib borayotgan xavf ayollarning tug'ish qobiliyatini yo'qotganidan qayg'usi bilan bog'liqliki yoki ularning depressiv kayfiyatda bo'lishi, nosog'lom turmush tarzi va noto'g'ri ovqatlanish tufayli gipodinamiya va ortiqcha vazn kuzatildi

Maqsad: Menopauza davridagi ayollar ruhiy salomatligiga ta'sir etuvchi o'zgarishlarni o'rganish

Menopauza ayollarning biologik hayotidagi muhim bir bosqich bo'lib, bu davrda organizmda gormon o'zgarishlari yuzaga keladi. Gormonlar, xususan, estrogen va progesteron darajalarining pasayishi, bir qator jismoniy va ruhiy o'zgarishlarga olib keladi. Menopauza davrining boshida va davomida ayollarda hayot sifati, salomatlik va ruhiy holatida sezilarli o'zgarishlar yuz beradi. Depressiya, bezovtalik, ijtimoiy izolyatsiya, kayfiyatning tez-tez o'zgarishi, o'z-o'ziga ishonchlik, energiya yo'qolishi, stress va shu kabi holatlarni kelib chiqishiga sabab bo'ladi.

Material va usullar: O'quv jarayonida 50 nafar ayol ishtirok etdi. Ulardan ixtiyoriy ravishda „Menopauza davridagi ayollar ruhiy holatini baholash“ mahsus ishlab chiqilgan so'rovnomasiga javob berish so'ralgan. Anketani to'ldirishda ayollar o'zlarining to'liq ismi, yoshi va kasbiy faoliyatini ko'rsatdilar.

Olingan natijalar: So'rovnomada qatnashgan ayollarning o'rtacha yoshi 45-60 atrofida bo'lib, ularning ko'pchiligi menopauza davriga kirgan edi. 10% (5) 40-45 yosh, 16% (8) 46-

50 yosh, 50% (25) 51-55 yosh, 24% (12) 56 va undan yuqori yoshda. SHuning uchun o'z-o'zini tahlil qilish natijalaridan biz quyidagi natijalarga erishdik: Ishtirokchilarning 55% ga yaqini, o'zlarini qisqa muddatda g'azablangan, bezovta bo'lgan yoki qayg'uli his qilishganini ta'kidladi. Shuningdek, 50% dan ortig'I ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tarmog'idan foydalanganini, do'stlari va oilasi bilan suhbatlashish, o'z holatini ularga tushuntirishning ularning emotsional holatini yaxshilashga yordam berganini bildirdi. Ayollarning 65%i o'zlarini ijtimoiy qo'llab-quvvatlashga muhtoj his qilganini bildirdi. Oila, do'stlar va ish joyidagi hamkasblari yordamida ayollar o'z hayotlaridagi o'zgarishlarga moslashishga muvaffaq bo'lishdi. 50% dan ortig'I muntazam ravishda jismoniy mashqlar qilishgan, bu ularning umumiy kayfiyatini yaxshilashga yordam bergan. Aerobik mashqlar, yoga, va piyoda yurish, ertalabki gimnastika ishtirokchilarga nafaqat jismoniy salomatlikni yaxshilash, balki emotsional barqarorlikni saqlashda ham yordam berdi.

Xulosa: SHunday qilib, olingan natijalarga asoslanib, quyidagi xulosalarni chiqarishimiz mumkin.

1. . Psixologik qo'llab-quvvatlash, ijtimoiy aloqalar, psixoterapevtik yondoshuvlar va stressni boshqarish metodlari bu jarayonni yengillashtirishga yordam beradi.
2. Olingan ko'nikma va bilimlardan foydalanib, biz ayollarning ushbu jarayonni yengilroq o'tkazishlari uchun psixologik yordam, tibbiy maslahat va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimini rivojlantirishimiz zarur.

**YOSH AVLOD TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISHDA MUSIQIY
FANLARNING AHAMIYATI**

Botirbayev Maxmudjon

Buxoro Xalqaro Universiteti II bosqich magistranti

Nurullayev Farrux Gaybulloyevich

Buxoro Davlat Pedagogika Instituti (PhD) professori

**ЗНАЧЕНИЕ МУЗЫКИ В РАЗВИТИИ МЫШЛЕНИЯ МОЛОДОГО
ПОКОЛЕНИЯ**

Батырбаев Махмуджон

Бухарский Международный Университет, магистрант 2-й ступени

Нуруллаев Фаррух Гайбуллоевич

Профессор Бухарского Государственного Педагогического Института

Annotatsiya: *Ushbu maqolada yosh avlod tafakkurini rivojlantirishda musiqiy fanlarning ahamiyati haqida fikr yuritilgan. Ma'lumki, umumiy o'rta ta'lim maktablarida musiqa madaniyati darsi o'quvchilarda axloqiy – estetik tarbiyani shakllantirish hamda rivojlantirishda samarali predmet sifatida o'qitiladi.*

Kalit so'zlar: *bola, yosh avlod, qo'shiq, musiqa, san'at, ta'lim, maktab, ashula.*

Аннотация: *В статье рассматриваются аспекты и значение музыки в развитии мышления молодого поколения. Как известно, уроки музыкальной культуры преподаются в общеобразовательных школах как эффективный предмет в формировании и развитии нравственно-эстетического воспитания учащихся.*

Ключевые слова: *дети, молодое поколение, песня, музыка, искусство, образование, школа, пение.*

Bugungi kunda fan va texnika taraqqiyoti musiqa fani o'qituvchilarini ham ijodkor bo'lishini, fanning muhim muammolari yuzasidan erkin fikr yurita olishi, fan yutuqlarini va undagi yangiliklarni talabalarga yetkaza olishini talab qiladi. Inson tarbiyasi kamoloti har qanday jamiyatning eng dolzarb muammolaridan biri bo'lib kelgan. Chunki jamiyatning shakllanishi, rivojlanishi, ravnaq topishi shu jamiyatdagi yoshlar tarbiyasiga bog'liq.

Tarbiya bu shaxsni ijtimoiy iqtisodiy ishlab chiqarish munosabatlariga tayyorlash maqsadida uning ma'naviy va jismoniy rivojlanishiga muntazam ravishda ta'sir etib borishdan iborat bo'lgan uzluksiz jarayon. Shunday ekan, yoshlarga ta'lim tarbiya berish, ularni mustaqilligimizni mustahkamlash yo'lga safarbar etish muhim misoldir. Mustaqil respublikamizda ma'naviyat va madaniyat masalalariga alohida e'tibor berib kelinmoqda. Shuni ta'kidlash lozimki, O'zbekistonda inson ma'naviy hayotini shakllantirish maqsadida musiqaning madaniy hayotga chuqurroq kirib borishida keng imkoniyatlar yaratilmoqda. Bunda ma'naviyat va ma'rifat markazi, xalqaro madaniy-ma'rifiy aloqalar majmuasi kabi ijodiy muassasalarning tashkil etilishi, bastakorlar uyushmasi va jamiyatdagi ijodiy siljishlar "O'zbekiston-vatanim manim " nomi bilan mamlakatimizda o'tkazilayotgan an'anaviy tanlovlar madaniy-ma'rifiy islohotlarni amalga oshirishda metodlar qo'llanmoqda.

Qadimiy va boy tajribaga ega o'zbek milliy musiqa madaniyati istiqbolini amalga oshirish ta'lim tarbiya ishlari bilan shug'ullanish maqsadida asrlar davomida rivoj topib kelganligini ta'kidlash joizdir. Bu maktablarda musiqa ta'limi-tarbiyasi bevosita oshirib borilgan. Ushbu maktablarning faoliyat mazmunida insonni dunyoga kelishidan kamol topib butun umri davomida musiqa haqiqiy ma'nodagi tarbiya vositasiga aylanishi o'z ifodasini topgan.

Musiqaning so'z san'ati va adabiyoti bilan uzviy holda bog'lab o'rganilganligi musiqa nomi va amaliyoti rivojida katta hissa qo'shadi. Shaxs kamolotida musiqa tarbiyasini oshirish albatta, ta'lim metodikasiga bevosita bog'liqdir. Musiqa tarbiyasi metodikasi fan sifatida ta'lim tizimiga mansub bo'lib, o'zining mustaqil o'rniga ega. Bu fan musiqa tarbiyasi metodikasi mazmuni, metodlarini yanada takomillashtirish maqsadida uning qonuniyatlarini o'rganadi. Musiqa tarbiyasi metodikasi tarbiya muassasalarida nafasat, musiqashunoslik, fiziologiya, ruhshunoslik fanlarining umumlashtirilgan tajribalariga tayanadi.

Musiqa tarbiya metodikasi ayniqsa, nafosat, musiqashunoslik fanlari bilan uzviy bogliq. Nafosat nomi uning metodikasining asosini tashkil etib, tarbiyaning mazmun va metodlariga bevosita ta'sir ko'rsatadi. O'qituvchilarning kuylash faoliyatlaridagi muammolarni hal qilishda metodika fiziologiya tadqiqotlariga tayanadi. Musiqa tarbiyasi metodikasining mohiyati musiqa san'ati hamda madaniyati o'sib kelayotgan yosh avlod uchun muhim ahamiyatga ega.

Musiqaning fan sifatida rivojlanishi ta'limda va musiqa san'atini takomillashib borishi bilan bevosita bog'liqdir. Shular bilan birgalikda musiqa tarbiyasi metodikasi umumiy tamoyillarni ilgari suradi. Bular ongliklik, badiiy va tehnik rivojlanish tamoyillariga ega. Bu tamoyillar o'quvchilarning musiqiy qobiliyatini rivojlantirish, musiqaga bo'lgan qiziqishlarini kuchaytirish, badiiylikni tarbiyalashga qaratilgandir.

Musiqa asarini ongli idrok etish asar mazmunini ochishda va o'quvchilarga musiqiy tajribalarni to'plashda, ularning ma'naviy dunyosini boyitishda yordam beradi. Musiqa tarbiyasi tinglanadigan asarni to'g'ri baholay olish imkoniyatlarini rivojlantiradi. O'quvchilarning musiqiy qiziqishida didlari tarbiyalab boriladi. Badiiy va tehnik bosqichlari asarning badiiy va ifodali ijro etish uchun malakali kadrlar talab etadi, o'quvchilarning kuylash malakalarini egallashlariga e'tibor beradi. O'quvchilarga musiqaning rivojlanish bosqichlari to'grisidagi tasavvurlarni shakllantirish qobiliyatlarining rivojlantirilishi natijasida ular musiqiy nutq elementlari ifodaliligi keng tushunchalarini ham bilib olishadi.

Musiqiy tarbiya metodikasi tarbiya jarayonida ko'pgina omillarga bog'liq ekanligini e'tirof etadi. Kishilarning musiqiy madaniyati faqatgina maktabning ta'siri ostidagina shakllanmaydi. Unda albatta, tevarak-atrof, ommaviy axborot vositalari yaxlit xildagi ijtimoiy vositalar tizimi ham katta rol o'ynaydi. Musiqa tarbiyasi metodikasi ta'lim metodlarini tanlashda ham pedagogika ravnaqi metodlarini ishlab chiqish quyidagi muammolar, jumladan:

1. Metodlarning musiqa tarbiyasi, mazmunini sinovi, ijro bog'liqligi;
2. O'quvchilarda musiqiy va ijodiy qobiliyatlarning rivojlanishi;
3. Musiqiy qobiliyat va ovozning rivojlanishi, musiqani idrok etishning yosh va yakka tartibdagi xususiyatlari;

4. O'quvchilarning rivojlanishida musiqiy faoliyatlarning turli shakllarda foydalanish imkoniyatlari bilan bog'liqligi.

Musiqqa metodikasining vazifalariga esa o'quv tarbiya jarayonini turlicha shakllantirish yanada rivojlantirish musiqqa darslaridan tashqari musiqqa mashg'ulotlari, sinfdan va maktabdan tashqari ishlari, to'garaklar, bayramlar, ko'ngil ochish kechalari kiradi.

Musiqqa tarbiyasi metodikasi musiqqa faniga yaqin bo'lgan adabiyot va tasviriy san'at, tarix bilan bog'liq holda o'rganishni taqozo etadi. Bu esa o'quvchilarning tarbiyasini har tomonlama samarali amalga oshirishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Musiqqa ta'lim tarbiyasining maqsad va vazifalarini amalga oshirishda dars yetakchi omil hisoblanadi. Chunki, o'quvchilarning ommaviy tarzda jalb etilishi maktabda musiqqa fani boshqa fanlardan o'zining badiiyligi va qiziqarliligi, zavq-shavq uyg'otishi bilan ajralib turadi. Eng muhimi musiqqa bolalarning aqliy, axloqiy sifatlarini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Musiqqa aqlni peshlab, tafakkurni charxlaydi. Musiqqa darslari va mashg'ulotlarda o'quvchilar tarbiya va milliy madaniyatimizni o'rganib, bilim saviyasini kuchaytirib borishni egallaydi.

Bobokalonlardan Abu Nasr Al-Forobiyning ma'rifatparvarlik g'oyalar tizimida bola, shaxsni tarbiyalashda musiqqa san'atining maqsadi va vazifalari alohida e'tirof etiladi. Unda inson hayotida musiqaning jamiyatda qayd qilinib, "Ey musiqqa olami, yaxshiyamki sen borsan, agar sen bo'lmaganda insonning ahvoli ne kechar edi"- deya xitob qilinadi. Alloma Abu Ali Ibn Sinoning musiqiy-ma'rifiy qarashlarida ham musiqqa shaxsning ma'naviy va jismoniy-madaniy tabiatiga ta'sir etuvchi qudratli vosita sifatida ta'rif beradi.

Xulosa qilib aytganda musiqqa fani o'qituvchisi yuqorida keltirilgan talablarga to'la amal qilsa, kelajakda ijobiy natijalarga erishadi va ushbu natijalar yosh avlodni ma'naviy shakllantirishda katta yordam beradi.

ADABIYOTLAR:

1. F.G Nurullayev, Firdavs To'xtayev-[MUSIQIY TOVUSHLARINING XUSUSIYATLARI TENDENTSIYALARI](#). Journal of science-innovative research in Uzbekistan, 2024/12/1, Tom-2,12, 8-15 betlar

2. Nurullayev Farrux Gaybulloyevich, X.G Saidovna. [FORMATION OF SPIRITUAL AND MORAL EDUCATION OF STUDENTS THROUGH THE MEANS OF UZBEK FOLK SONGS](#). International journal of artificial intelligence ISSN: 2692-515X
3. Xujayev Dilmurod Bakiyevich, Nurullayev Farrux Gaybulloyevich- [MAVRIGI VA BUXORCHA KONSEPTSIYASI TAMOYILLARI BUXORODA QAROR TOPISHI](#), International journal of scientific researchers (IJSR) INDEXING, 2024/4/30, Tom-5,1, 515-520 betlar
4. D.M Yusupovich, N.F. Gaybulloyevich- Milliy Musiqa San'ati Ravnaq Topishida O 'zbek Folklorining O 'rni Va Ahamiyati- Diversity Research: Journal of Analysis and Trends, 2024/2/6, Tom-2,2, 4-8 betlar
5. Egamov Oxunjon Saidovich Nurullayev F.G- [BUXORO VOHASI FOLKLOR QO'SHIQLARI O'ZBEK XALQINING BOY MEROSI SIFATIDA](#), Confrencea - Virtual International Conferences, "International Conference on Advance Research in Humanities, Sciences and Education." [Vol. 1 No. 1 \(2024\)](#)
6. Istatov Muhridin Qaxramonovich, Nurullayev Farrux Gaybulloyevich- [MUSIQIY TOVUSHLARNING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI VA CHOLGU ASBOBLARIDA JOR BOLISH USLUBLARI](#). International Conference on Advance Research in Humanities, Sciences and Education, Hosted from New York, the USA <https://conferencea.org> January 30th, 2024, Conferencea 1 (1),74-78
7. Norqulov Sh Sh, F.G Nurullayev. [SKRIPKA CHOLG'U ASBOBIGA BIR NAZAR. PEDAGOGS INTERNATIONAL RESEARCH JOURNAL| PEDAGOGS | PED | VOLUME-76 | ISSUE-1\(2025\)](#)
8. Norqulov Sh Sh, F.G Nurullayev. [MUSIQA TO'GARAGLARINI SHAKLLANTIRISH VA RIVOJLANTIRISHGA OID NAZARIY-PEDAGOGIK HAMDA PSIXOLOGIK ASOSLAR. ЛУЧШИЕ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ| INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL_](#). Vol. 39 No. 1 (2025)
9. Nurullayev Farrux Gaybulloyevich [.O'QUVCHILARGA BOLALAR FOLKLOR QO'SHIQLARINI O'RGATISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI](#). [Vol. 75 No. 1 \(2025\): PEDAGOGS INTERNATIONAL RESEARCH JOURNAL | PEDAGOGS | PED | VOLUME-75 | ISSUE-1](#).
10. Sayfullayev Sanjarbek Sadullayevich Nurullayev Farrux Gaybulloyevich. [FOLKLOR QO 'SHIQLARINING O 'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI](#). International Conference on

Advance Research in Humanities, Sciences and Education, Hosted from New York, the USA <https://conferencea.org> January 30th, 2024

11. Rustamov Feruz Tavakkal o'g'li, & Nurullayev Farrukh Gaybulloyevich. EDUCATION OF A CHILD BY MUSIC IN THE EARLY PERIOD OF LIFE. (2023). Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development, 22, 29–34. Retrieved from <https://sjird.journalspark.org/index.php/sjird/article/view/863>
12. Usmanov Azizbek Azamatovich, Nurullayev Farrukh Gaibulloyevich. THE ROLE OF MUSIC CULTURE LESSONS IN THE GROWTH OF THE CONSCIOUSNESS OF THE STUDENT YOUTH AND NATIONAL THINKING. (2023). *Western European Journal of Modern Experiments and Scientific Methods*, 1(4), 5-9.
13. Usmonov Azizbek Azamatovich, Nurullayev Farrux Gaybulloyevich. O'Quvchilarni Ma'naviy-Axloqiy Shakllantirishda O'zbek Xalq Qo'Shiqlari Ahamiyati. Progress Annals: Journal of Progressive Research|Vol. 1 No. 8 (2023): Progress Annals. Published: 2023-12-06
14. X.M.Ashurmuxamadovna, N.F.Gaybulloyevich MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING MUSIQIY FAOLIYATI. (2023). Multidisciplinary Journal of Science and Technology, 3(4), 14-19. <https://mjstjournal.com/index.php/mjst/article/view/282>
15. Nurullayev Farrux Gaybulloyevich. "O'ZBEK MUSIQASI TARIXI" FANINI O'QITISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR. Ilm-fan va texnologiyalar. 2023 №2(1) Наука и технологии
16. Habibullayeva G.H., Nurullayev F.G. O'ZBEK FOLKLOR QO'SHIQLARINING BOLALAR TARBIYASIDAGI AHAMIYATI. Inter education & global study 2023
17. Z.X Xamrayev, F.G Nurullayev - O 'ZBEK ESTRADA SAN'ATINING XALQ MADANIY HAYOTIDA TUTGAN O 'RNI - Экономика и социум, 2023 № 4-2 (107) стр 325-328
18. Hamdamova Sitara Rustamova, Nurullaev Farrukh Gaibullayevich-MUSIC AS A TOOL FOR RAISING CHILDREN EARLY LIFE. Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development. 2022/11/29 Vol.9, 422-427
19. Фаррух Гайбуллоевич Нуруллаев-Значение Фольклёрной Музыки В Воспитание Детей. Periodica Journal of Modern Philosophy, Social Sciences and Humanities. 2022/11/24. Vol 12. 189-193

20. Rahmonova Hojibuvi Rizojon Qizi, Nurillayev Farrux-Musiqaning inson ruhiyatiga tasiri qadimgi dunyo olimlarining qarashlarida. Ta'lim fidoyilari, OOO «Research and publications» 2022.Vol 24,№ 45, 73-83
21. Madaminova Muyassarxon, Nurullayev F.G.-UMUMIY ÓRTA TA'LIM MAKTABLARIDA MUSIQA TARBIYASI.Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS)2022 Special issue,130-134, OOO «THE FUTURE OF A NEW DAY»
22. Фаррух Гайбуллоевич Нуруллаев- Случайный выбор качественных характеристик материала по музыки или порядок его изложения в процессе создания музыки или исполнения опуса. SCIENTIFIC PROGRESS.2021.Vol 2, №4(pp. 588-593)
23. Nurullaev F.G. The role of folklore in the raising of children. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol. 8 No. 12, 2020 Part III ISSN 2056-5852.
24. Нуруллаев Ф.Г., Нуруллаева Н.К. Роль фольклорных песен в воспитании учащихся. Научно– методический журнал «Проблемы педагогики» №3(48). Москва 2020. С.15-17.
25. Нуруллаев Ф.Г., Композиционный и исполнительский процесс в музыке // «SCIENTIFIC PROGRESS» Scientific Journal ISSN: 2181-1601, 2021.- pp. 576-581.
26. Нуруллаев Ф.Г. Импровизаторское творчество в XX веке по сфере музыке// «SCIENTIFIC PROGRESS» Scientific Journal ISSN: 2181-1601, 2021.- pp. 582-587.
27. Nurullayeva N.G., Nurullaeva N.K., Nurullaev B.G. Role and significance of folkler music in the upbringing of children of preschool age. Academicia An International Multidisciplinary Research Journal. Vol.10, Issue 10, October 2020.
28. Нуруллаев Ф.Г., Музыкальный процесс в западной музыке // «SCIENTIFIC PROGRESS» Scientific Journal ISSN: 2181-1601, 2021. - pp.570-575.
29. Нуруллаев Ф.Г., Норова Ш.У. Психология музыкальных дидактических игр на интегрированных занятиях// Вестник интергративной психологии. Журнал для психологов. Выпуск №17, 2018. – С.295-299.
30. Нуруллаев Ф.Г., Нуруллаева Н.К. Музыкально-историческое наследие центральной Азии (психологический настрой армии Темура). Психология XXI столетия, 18-20 марта 2020 года С. 115-118.

IOT (INTERNET OF THINGS) QURILMALARI XAVFSIZLIGI: ZAMONAVIY MUAMMOLAR VA YECHIMLAR

Komiljon Baxromov Muzaffar o'g'li

Toshkent axborot texnologiyalari universiteti talabasi.

komiljonbakhromov@gmail.com

IoT - bu Internet jihozlari deb ataladigan maxsus qurilmalar tarmog'ini bo'lib, Internet yoki boshqa tarmoqlarda real ma'lumotlarni to'plash va almashish uchun ishlatiladi. Amaldagi ushbu texnologiyaga misollar quyidagilarni o'z ichiga oladi.

IoT qurilmalari tarmoqqa simsiz ulanadigan va ma'lumotlarni uzatish qobiliyatiga ega bo'lgan nostandart hisoblash qurilmalari, masalan, internet jihozlaridagi (IoT) ko'plab qurilmalardir. IoT Internetga ulanishni ish stoli kompyuterlar, noutbuklar, smartfonlar va planshetlar kabi standart qurilmalardan tashqari, an'anaviy yoki internetga ulanmagan jismoniy qurilmalar va kundalik obyektlarning istalgan diapazoniga kengaytirishni o'z ichiga oladi. Texnologiya bilan o'rnatilgan ushbu qurilmalar internet orqali muloqot qilishi va o'zaro ta'sir qilishi mumkin. Ularni masofadan turib kuzatish va boshqarish ham mumkin.

Narsalar interneti yoki IoT - bu boshqa IoT qurilmalari va bulut bilan ulanadigan va ma'lumotlarni almashadigan o'zaro bog'liq qurilmalar tarmog'idir. IoT qurilmalari odatda sensorlar va dasturiy ta'minot kabi texnologiyalar bilan o'rnatilgan bo'lib, ular mexanik va raqamli mashinalar va iste'molchi ob'ektlarini o'z ichiga olishi mumkin. IoT ekotizimi o'z muhitidan olingan ma'lumotlarni yig'ish, jo'natish va ularga amal qilish uchun protsessorlar, sensorlar va aloqa apparatlari kabi o'rnatilgan tizimlardan foydalanadigan veb-qobiliyatli aqlli qurilmalardan iborat.

IoT texnologiyalari (Internet of Things) bizning kundalik hayotimizga tobora kirib bormoqda. Aqlli uyalar, salomatlikni monitor qiladigan gadjetlar va shahar infrastrukturasini boshqarish tizimlari kabi sohalar IoT orqali sezilarli darajada rivoj topmoqda. Biroq, IoT

qurilmalarining ko'payishi bilan ularning xavfsizligiga bo'lgan tahdidlar ham ortib bormoqda. Bu maqola IoT qurilmalari xavfsizligiga qarshi kurashish usullarini va bu borada sun'iy idrokdan (AI) foydalanishning yangi imkoniyatlarini o'rganadi. IoTni kiber hujumlardan himoya qilish uchun turli xavfsizlik protokollari, jumladan zarur shifrlash algoritmlarini va fiziki xavfsizlik texnologiyalarini ishlab chiqish muhim ahamiyat kasb etadi. IoT qurilmalar uchun xavfsizlik choralarini amalga oshirishda shu jumladan end-to-end shifrlash, autentifikatsiya mexanizmlari va zararli trafikni aniqlash tizimlarini qo'llash zarurligidan tashqari, bu jarayonda qurilmaning samaradorligini pasaytirmaslik ham inobatga olinadi. Xavfsizlik tahlillari va sinovlarini o'tkazish jarayonida aniqlangan kamchiliklar IoT qurilmalarining dasturiy ta'minoti yangilanishlari va qattiq disk (firmware) takomillashuviga olib keladi. Shu bilan birga, IoT tarmoqlarini boshqarishda blokcheyn texnologiyalaridan foydalanish, bu tarmoqlarni ta'qib qilishni qiyinlashtiradi va ularda yuz beradigan ma'lumot almashtirish jarayonini xavfsiz va shaffof qiladi. Shundan tashqari, IoTni yanada xavfsiz qilish uchun sun'iy idrok algoritmlari va mashinaviy o'rganish yondashuvlaridan foydalanish tavsiya etiladi. AI tahlil qilish algoritmlari yordamida IoT qurilmalaridan yig'ilgan katta hajmdagi ma'lumotlarni real vaqt rejimida tahlil qilish imkoniyati mavjud bo'ladi. Bu yondashuvlar xavfsizlik tizimlariga anomal oqimlar yoki noo'rin faoliyat belgilari paydo bo'lishi bilan darhol munosabat qaytarish imkonini beradi, bu esa tavakkalchilikni sezilarli darajada kamaytiradi.

IoT qurilmalari. IoT yuziga ulanish orqali yig'ilgan sensor ma'lumotlarini baham ko'radi, u IoT qurilmalari ma'lumotlarni yuborishi mumkin bo'lgan markaziy markaz vazifasini bajaradi. Ma'lumotlar almashishdan oldin, u ma'lumotlar mahalliy tahlil qilinadigan chekka qurilmaga ham yuborilishi mumkin.

Mahalliy ma'lumotlarni tahlil qilish bulutga yuborilgan ma'lumotlar hajmini kamaytiradi, bu esa tarmoqli kengligi sarfini kamaytiradi. Ba'zan, bu qurilmalar boshqa tegishli qurilmalar bilan bog'lanadi va bir-biridan olingan ma'lumotlar asosida ishlaydi. Qurilmalar ishning katta qismini inson aralashuvisiz bajaradi, garchi odamlar qurilmalar bilan o'zaro aloqada bo'lishlari mumkin, masalan, ularni sozlash, ularga ko'rsatmalar berish yoki ma'lumotlarga kirish. IoT ning qo'llanilishi. Narsalar interneti tashkilotlarga bir qancha afzalliklarni beradi. Ba'zi imtiyozlar sanoatga xos, ba'zilari esa bir nechta sohalarda qo'llaniladi.

Raqamli texnologiyalar rivoji bilan Internet of Things (IoT) □ narsalar interneti tushunchasi kundalik hayotimizga tobora chuqur kirib bormoqda. Aqlli uy qurilmalari, sanoat uskunalari, tibbiyot moslamalari va boshqa turli IoT tizimlari orqali qurilmalar o□zaro ma'lumot almashmoqda va boshqarilmoqda. Biroq ushbu texnologiyalarning keng qo□llanilishi bilan birga, ularning xavfsizligi bo□yicha muammolar ham dolzarb bo□lib bormoqda.

Ko□plab IoT qurilmalari sodda yoki standart parollar bilan ishlaydi, bu esa ular uchun oson nishonga aylanishiga sabab bo□ladi. Bundan tashqari, ma'lumotlar shifrlanmagan holda uzatilishi xavfni yanada kuchaytiradi.

Ba'zi qurilmalar dasturiy jihatdan to□liq sinovdan o□tkazilmasdan bozorga chiqariladi. Bu esa xatoliklar va zaifliklarning ko□pligiga olib keladi.

Ko□plab IoT qurilmalari xavfsizlik yamoqlari yoki dasturiy ta'minot yangilanishlarini qo□llab-quvvatlamaydi. Bu esa ular bir marta zaif holatga tushsa, doimiy tahdid ostida qolishini anglatadi.

Aqlli qurilmalar odatda bitta tarmoqda faoliyat yuritadi. Bitta qurilma buzilgan taqdirda, boshqa qurilmalar ham xavf ostiga tushadi.

Ko□plab IoT tizimlari foydalanuvchi ma'lumotlarini yig□adi, ammo ularni qanday saqlashi yoki uchinchi tomon bilan baham ko□rishi borasida shaffoflik yetarli emas.

1. Kuchli autentifikatsiya va shifrlash algoritmlarini joriy etish. Har bir qurilmada noyob parollar, ikki bosqichli autentifikatsiya va zamonaviy shifrlash texnologiyalarini tatbiq etish talab qilinadi.

2. Dasturiy ta'minotni doimiy yangilab boorish. IoT qurilmalari ishlab chiqaruvchilari muntazam xavfsizlik yamoqlari va yangilanishlar bilan ta'minlashi zarur. Avtomatik yangilanish tizimlari bu borada samarali vosita bo□la oladi.

3. Tarmoqni segmentatsiya qilish. IoT qurilmalari alohida segmentlarda joylashtirilishi, asosiy tarmoqdan ajratilishi kerak. Bu buzilgan qurilmadan boshqa tizimlarga tahdid o□tishining oldini oladi.

4. Xavfsizlik monitoringi va SIEM tizimlari. IoT qurilmalar faoliyatini doimiy monitoring qilish, g \square ayrioddiy xatti-harakatlarni aniqlovchi tizimlarni joriy etish xavfsizlik darajasini oshiradi.

5. Foydalanuvchilarni xabardor qilish va o \square rgatish. Oddiy foydalanuvchilar ham xavfsizlik qoidalariga amal qilishni bilishi lozim. Bu borada kompaniyalar tomonidan foydalanuvchilarga yo \square riqnomalar va ogohlantirishlar berilishi kerak.¹

Xulosa qilib aytganda, IoT qurilmalari hayotimizni osonlashtirsa-da, ular bilan birga kelayotgan xavfsizlik tahdidlariga jiddiy e'tibor qaratish lozim. Zamonaviy muammolarning barchasini oldindan ko \square rib chiqib, amaliy xavfsizlik choralarini ko \square rish orqali bu texnologiyalardan xavfsiz foydalanish imkonini yaratish mumkin. IoT xavfsizligini ta'minlash \square bu ishlab chiqaruvchi, foydalanuvchi va mutaxassislar o \square rtasidagi hamkorlik natijasida amalga oshiriladigan jarayondir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Normurodov, A. D., & Rustamov, A. B. (2023). Internet-buyumlar iot afzalliklari va xavfsizlik muammolari. Innovatsion iqtisodiyotni shakllantirishda axborot kommunikatsiya texnologiyalarining tutgan o'ri, 1(1).C- 348

2. Uzakov, O. S., Raxmatullayev, D. A., Bekmatov, A. K., & Dilmurodov, Z. D. (2023). Iot Texnologiyalari Xavfsizligida Smart Houselarni mobil qurilmalar yordamida boshqarish. Образование наука и инновационные идеи в мире, 23(7), 105-107.

3. Raxmatullayev, D. A. (2024). Axborot xavfsizligi sohasida taqsil oladigan talabalarning kebir xavfsizlikni o'qitish metodikasini takomillashtirish. Tadqiqotlar, 30(3), 103-107.

4. Dildora, I. (2023). Axborot xavfsizligini ta'minlashda risklarni boshqarish faoliyati samaradorligining asosiy tavsiflari. In uz-conferences (Vol. 1, No. 1, pp. 83-86).

¹ Normurodov, A. D., & Rustamov, A. B. (2023). Internet-buyumlar iot afzalliklari va xavfsizlik muammolari. Innovatsion iqtisodiyotni shakllantirishda axborot kommunikatsiya texnologiyalarining tutgan o'ri, 1(1).C- 348

AGROMARKETING TIZIMINING AHAMIYATI

Ergasheva Umida

Xolboyeva Farangiz

TerDMAU talabalari

vaziraxon.ru@mail.ru

Annotatsiya. Mazkur maqolada qishloq xo'jaligida **agromarketing tizimining ahamiyati** ochib berilgan. Agrobiznes sohasida marketing strategiyalarini qo'llashning o'ziga xos xususiyatlari, ularning afzalliklari va muammolari tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: Agromarketing, marketing strategiyasi, qishloq xo'jaligi, bozor, raqobat, iste'molchi, narx, sifat, tarqatish, reklama, brend.

THE IMPORTANCE OF THE AGROMARKETING SYSTEM

Annotation. This article reveals the importance of the agromarketing system in agriculture. The specific features of the application of marketing strategies in the agribusiness sector, their advantages and problems are analyzed.

Keywords: Agromarketing, marketing strategy, agriculture, market, competition, consumer, price, quality, distribution, advertising, brand.

ЗНАЧЕНИЕ СИСТЕМЫ АГРОМАРКЕТИНГА

Аннотация. В данной статье объясняется важность системы агромаркетинга в сельском хозяйстве. Анализируются особенности применения маркетинговых стратегий в агропромышленном комплексе, их преимущества и проблемы.

Ключевые слова: Агромаркетинг, маркетинговая стратегия, сельское хозяйство, рынок, конкуренция, потребитель, цена, качество, дистрибуция, реклама, бренд.

Kirish. Agromarketing deganda qishloq xo'jaligi mahsulotlarini ishlab chiqaruvchidan to yakuniy iste'molchigacha ishlab chiqarish va yetkazib berishni tashkil etishga qaratilgan, barcha xo'jalik munosabatlari sub'ektlarining ehtiyojlarini albatta hisobga olgan holda ko'p bosqichli jarayon sifatida tushunamiz. Agromarketing qishloq xo'jaligi marketing tushunchasidan chuqurroq va kengroqdir, chunki u mahsulotni qayta ishlash bosqichidan

tashqari, barcha bosqichlarda xomashyo va oziq-ovqat mahsulotlarini ishlab chiqarish va sotish bosqichidagi boshqaruv jarayonini o'z ichiga.

Agromarketing murakkab tizim bo'lib, o'ziga xos ishlash mexanizmi va o'ziga xos xususiyatlari bilan ajralib turadi. Agromarketingning ishlash mexanizmi axborot ta'minoti tizimini, marketing infratuzilmasini, strategik va operatsion boshqaruv tizimini, tadqiqot tizimini va boshqaruv tizimini birlashtiradi. [1]

Ushbu tizim, shuningdek, huquq va majburiyatlarni taqsimlash, kadrlar boshqaruvini modernizatsiya qilish, kadrlarni tanlash va joylashtirish kabi masalalarni aks ettiruvchi agromarketingni boshqarishning tashkiliy tuzilmasini shakllantirishni belgilaydi.

Agromarketing tadqiqot tizimi bozor kon'yunkturasi, iste'molchilarning soni va xarid qobiliyati, qishloq xo'jaligi bozorining tuzilishi, sotuvchilar va vositachilar soni, ishlab chiqaruvchilar va ularning tovar-pul-sotish strategiyasi, iste'mol xususiyatlari va tovarlar sifatini oshirish muammolari kabi masalalarni o'rganishni qamrab oladi. Agromarketing agrosanoat takror ishlab chiqarishning har bir bosqichida o'zining rivojlanishi, direktiv va interaktiv funksiyasiga ega. Qishloq xo'jaligi sanoatining ishlab chiqarish dasturlariga va tuzilgan uzoq muddatli savdo arrangementlariga ko'ra agromarketing sotib olish funksiyasini ijtimoiy sektorda qishloq xo'jaligi xomashyosini ishlab chiqarishga, shuningdek, uyushgan qishloq xo'jaligi ishlab chiqaruvchilariga yo'naltirishga intiladi.

Agromarketing o'z sa'y-harakatlarini agrokultural sanoatning ishlab chiqarish dasturlari talablariga javob beradigan birlamchi mahsulotlar va oraliq tovarlarni ta'minlashga qaratadi. Savdo rejalariga muvofiq tovarlarni ixtisoslashgan bozorlarga yetkazib berish sotilgan kvotani taqsimlash, tasniflash va ishga tushirish yordamida amalga oshiriladi. Oziq-ovqat tovarlari bozorini topishdagi rolini hisobga olgan holda, agromarketing qishloq xo'jaligi va agrosanoat ishlab chiqarishni ixtisoslashgan savdo bozorlari va uyushgan iste'mol bilan bog'lashga intiladi.

Korxonada qishloq xo'jaligi marketingini boshqarish tizimi marketing menejmentini tashkil etish, marketingni boshqarish tuzilmasini belgilash va tashkil etish, boshqaruvning turli darajalarida marketingni rejalashtirish va marketing dasturlarini tayyorlash, korxonani rivojlantirish imkoniyatlarini aniqlash, marketing nazorati tizimi, korxonada marketing bo'limi faoliyatini baholash, marketing faoliyatida boshqa qarorlarni ishlab chiqish va qabul qilishni o'z ichiga oladi. [2]

Xulosa. Agrobiznes korxonalarining muvaffaqiyatli faoliyati ko'p jihatdan marketing strategiyalarini samarali qo'llashga bog'liq. O'zbekistonda agrobiznesni rivojlantirish uchun marketing infratuzilmasini takomillashtirish, malakali kadrlar tayyorlash va zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanishni kengaytirish zarur. Agromarketingdan foydalanish iqtisodiyotning agrar sohasini bozor munosabatlariga o'tishiga olib keldi, bu esa o'z navbatida bozorga mos keladigan iqtisodiy boshqaruvning yangi iqtisodiy mexanizmini shakllantirishni talab qildi. Marketing faoliyatida mulkchilik shaklidan qat'iy nazar, agrobiznes korxonalarining ishlab chiqarish va marketing faoliyatining asosiy roli istemolchi tomonidan belgilanishi kerak.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Предеин Д.Б. Агромаркетинг. – М.: ММИ, 2002. – 248 с.
2. Котлер Ф. Основы маркетинга. – М., 1991. – 698 с.
3. O'zbekiston Respublikasining Qishloq xo'jaligi vazirligining normativ-huquqiy hujjatlari.
4. Майкл Портер. Raqobat strategiyasi.
5. Ko'ziyev O., Bozorov A. Marketing asoslari. - T.: "Iqtisodiyot", 2012.
6. Jahon iqtisodiyoti va xalqaro iqtisodiy munosabatlar. - T.: "Iqtisodiyot", 2018.
7. Internet manbalari (ilmiy jurnallar, konferensiya materiallari, tahliliy hisobotlar va boshqalar).

ЎЗБЕК ВА РУС НАСРИДА БОЛА ОБРАЗИ: ҚИЁСИЙ ТАҲЛИЛ

Бўриева Робия Отажоновна; Термиз давлат университети мустақил
изланувчиси

(e-mail: robiyaburiyeva1997@gmail.com)

Илмий раҳбар: ф.ф.ф.д., (PhD), доц. Шофиев Обиджон Бахтиёрович;

Термиз давлат университети биринчи проректори

(e-mail: shofiyev@mail.ru)

***Аннотация:** Ушбу мақолада ўзбек ва рус насрий адабиётида бола образининг тасвири қиёсий таҳлил этилади. Болалар образи орқали ижтимоий воқелик, маънавий қадриятлар ва тарбиявий зоялар қандай ифодалангани таҳлил қилинади. Мақолада ўзбек адабиётидан Гафур Ғуломнинг “Шум бола” ва Абдулла Қаҳҳорнинг “Ўтмишдан эртактлар” асарлари ҳамда рус адабиётидан Лев Толстойнинг “Болалик” ва Антон Чеховнинг “Ванька”, “Уйда” каби асарлари таҳлил этилади. Асосий эътибор бола образи орқали тарихи-маданий муҳит акс эттирилиши, эстетик ва фалсафий зояларнинг шаклланиши, ҳамда ижтимоий-тарбиявий вазифаларнинг амалга ошишига қаратилади. Қиёсий таҳлил натижасида икки адабиётда бола образи орқали инсон ҳаёти, жамият ва тарбия масалалари қандай акс этгани очиқ берилади.*

***Калит сўзлар:** бола образи, қиёсий таҳлил, ўзбек насри, рус насри, Гафур Ғулом, Абдулла Қаҳҳор, Лев Толстой, Антон Чехов, болалик мавзуси, ижтимоий муҳит, тарбия, адабий образ, реализм.*

Бола образи адабиётда маълумот ва ғояларни самимий, таъсирли шаклда етказишда ўзига хос восита вазифасини ўтайди. Ҳар икки – ўзбек ва рус – адабиётларида болалар образлари орқали ижтимоий муаммолар, маънавий қийматлар

хамда тарбиявий ғоялар акс этган. Болаларнинг бегубор нигоҳидан тасвирланган воқеалар ўқувчи қалбига тез етиб боради, чунки бола қалби орқали ҳаёт ҳақиқатлари очиқ-ойдин намоён бўлади. Ўзбек ва рус насрий асарларида бола қаҳрамонлар турли тарихий ва маданий заминда шаклланган бўлса-да, улар орқали илгари сурилган ғоялар ва эстетик-фалсафий таъкидлар ўхшаш жиҳатларга эга. Ушбу мақолада ўзбек адабиёти намуналари (масалан, Ғафур Ғулом ва Абдулла Қаҳҳор асарлари) ҳамда рус адабиёти намуналари (Антон Чехов, Лев Толстой ва бошқалар) мисолида бола образининг талқини қиёсий таҳлил этилади. Ўзбек насрий адабиётида бола образини юзага келтириш, асосан, совет давридаги ижтимоий воқеликни акс эттириш жараёнида муҳим аҳамият касб этди. Ёзувчилар болалик хотиралари ва болалар ҳаётини тасвирлаш орқали ўқувчига ҳақиқатни етказишга интилишган. Масалан, Ғафур Ғуломнинг “Шум бола” қисси (1936) ўзбек насрида бола образини мароқли ва таъсирчан тарзда яратган илк асарлардан бири ҳисобланади. Асарда бош қаҳрамон Қоровой номли ёш бола – етим бола –нинг бошдан кечирган саргузаштлари орқали XX аср бошларидаги Тошкент ҳаёти ҳаққоний ёритилган. “Шум бола” асари бола нигоҳида ўша давр шаҳару қишлоқларининг маданий ҳаёти, болалар ўйинлари ва турмуш тарзи ҳақида жонли тасвирларни беради. Шу тариқа, Ғафур Ғулом бола образини тарихий-этнографик муҳит билан боғлаб, уни реалистик ва ҳаётий тарзда шакллантирган. Қоровой – чаққон, шайдо ва топқир бола – ҳаётда тирикчилик қилиш учун бозор-маҳаллаларда ён дафтарча сотишдан тортиб турли ноҳолис ишларни қилишга мажбур. Унинг мисолида ёзувчи ўша давр ижтимоий муҳитида бола қандай тиришқоқлик ва чаққонликка мослашишга мажбур бўлганини кўрсатади.

“Шум бола” асари асосида суратга олинган фильмдан лавҳа: етим бола Қоровойнинг ҳаётдан норози, мухтож аҳволи тасвири. Ёзувчи Ғафур Ғулом ўғил бола

образи орқали ўша давр жамиятида болалар қандай қийинчиликлар билан юзлашганини реалистик акс эттиради. Абдулла Қаҳҳорнинг “Ўтмишдан эртақлар” қиссаси эса ўзбек насрида бола образини бошқа бир усулда шакллантиради. Бу асар Абдулла Қаҳҳорнинг болалик хотираларига асосланган автобиографик қисса бўлиб, унинг ижодий меросида муҳим ўрин тутди. Ёзувчи асарда ўз болалигида кўрган-кечирганларини ҳаққоний баён этар экан, бола образини ҳодисалар марказига эмас, балки кузатувчи сифатида қўяди. Яъни, асарда бола – ёш Абдулла – асосан “кўз гувоҳи” ва “холис ҳикоячи” сифатида тасвирланган бўлиб, воқеалар унинг болача нигоҳидан берилган.

“Ўтмишдан эртақлар”да боланинг ўзи эмас, у гувоҳ бўлган оила даврасидаги воқеалар, жамиятдаги зулму-жаҳолат манзаралари тасвирланади. Шунга қарамай, бу асардаги бола образи ўқувчига чуқур таъсир қилиб, ўша тарихий давр ҳаётининг фожеали томонларини ҳис эттиради. Абдулла Қаҳҳор болалик чеҳраси ортида жойлашган оғир давр манзараларини маҳорат билан чизиб беради – масалан, асарда “кунлар ғўрбат билан бошланиб, ғўрбат билан тугарди” деган ҳукм тасвирланиб, болалик даври қанчалик оғир ўтгани ёрқин ифодаланади.

Шу боис, “Ўтмишдан эртақлар” мазмунида бола образи орқали бутун бир авлоднинг машаққатли ҳаёти, жамиятдаги жаҳолат ва камолот йўлига эътиборсизлик қош этилади. Қаҳҳор болалик давридан лавҳалар келтирар экан, ўқувчининг руҳиятига таъсир қилувчи кучли реализмга таянади. Қиссадаги ҳар бир бўлим мустақил бир ҳикоячадек тузилгани, трагик руҳдаги воқеий новеллалардан иборат экани таъкидланади – бу эса асарнинг бадиий шаклига хос хусусиятдир. Абдулла Қаҳҳорнинг ўзи мазкур асари ҳақида шундай деган: “Мен ёшлигимда гувоҳ бўлганларимни ёздим. Ҳақиқатни, фақат ҳақиқатни ёздим. Агар бу ҳақиқат сиз – замонавий ёшларга дахшатли кўринса, демак мен бу аччиқ ҳақиқатимни охиригача

хақиқат ҳикояси – эртак деб номлайман!”. Бу сўзлар ёзувчининг болалик хотиралари орқали беришга уринган хақиқатпарварлик ва ҳаётийлик тамойилини яққол кўрсатади. Демак, ўзбек насрида бола образи ё реалистик саргузаштлар қаҳрамони сифатида (“Шум бола”), ёки хотирот ва кузатувчи сифатида (“Ўтмишдан эртаклар”) шаклланиб, ҳар икки ҳолатда ҳам тарихий хақиқатни таъсирли акс эттиришга хизмат қилган. Рус адабиётида бола образи XIX аср реализм адабиёти даврида тобора ахамият касб эта бошлади. Лев Толстой ва Антон Чехов каби классиклар болалик мавзусини янги бадиий даражага кўтардилар. Жумладан, Лев Толстойнинг “Болалик” (Детство) повести (1852) рус насрида тўлиқ бола нигоҳидан ҳикоя қилинган илк асарлардан бири эди. Автобиографик жанрда ёзилган бу асарда Толстой бош қаҳрамон Николенка Иртеневнинг болалик даври ҳис-туйғуларини самимий баён қилади. Толстой боланинг ички оламини, унинг биринчи бор муҳаббатни ҳис этиши, оила муҳитидаги воқеаларни қандай қабул қилиши каби жиҳатларни майда деталларигача тасвирлайди. Асарнинг асосий ғояси — инсон характери пойдевори болаликдаёқ шаклланади ва киши ўз-ўзини такомиллаштиришга интилиши лозимлигидадир. Шу орқали Толстой бола образини фалсафий-маърифий йўналишда шакллантириб, ўқувчига тарбия ва ўз-ўзини камол эттириш ғоясини узатади. Антон Чехов эса 1880-йиллардан бошлаб болаларни ўз ҳикояларида марказий ўринга қўя бошлади. Адабиётшунослар қайд этганидек, Чеховнинг деярли барча асарларида болалар учрайди – у 285 дан ортиқ бола қаҳрамон яратган бўлиб, улар жамиятнинг турли қатламлари ва оилавий муҳитларига мансубдир. Айти қирқинчи йиллар охири – элтигинчи йиллар бошида ёзилган йигирмага яқин ҳикоялари тўла болалар ҳаётига бағишлангани Чеховнинг болалик мавзусига қанчалик қизиққанини кўрсатади. Чехов бола образини шакллантиришда реализм ва психологияга таянган. У болалар руҳиятини, уларнинг орзу-интилишлари ва ранж-аламларини нафислик билан очиб беради. Масалан, унинг “Ванька” номли машҳур

ҳикоясида 9 яшар етим бола Ваньканинг бошидан кечирган аччиқ тажрибаси тасвирланади: у Москвада пойабзаннинг шогирди бўлиб азобда яшар экан, Рождество кечасида қишлоқдаги бобосига бағри ёрилиб мактуб ёзади. Ваньканинг бекаму-қўст содда умиди — бобоси уни келиб олиб кетиши — орқали Чехов ўқувчида беихтиёр шафқат ва ҳамдардлик туйғуларини уйғотади. Шундай қилиб, Чехов бола образини кичик одамнинг катта муҳитдаги трагик тақдир сифатида шакллантириб, жамиятдаги ночор қатлам болаларининг оғир аҳволини кўрсатади. Унинг “Уйда” (“Дома”) ҳикоясида эса бир томондан боланинг файзли ва бегубор дунёси, иккинчи томондан отанинг тарбия борасидаги қайғуриши драматик бир лавҳада кўрсатилади. Отаси кичик ўғлини чилим чекиш одатидан қайтариш учун жазолаш ўрнига эртак айтгани болага таъсир қилгани орқали Чехов замонасининг тарбияга доир илғор қарашларини адабиётга олиб кирган. Олимларнинг таъкидлашича, Чеховнинг бола қаҳрамонлари айнан ўша давр болалар тарбияси хусусидаги қарашлар билан мулоқотда шаклланган бир адабий модел ҳисобланади. Шу боис Чехов асарларида болалар орқали оталар ва фарзандлар ўртасидаги мураккаб муносабатлар, авлодлар талашуви каби мавзу улкан ахамият касб этган – ҳатто бир адабиётшуноснинг таъкидлашича, Чехов ижодини тутган драматизмга асос болган мавзу “оталар ва болалар конфликт”идир.

Умуман, рус адабиётида Толстой бола образини орқали инсоннинг ахлоқий камолоти ва тарбияни, Чехов эса болаларнинг ҳаётдаги ўрни ва ижтимоий адолат мавзуларини марказга қўйган ҳолда шакллантирганлар. Бола қаҳрамонлар уларнинг асарларида ё атроф-оламни теран ҳис қилувчи ва ўсиб бораётган шахс сифатида (Толстойда), ёки катталар дунёси таъсирини ўз елкасида сезаётган, баъзан ночор, баъзан эса ақлли ва айёр субъект сифатида (Чеховда) намоён бўлади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Гафур Гулом “Шум бола” асарининг Тошкент ва атрофидаги этнографик ҳаётни ҳаққоний тасвирлаши ҳақида: oyna.uz.

“Шум бола” асарининг тарбиявий аҳамияти (ўтмиш ва бугун таққосида): oyna.uz.

2. Абдулла Қаҳҳор “Ўтмишдан эртаклар” – болалик хотиралари ва миллат болаларининг машаққатли ҳаёти тасвири: jdrp.uz.

3. “Ўтмишдан эртаклар”да бола образи кузатувчи сифатида, асосий эътибор воқеалар тасвирига қаратилган: turtkultumanakm.uz.

4. “Ўтмишдан эртаклар” – асарда инсон шаъни ва қадри, жаҳолатга қарши исён сўнгги фарёддай янграган: turtkultumanakm.uz.

5. Чехов ижодиётида болалар мавзуси, болалар иштирок этган асарлари сони ва уларнинг ижтимоий кўлами: researchgate.net.

6. Чехов асарларида “оталар ва болалар” муаммосининг марказий аҳамияти ҳақида: researchgate.net.

7. Лев Толстой “Болалик” асарининг асосий ғояси – характер пойдевори болаликда қўйилиши ҳақида: leo-tolstoy.com.

8. Чеховнинг “Ванька” ҳикояси сюжети (етим боланинг бобосига мактуб ёзиш ҳолати) ҳақида: en.wikipedia.org en.wikipedia.org.

**BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING BILISH FAOLIYATINI
RIVOJLANTIRISHNING O'ZIGA XOS JIHATLARI**

Ulasheva Nafisa Ximmat qizi

Alfraganus unversiteti 1-kurs magistranti

e-mail: ulashevanafisa4@gmail.com

Zamonaviy ta'lim jarayoni jamiyatning intellektual rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli bo'lajak o'qituvchilarning bilish faoliyatini rivojlantirish ularning kelajakdagi pedagogik faoliyatida muhim omil hisoblanadi. Ta'lim tizimining jadal rivojlanishi va global miqyosda ro'y berayotgan innovatsion o'zgarishlar bo'lajak o'qituvchilarning bilish faoliyatini rivojlantirish masalasiga yangicha yondashuvni talab etmoqda. Ta'lim sohasidagi zamonaviy tendensiyalar, xususan, raqamlashtirish, sun'iy intellekt texnologiyalarining joriy etilishi va masofaviy ta'limning keng tarqalishi pedagogik kadrlar tayyorlash tizimini tubdan qayta ko'rib chiqish zaruriyatini keltirib chiqarmoqda.

O'zbekistonda ham so'nggi yillarda ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, pedagogik kadrlar tayyorlash sifatini oshirish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, "Yangi O'zbekiston - maktab ostonasidan, ta'lim-tarbiya tizimidan boshlanadi" tamoyili asosida ta'lim sohasida tub islohotlar amalga oshirilmoqda. Bu islohotlarning markazida, albatta, zamonaviy fikrlaydigan, innovatsion yondashuvlarni qo'llay oladigan pedagogik kadrlar tayyorlash masalasi turibdi.

Innovatsion ta'lim sharoitida bo'lajak o'qituvchilarning bilish faoliyatini rivojlantirishning samarali mexanizmlari interfaol ta'lim metodlari, loyiha-tadqiqot texnologiyalari, muammoli ta'lim usullari va case-study metodikasidan kompleks foydalanishni talab etadi. Bundan tashqari, raqamli ta'lim muhitini yaratish, kasbiy rivojlanish tizimini takomillashtirish va ta'lim jarayonini individuallashtirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Bilish faoliyatini rivojlantirishning zamonaviy tendensiyalari raqamli transformatsiya, globallashtirish va xalqaro integratsiya, uzluksiz ta'lim paradigmasi hamda kompetensiyaviy yondashuvni o'z ichiga oladi. Bu tendensiyalar bo'lajak o'qituvchilarning bilish faoliyatini rivojlantirishga yangicha talablar qo'yimoqda va yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Shu bilan

birga, bu jarayonda an'anaviy pedagogik qadriyatlar va milliy ta'lim an'alarini saqlab qolish muhim ahamiyat kasb etadi.

Bo'lajak o'qituvchilarning bilish faoliyatini rivojlantirish masalasi zamonaviy ta'lim tizimining eng dolzarb muammolaridan biri hisoblanadi. Olib borilgan tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, bu jarayon kompleks yondashuvni talab etadigan murakkab pedagogik hodisadir. Innovatsion ta'lim sharoitida bilish faoliyatini rivojlantirish uchun quyidagi yo'nalishlarni ustuvor deb belgilash mumkin:

Birinchidan, bo'lajak o'qituvchilarning raqamli kompetensiyalarini shakllantirish zamonaviy ta'lim tizimining muhim talabidir. Bu nafaqat axborot texnologiyalaridan foydalanish ko'nikmalari, balki raqamli muhitda samarali ishlash, virtual ta'lim platformalarini boshqarish va raqamli resurslarni yaratish qobiliyatlarini ham o'z ichiga oladi.¹

Ikkinchidan, kreativ fikrlash va innovatsion yondashuvlarni rivojlantirish zamonaviy o'qituvchining muhim kompetensiyasi hisoblanadi. Bu orqali bo'lajak o'qituvchilar ta'lim jarayoniga yangicha qarash, nostandart yechimlar topish va o'z faoliyatlarini doimiy ravishda takomillashtirib borish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Uchinchidan, uzluksiz kasbiy rivojlanish va mustaqil ta'lim ko'nikmalarini shakllantirish bugungi kun talabidir. Tez o'zgaruvchan ta'lim muhitida bo'lajak o'qituvchilar o'z bilim va ko'nikmalarini muntazam yangilab borish qobiliyatiga ega bo'lishlari zarur.

To'rtinchidan, pedagogik ta'lim muassasalarining moddiy-texnik bazasini modernizatsiya qilish, zamonaviy o'quv-laboratoriya jihozlari bilan ta'minlash va innovatsion ta'lim texnologiyalarini joriy etish orqali bo'lajak o'qituvchilarning bilish faoliyatini yanada samarali rivojlantirish mumkin.

Beshinchidan, xalqaro hamkorlikni kuchaytirish, ilg'or xorijiy tajribalarni o'rganish va mahalliy sharoitga moslashtirib joriy etish orqali bo'lajak o'qituvchilarning bilish faoliyatini rivojlantirishning yangi imkoniyatlarini yaratish mumkin.

¹ Johnson, K. & Smith, L. (2023). Digital Competencies in Teacher Education. *Educational Technology Research and Development*, 71(2), 45-62.

Bo'lajak o'qituvchilarning bilish faoliyatini rivojlantirish jarayonida zamonaviy ta'lim tizimining bir qator xususiyatlarini hisobga olish zarur. Safarov (2023) ta'kidlaganidek², bugungi kunda pedagogik ta'lim jarayonida quyidagi innovatsion yondashuvlarni joriy etish dolzarb ahamiyat kasb etmoqda: integrativ yondashuv, modulli ta'lim tizimi, loyiha-tadqiqot faoliyati va raqamli ta'lim muhiti.

Integrativ yondashuv bo'lajak o'qituvchilarning bilish faoliyatini rivojlantirishda fanlararo aloqalarni kuchaytirish, nazariya va amaliyot birligini ta'minlash imkonini beradi. Bu yondashuv orqali talabalar turli fan sohalaridagi bilimlarni sintez qilish, ularni amaliy faoliyatda qo'llash ko'nikmalarini shakllantirishlari mumkin.

Bo'lajak o'qituvchilarning bilish faoliyatini rivojlantirishda zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining roli alohida ahamiyat kasb etadi. Virtual ta'lim platformalari, raqamli kutubxonalar, onlayn ta'lim resurslari va masofaviy ta'lim texnologiyalari bo'lajak o'qituvchilarning bilim olish imkoniyatlarini sezilarli darajada kengaytirmoqda. Bu esa o'z navbatida pedagogik ta'lim tizimida yangi yondashuvlarni joriy etish zaruriyatini keltirib chiqarmoqda.

Bo'lajak o'qituvchilarning bilish faoliyatini rivojlantirish zamonaviy ta'lim tizimining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Bu jarayon ta'lim jarayonida innovatsion texnologiyalarni joriy etish, raqamli kompetensiyalarni shakllantirish, kreativ fikrlashni rivojlantirish va uzluksiz kasbiy o'sishni qo'llab-quvvatlash bilan chambarchas bog'liq.

Shunday qilib, bo'lajak o'qituvchilarning bilish faoliyatini rivojlantirish masalasi kompleks yondashuvni talab etadigan va muntazam takomillashtirishni taqozo etadigan jarayon hisoblanadi. Bu jarayonning samaradorligi ko'p jihatdan ta'lim muassasalarining innovatsion salohiyati, professor-o'qituvchilar tarkibining kasbiy mahorati va zamonaviy ta'lim texnologiyalarining samarali qo'llanilishiga bog'liq.

Xulosa qilib aytganda, interfaol ta'lim metodlari, loyiha-tadqiqot faoliyati, muammoli ta'lim hamda raqamli ta'lim muhitini shakllantirish bo'lajak o'qituvchilarning bilish faoliyatini rivojlantirishda muhim omillardan hisoblanadi. Shuningdek, xalqaro tajribani o'rganish va uni milliy ta'lim tizimiga moslashtirish orqali pedagogik jarayonni takomillashtirish imkoniyati kengaymoqda.

² Сафаров, Ш.А. (2023). Олий таълим муассасаларида бўлажак ўқитувчиларнинг касбий компетенцияларини ривожлантириш. Тошкент: "Фан ва технологиялар" нашриёти.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Сафаров, Ш.А. (2023). Олий таълим муассасаларида бўлажак ўқитувчиларнинг касбий компетенцияларини ривожлантириш. Тошкент: "Фан ва технологиялар" нашриёти.
2. Anderson, T. (2022). The Theory and Practice of Online Learning. New York: Routledge.
3. Белозерцев, Е.П. (2023). Педагогическое образование в условиях цифровизации. Москва: Педагогика.
4. Martinez, M.R. (2024). Innovation in Teacher Education. Journal of Teacher Education, 75(1), 23-35.
5. Юлдашев, М.А. (2023). Ўзбекистонда педагог кадрлар тайёрлаш тизимини такомиллаштириш. Тошкент: Ўқитувчи.
6. Абдуллаева, К.М. (2023). Педагогик таълимни модернизациялаш: назария ва амалиёт. Тошкент: "Ўқитувчи" нашриёти.

EFFECTIVE AND INEFFECTIVE STRATEGIES FOR INTRODUCING NEW TECHNOLOGY AND IMPLEMENTING CHANGE IN SCHOOLS

Sodiqjonova Gulhayo Akbar qizi -Teacher of the Department of Foreign Language
Practice and Theory

gulhayosodiqjonova@gmail.com

Abstract

The integration of technology in education is a transformative process that can greatly enhance teaching and learning outcomes. However, the success of implementing technological changes in schools heavily depends on the methods and strategies employed. This paper explores both the effective ("good") and ineffective ("bad") approaches to bringing new technology into schools, focusing on key factors such as stakeholder involvement, planning, training, infrastructure, resistance to change, and sustainability. Using case studies, theoretical perspectives, and real-world examples, the paper provides a comprehensive analysis of how educational institutions can foster innovation while avoiding common pitfalls.

Introduction

In today's digital age, the role of technology in education is more prominent than ever before. Schools around the world are increasingly adopting various technological tools to support teaching, streamline administrative tasks, and enhance student engagement. However, introducing new technology is not merely about purchasing devices or software; it is a complex change management process that requires thoughtful planning, inclusive decision-making, ongoing support, and clear goals. When poorly implemented, technology initiatives can fail, wasting resources and creating frustration among teachers, students, and administrators.

This paper investigates the dichotomy between effective and ineffective strategies for introducing technology and implementing institutional change. Drawing on change management theories, best practices in educational leadership, and empirical studies, it aims to provide insights and recommendations for educators, school leaders, and policymakers.

1. Theoretical Framework: Change Management in Education

Change management models such as Kotter's 8-Step Change Model, Lewin's Change Theory, and Fullan's Educational Change Theory offer valuable insights into implementing new initiatives in schools. These models emphasize the importance of vision, leadership, communication, and stakeholder engagement. Kotter's model outlines steps including creating urgency, forming powerful coalitions, developing a strategic vision, communicating the vision, empowering broad-based action, generating short-term wins, consolidating gains, and anchoring new approaches in the culture. Fullan highlights the human and emotional aspects of change, suggesting that successful change is not just technical but also cultural and relational. Lewin's model involves unfreezing existing behaviors, making the change, and refreezing new behaviors to become standard practice.

2. Good Ways to Bring Technology into Schools

2.1. Inclusive Planning and Vision Sharing

A clear, shared vision among all stakeholders, including teachers, students, administrators, and parents, sets the foundation for successful technology integration. Engaging stakeholders early in the planning phase helps identify needs, resources, and potential barriers. This also ensures ownership and accountability.

2.2. Pilot Programs and Phased Implementation

Starting with small-scale pilot programs allows schools to test new technologies, gather feedback, and make adjustments before full-scale rollout. Phased implementation ensures smoother transitions, reduces risk, and builds momentum. Schools can use pilot data to guide decisions about scaling and training.

2.3. Professional Development and Continuous Support

Providing comprehensive training and ongoing professional development is crucial. Teachers must not only learn how to use new tools but also how to integrate them pedagogically. Workshops, webinars, mentoring, and peer collaboration are effective ways to develop digital literacy. Continuous support ensures sustainability.

2.4. Infrastructure and Technical Support Reliable internet access, functioning hardware, and readily available IT support ensure that technology can be used effectively without frequent disruptions. Schools must budget for maintenance and upgrades to keep systems current. Lack of infrastructure is a common barrier to effective implementation.

2.5. Monitoring and Evaluation

Establishing clear metrics and evaluation processes helps assess the impact of new technology and guide future improvements. Evaluation should include both qualitative and quantitative data, and feedback should be used to refine strategies and training programs. It ensures accountability and helps maintain focus on learning outcomes.

3. Bad Ways to Introduce Technology

3.1. Top-Down Decision-Making Without Stakeholder Input

When decisions are made by administrators without consulting teachers or students, it often leads to resistance and poor adoption. Stakeholders may feel excluded and skeptical of imposed changes. This can undermine morale and create tension among staff.

3.2. Lack of Training and Support

Introducing new tools without adequate training causes stress and confusion. Teachers may misuse or avoid the technology altogether, undermining its benefits. Without support, even enthusiastic users may abandon the initiative due to frustration or technical issues.

3.3. Inadequate Infrastructure

Bringing in advanced digital tools without ensuring basic infrastructure (e.g., Wi-Fi, electricity, technical support) can lead to project failure. Devices may remain unused or be used improperly due to insufficient resources or technical failures.

3.4. One-Size-Fits-All Solutions

Not all technologies suit every classroom or subject. Imposing uniform solutions ignores the diverse needs of different learners and educators. Tailoring tools and approaches to context ensures relevance and effectiveness.

3.5. Ignoring the School Culture and Context

Failure to consider a school's specific context, history, and readiness for change results in misalignment and lack of sustainability. Culture shapes how technology is received, used, and sustained. Ignoring this often results in resistance or passive non-compliance.

4. Case Study: Successful Technology Implementation

A secondary school in Finland implemented a digital learning platform by first involving all teaching staff in a series of workshops to assess needs. A pilot program was launched with a small group of teachers who volunteered. After six months, the program expanded gradually, with regular training sessions, peer coaching, and feedback loops. IT staff were always available, and usage data was regularly reviewed. As a

result, student engagement and digital literacy improved significantly, and the platform became a core component of instruction. The program also inspired cross-departmental collaboration and innovation in teaching practices.

5. Case Study: Failed Technology Implementation

A school in a developing country received tablets through a government initiative. However, teachers were not consulted, and no training was provided. The internet was unreliable, and devices were frequently broken. Within a year, most of the tablets were unused or damaged, and the initiative was abandoned. Students and teachers reverted to traditional methods, and the school community lost trust in similar future projects. The initiative lacked vision, planning, and support, resulting in wasted investment and disillusionment.

6. Recommendations

Involve all stakeholders from the outset to ensure buy-in and relevance.

Align technology with pedagogical goals and curriculum standards.

Invest in comprehensive professional development and technical support.

reliable infrastructure, including internet, electricity, and hardware. Use data and feedback mechanisms to guide and adjust implementation. Promote a school culture that embraces innovation and collaboration. Avoid top-down imposition; adopt participatory and iterative strategies. Consider the specific needs and contexts of different users and subject areas. Reliable internet access, functioning hardware, and readily available IT support ensure that technology can be used effectively without frequent disruptions. Schools must budget for maintenance and upgrades to keep systems current. Lack of infrastructure is a common barrier to effective implementation.

2.5. Monitoring and Evaluation

Establishing clear metrics and evaluation processes helps assess the impact of new technology and guide future improvements. Evaluation should include both qualitative and quantitative data, and feedback should be used to refine strategies and training programs. It ensures accountability and helps maintain focus on learning outcomes.

3. Bad Ways to Introduce Technology

3.1. Top-Down Decision-Making Without Stakeholder Input

.When decisions are made by administrators without consulting teachers or students, it often leads to resistance and poor adoption. Stakeholders may feel excluded and skeptical of imposed changes. This can undermine morale and create tension among staff.

Bringing in advanced digital tools without ensuring basic infrastructure (e.g., Wi-Fi, electricity, technical support) can lead to project failure. Devices may remain unused or be used improperly due to insufficient resources or technical failures.

4. Case Study: Successful Technology Implementation

A secondary school in Finland implemented a digital learning platform by first involving all teaching staff in a series of workshops to assess needs. A pilot program was launched with a small group of teachers who volunteered. After six months, the program expanded gradually, with regular training sessions, peer coaching, and feedback loops. IT staff were always available, and usage data was regularly reviewed. As a result, student engagement and digital literacy improved significantly, and the platform became a core component of instruction.

The program also inspired cross-departmental collaboration and innovation in teaching practices.

5. Case Study: Failed Technology Implementation

A school in a developing country received tablets through a government initiative. However, teachers were not consulted, and no training was provided. The internet was unreliable, and devices were frequently broken. Within a year, most of the tablets were unused or damaged, and the initiative was abandoned. Students and teachers reverted to traditional methods, and the school community lost trust in similar future projects. The initiative lacked vision, planning, and support, resulting in wasted investment and disillusionment.

6. Recommendations

Involve all stakeholders from the outset to ensure buy-in and relevance.

Align technology with pedagogical goals and curriculum standards.

Invest in comprehensive professional development and technical support.

Ensure reliable infrastructure, including internet, electricity, and hardware.

Use data and feedback mechanisms to guide and adjust implementation.

Promote a school culture that embraces innovation and collaboration.

Avoid top-down imposition; adopt participatory and iterative strategies.

Consider the specific needs and contexts of different users and subject areas. Ensure sustainability through long-term planning and budgeting.

Conclusion

The successful integration of new technology in schools depends not on the tools themselves but on how change is managed. Inclusive planning, adequate training, infrastructure, and alignment with educational goals are key to effective implementation. Conversely, neglecting these elements leads to failure and wasted investment. Technology, when thoughtfully integrated, can revolutionize teaching and learning by fostering student engagement, enhancing access to information, and preparing learners for the digital age. However, the process of technological adoption must be grounded in a strong understanding

of change management, informed by empirical evidence, and attuned to the cultural and logistical realities of the school. The biggest determinant of success lies not in the technology, but in the human capacity to collaborate, adapt, and lead with a shared vision for improvement. Ultimately, meaningful and sustainable change occurs when technology is treated as a tool for pedagogy, not an end in itself.

References

Fullan, M. (2007). *The new meaning of educational change*. Routledge.

Kotter, J. P. (1996). *Leading change*. Harvard Business Press.

Lewin, K. (1947). *Frontiers in group dynamics: Concept, method, and reality in social science; social equilibria and social change*. *Human Relations*, 1(1), 5-41.

Ertmer, P. A., & Ottenbreit-Leftwich, A. T. (2010). *Teacher technology change: How knowledge, confidence, beliefs, and culture intersect*. *Journal of Research on Technology in Education*, 42(3), 255-284.

Selwyn, N. (2011). *Education and Technology: Key Issues and Debates*. Bloomsbury Publishing.

Voogt, J., Fisser, P., Good, J., Mishra, P., & Yadav, A. (2015). *Computational thinking in compulsory education: Towards an agenda for research and practice*. *Education and Information Technologies*, 20(4), 715-728.

TA'LIMDA TEXNOLOGIK YONDASHUV

Nuriya Masharipova Hamro qizi

Ttauf Nevrologiya 1- bosqich magistratura talabasi

+998 91 432 18 04

Olimova Dano Shakirovna

Pedagogika fanlari nomzodi,dotsent

Annotatsiya: Mazkur maqolada ta'lim jarayonida texnologik yondashuvning ahamiyati va uni samarali qo'llash usullari yoritilgan. Raqamli texnologiyalar, multimedia vositalari va interaktiv platformalarning o'quv jarayoniga integratsiyasi o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan qiziqishini oshirishi, dars samaradorligini ta'minlashi hamda individual yondashuv imkoniyatlarini kengaytirishi tahlil qilinadi. Shuningdek, zamonaviy texnologiyalar asosida ta'limni tashkil etishning afzalliklari, muammolari va ularni bartaraf etish yo'llari ham ko'rib chiqiladi. Maqola pedagogik jarayonni innovatsion yondashuv asosida takomillashtirishga qaratilgan tavsiyalar bilan yakunlanadi.

Kalit so'zlar: ta'lim, texnologik yondashuv, raqamli texnologiyalar, interaktiv dars, innovatsion ta'lim, pedagogik metodlar, o'quv jarayoni, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, zamonaviy ta'lim, masofaviy o'qitish.

Kirish.

Zamonaviy davrda ta'lim sohasida ro'y berayotgan tub o'zgarishlar va innovatsion texnologiyalarning jadal sur'atlar bilan rivojlanishi pedagogik jarayonlarga yangicha yondashuvni talab qilmoqda. An'anaviy o'qitish uslublari o'z o'rnini asta-sekin ilg'or texnologiyalar asosidagi ta'lim shakllariga bo'shatmoqda. Ayniqsa, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT), sun'iy intellekt, virtual va kengaytirilgan reallik, onlayn ta'lim platformalari ta'lim jarayonining ajralmas qismiga aylanib bormoqda. Bunday yondashuvlar o'quvchilarning faolligini oshiradi, ularning mustaqil fikrlash, izlanish va ijodiy yondashuv

ko'nikmalarini rivojlantiradi. Texnologik yondashuv — bu nafaqat texnik vositalardan foydalanish, balki o'quv jarayonini tizimli, maqsadga yo'naltirilgan va natijador shaklda tashkil etish metodologiyasidir. Unda o'qituvchi bilim beruvchidan ko'ra ko'proq yo'naltiruvchi va ko'makchi sifatida namoyon bo'ladi. Bu yondashuv o'quvchilarga bilimlarni mustaqil egallash, ularni amalda qo'llash va real hayotdagi muammolarga yechim topishga yo'naltirilgan faoliyatni shakllantirishga xizmat qiladi. O'zbekistonda ham so'nggi yillarda ta'lim tizimini raqamlashtirish, zamonaviy texnologiyalarni o'quv jarayoniga tatbiq etish borasida muhim qadamlar qo'yilmoqda. Xususan, "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi doirasida ta'lim muassasalarida raqamli vositalardan foydalanish samaradorligi ortib bormoqda. Bunday sharoitda ta'limda texnologik yondashuvni chuqur o'rganish, uning imkoniyatlari va muammolarini tahlil qilish dolzarb masala hisoblanadi. Mazkur maqolada texnologik yondashuvning ta'limdagi roli, uni samarali joriy etish yo'llari, afzalliklari hamda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolar va ularning yechimlari atroflicha tahlil qilinadi.

Asosiy qism.

Texnologik yondashuv — bu ta'lim jarayonini zamonaviy texnologiyalar yordamida tashkil etish, o'qitish metodikasini takomillashtirish, o'quvchilar bilan samarali aloqani yo'lga qo'yish va ularning mustaqil ta'lim olish ko'nikmalarini shakllantirishga qaratilgan tizimli faoliyatdir. Ushbu yondashuv o'qitish mazmuni, shakli, metodlari va vositalarini tubdan o'zgartirib, o'quv jarayonini interaktiv, ochiq va ijodiy muhitda tashkil etish imkonini beradi.

1. Texnologik yondashuvning asosiy tamoyillari. Texnologik yondashuv bir nechta muhim tamoyillarga asoslanadi: Tizimlilik – o'quv jarayoni oldindan belgilangan maqsad, vazifa, metod, vosita va natijalarni o'z ichiga olgan yagona tizim sifatida qaraladi. Maqsadga yo'naltirilganlik – har bir dars aniq pedagogik maqsadlarga yo'naltiriladi. Faollik va mustaqillik – o'quvchilar darsda faollik bilan ishtirok etadi va mustaqil ravishda bilim olish imkoniyatiga ega bo'ladi. Refleksiya va tahlil – o'quv jarayonida olingan bilimlar doimiy tahlil qilinadi va baholanadi.

2. Texnologik yondashuv vositalari. Bugungi kunda ta'lim jarayonida keng qo'llanilayotgan texnologik vositalarga quyidagilar kiradi: Multimedia vositalari (video, audio, animatsiyalar) Interaktiv doskalar. Kompyuter dasturlari va mobil ilovalar. Virtual haqiqat (VR) va kengaytirilgan reallik (AR) vositalari. Elektron o'quv qo'llanmalari va platformalari

(Moodle, Google Classroom, Coursera, Edmodo va boshqalar) Sun'iy intellekt asosidagi ta'lim tizimlari. Ushbu vositalar orqali o'quvchilar individual ravishda bilim olishi, tezkor va qiziqarli shaklda darsni tushunishi, real hayotga yaqin misollar bilan ishlashi mumkin.

3. Texnologik yondashuvning afzalliklari. Ta'limda texnologik yondashuvning quyidagi ijobiy jihatlari ajratib ko'rsatiladi: Shaxsiylashtirilgan ta'lim – har bir o'quvchining bilim darajasi, qiziqishi va ehtiyojlariga mos ta'lim olish imkoniyati yaratiladi. O'zlashtirish darajasining oshishi – vizual, audio va interaktiv vositalar yordamida bilimlar chuqurroq o'zlashtiriladi. Moslashuvchanlik – o'quv jarayoni istalgan joyda va vaqtda tashkil etilishi mumkin. Ijodkorlik va tanqidiy fikrlashni rivojlantirish – texnologiyalar orqali ochiq muhitda ishlash, o'z fikrini erkin bildirish imkoniyati mavjud bo'ladi. Muvozanatli va samarali baholash tizimi – testlar, viktorinalar, onlayn monitoring vositalari yordamida o'quvchilar bilim darajasi doimiy kuzatib boriladi.

4. Texnologik yondashuvdagi muammolar. Shunga qaramay, texnologik yondashuvni ta'limga tatbiq etishda bir qator muammolar ham mavjud: Texnik jihozlanishning yetarli emasligi – ayrim hududlarda internet tarmog'i yoki zamonaviy qurilmalarning yetishmasligi ta'lim sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. O'qituvchilarning tayyorgarlik darajasi – barcha pedagoglar ham texnologiyalardan foydalanish bo'yicha yetarli ko'nikmaga ega emas. Dijital nomuvofiqlik – o'quvchilar va o'qituvchilar orasidagi texnologik bilimlar farqi ba'zan to'siq bo'lishi mumkin. Shaxsiy muloqot yetishmasligi – onlayn ta'limda bevosita muloqot imkoniyatlari cheklanishi mumkin.

5. Rivojlantirish yo'nalishlari. Texnologik yondashuvni rivojlantirish va samaradorligini oshirish uchun quyidagi chora-tadbirlar muhim hisoblanadi: O'qituvchilarni muntazam ravishda AKT bo'yicha qayta tayyorlash va malakasini oshirish; Ta'lim muassasalarini zamonaviy texnik vositalar bilan jihozlash; O'quv dasturlariga interaktiv va onlayn resurslarni integratsiya qilish; O'quvchilar uchun ochiq ta'lim muhitini yaratish va raqamli madaniyatni shakllantirish; Ilmiy-amaliy loyihalarni yo'lga qo'yish va texnologik innovatsiyalarni sinovdan o'tkazish.

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, texnologik yondashuv zamonaviy ta'limning ajralmas va zaruriy tarkibiy qismiga aylangan. U nafaqat o'quv jarayonining sifatini oshiradi, balki

o'quvchilarning bilimga bo'lgan qiziqishini uyg'otadi, ularni faol va mustaqil fikrlovchi shaxs sifatida shakllantirishga xizmat qiladi. Dars jarayonida turli texnologik vositalardan oqilona foydalanish o'quvchilarning axborotni tez va samarali qabul qilishi, uni tahlil qilishi va amaliyotda qo'llay olishini ta'minlaydi. Shuningdek, texnologik yondashuv o'qituvchining ham pedagogik mahoratini oshirish, darslarni innovatsion shaklda tashkil etish imkonini beradi. Ammo bu yo'nalishda mavjud bo'lgan texnik, metodik va tashkiliy muammolarni tizimli hal qilish ham muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bois, ta'lim tizimida raqamli vositalarni joriy etish bilan bir qatorda, o'qituvchilarning raqamli kompetensiyasini oshirish, texnologik infratuzilmani mustahkamlash, o'quvchilar uchun qulay va samarali raqamli muhit yaratish dolzarb vazifa bo'lib qolmoqda. Kelajak ta'limi raqamli transformatsiyaga tayanadi. Shunday ekan, texnologik yondashuvni to'g'ri yo'lga qo'yish, uning pedagogik imkoniyatlaridan oqilona foydalanish zamonaviy ta'lim tizimining barqaror rivojlanishini ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “Raqamli O'zbekiston – 2030” strategiyasi to'g'risidagi qarori. – 2020 y.
3. Qodirova D.S., Mamatqulova M.M. Axborot texnologiyalari asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.
4. Xolbekov M.X. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
5. Ziyoyeva G.Z. Innovatsion ta'lim texnologiyalari. – Samarqand: SamDU nashriyoti, 2022.
6. Jononov A. Raqamli ta'limning pedagogik asoslari. – Toshkent: Ilm ziyo, 2021.
7. Murodov T., Yo'ldoshev Sh. O'quv jarayoniga interaktiv metodlarni tatbiq etish. – Buxoro: BDU, 2020.
8. UNESCO. ICT in Education: A Critical Literature Review and Its Implications. – 2021.
9. Mishra, P., & Koehler, M. J. Technological Pedagogical Content Knowledge: A Framework for Teacher Knowledge. Teachers College Record, 2006.

10. Bates, A. T. Teaching in a Digital Age. – Tony Bates Associates Ltd., 2015.
11. Anderson, T. The Theory and Practice of Online Learning. – AU Press, 2008.
12. Kozma, R.B. ICT and Educational Reform in Developing Countries: Policy, Plans and Practices. – 2005.
13. Siemens, G. Connectivism: A Learning Theory for the Digital Age. – International Journal of Instructional Technology and Distance Learning, 2005.
14. Selwyn, N. Education and Technology: Key Issues and Debates. – London: Bloomsbury, 2016.
15. O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi. O‘qituvchilar uchun raqamli ta’lim bo‘yicha metodik qo‘llanma. – Toshkent, 2022.

**SUYAK YEMIRILISHI KASALLIKLARINING HOZIRGI KUNDAGI
DOLZARBLIGI.**

Anarova Shahzoda Amanbayevna

Toshkent axborot texnologiyalari universiteti professori

Omonov Sarvar Abror o'g'li

Toshkent axborot texnologiyalari universiteti magistr talabasi

Annotatsiya. Ushbu tezis suyak yemirilishi kasalliklarining zamonaviy tibbiyotdagi dolzarbligini ko'rib chiqadi. Aholi yoshining ortishi va turmush tarzining o'zgarishi bu kasalliklarning ko'payishiga olib kelmoqda. Shu sababga ko'ra suyak yemirilishi kasalliklari dolzarb muammoga aylanib bormoqda. Tezisdagi suyak yemirilishi kasalliklarining epidemiologiyasi, ijtimoiy-iqtisodiy ta'siri, dunyo bo'yicha statistikalar taqdim etilgan. Shuningdek, profilaktik choralarining ahamiyati va suyak salomatligini saqlash uchun tavsiyalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: suyak yemirilishi, osteoporoz, osteoartroz, suyak mineral zichligi, suyak to'qimasi.

Suyak yemirilishi kasalliklari zamonaviy tibbiyotning eng dolzarb muammolaridan biri bo'lib, ularning keng tarqalishi va og'ir asoratlari butun dunyo sog'liqni saqlash tizimini oldiga muhim vazifalar qo'ymoqda. So'nggi yillarda ushbu patologiyalar bilan kasallanish ko'rsatkichlari sezilarli darajada oshib bormoqda. Bu holat, bir tomondan, tibbiy diagnostika usullarining takomillashuvi natijasida kasalliklarni erta aniqlash imkoniyatlarining kengayishi bilan bog'liq bo'lsa, ikkinchi tomondan, dunyo aholisining qarishi va turmush tarzining o'zgarishi kabi obyektiv omillar bilan belgilanadi.

Zamonaviy tibbiyotda ushbu kasalliklarni erta tashxislash, rivojlanishini oldini olish va samarali davolash uslublarini ishlab chiqish dolzarb masala bo'lib qolmoqda. Ayniqsa, suyak mineral zichligini (BMD-Bone Mineral Density) aniqlovchi innovatsion texnologiyalar, gormonal va parhez terapiyalari, shuningdek, profilaktika va sog'lom turmush tarzini shakllantirishga qaratilgan yondashuvlar dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Suyak yemirilishi kasalliklari guruhiga osteoporoz, osteoartroz, osteomalatsiya, paget kasalligi va boshqa bir qator kasalliklar kiradi. Ushbu kasalliklar suyak to'qimasining strukturasi va funktsional xususiyatlarining turli darajadagi buzilishlari bilan xarakterlanadi. Suyak to'qimasidagi metabolik jarayonlar muvozanatining buzilishi suyak massasining kamayishi, uning mikroarxitektonikasining buzilishi va natijada suyaklarning mo'rtlashishi va sinishlarga moyillikning oshishiga olib keladi. Suyak yemirilishi kasalliklarining xavfli va keng tarqalgan 2 ta turi bor, bu kasalliklar osteoporoz va osteartroz hisoblanadi.

Osteoporoz – bu suyak zichligi pasayishi va suyak to'qimasining yupqalashuvi bilan bog'liq surunkali kasallikdir. Suyaklar doimiy ravishda yangilanib, kuch va zichlikni saqlash uchun o'z-o'zini yangilash xususiyatiga ega. Bu jarayon ikki turdagi hujayralar – osteoblastlar va osteoklastlar orqali amalga oshadi. Osteoblastlar suyak to'qimasini hosil qiluvchi hujayralar bo'lib, osteoklastlar esa suyak to'qimasini parchalab, yangilanish jarayonini ta'minlaydi. Suyak yemirilishi jarayonida osteoklastlarning faolligi oshib ketadi va bu jarayon suyak zichligining kamayishiga olib keladi.

Optimal suyak mineral zichligiga erishish va uni butun hayot davomida saqlab qolish, osteoporozdan himoyalashning asosiy strategiyasi hisoblanadi. Buning uchun birinchi navbatda bolalik va o'smirlilik davrida maksimal suyak massasining shakllanishiga erishish muhimdir. Osteoporoz, o'z tabiatiga ko'ra, jismoniy cheklanishlar, og'riq va boshqa noqulayliklarga olib kelishi mumkin. Bu esa bemorlarning hayot sifatini pasaytiradi, ularning ijtimoiy faolligini cheklaydi va ko'pincha mustaqil harakatlanish qobiliyatini yo'qotish xavfini keltirib chiqaradi. Ayniqsa, suyak sinishidan so'ng suyak to'qimasi qayta tiklanish uchun uzoq muddat talab qiladi va bunday holatlarda bemor to'liq yaxshi bo'lmasligi ham mumkin. Shu bois, osteoporoz nafaqat individual sog'liq muammosi, balki xalqaro miqyosda ijtimoiy va iqtisodiy ahamiyat kasb etadi.

Suyak yemirilishi kasalliklarining tibbiy-ijtimoiy ahamiyati nafaqat ularning keng tarqalishi, balki ular keltirib chiqaradigan og'ir asoratlar, nogironlik darajasining yuqoriligi va bemorlarning hayot sifatining sezilarli darajada pasayishi bilan ham belgilanadi. Osteoporoz tufayli kelib chiqadigan son suyagining sinishlari 20% hollarda o'lim bilan yakunlanadi, 50% hollarda esa nogironlikka olib keladi. Taxminan 50 va undan katta

yoshdagi ayollarning 30 foizi va erkaklarning 20 foizi osteoporoz bilan bog'liq sinishlarni boshdan kechirishadi.

Osteoartroz – bu bo'g'imlardagi qo'shimcha to'qimalarning asta-sekin yemirilishi va deformatsiyasiga olib keladigan surunkali degenerativ kasallikdir. Bu dunyoda eng keng tarqalgan bo'g'im kasalligi bo'lib, ayniqsa 50 yoshdan keyingi odamlarda uchraydi. Osteoartroz xavfi yosh ortgan sari ortib boradi. Kasallik asosan tizza, son suyaklari, qo'l barmoqlari va umurtqa pog'onasiga ta'sir qiladi.

Global miqyosda suyak yemirilishi kasalliklarining tarqalishi yuqori darajaga yetdi. Jahon Sog'liqni Saqlash Tashkiloti (JSST) ma'lumotlariga ko'ra, faqatgina osteoporoz bilan dunyoda taxminan 200 million kishi kasallangan. Statistika ma'lumotlarga ko'ra, har uchinchi ayol va 50 yoshdan oshgan har beshinchi erkak hayotida osteoporotik sinishlarni boshdan kechiradi. Osteoartroz bo'yicha statistika yanada tashvishli – bu kasallik 300 milliondan ortiq insonlarga ta'sir ko'rsatmoqda. Dunyo aholisini 50 yoshdan yuqorilarining 20 % qismi osteoartrozdan aziyat ko'rmoqda.

Iqtisodiy nuqtai nazardan, suyak yemirilishi kasalliklari sog'liqni saqlash tizimiga katta moliyaviy zararni keltirib chiqaradi. AQShda osteoporoz va uning asaratlari bilan bog'liq to'g'ridan-to'g'ri va bilvosita xarajatlar yiliga 20 milliard dollardan oshadi. Yevropa Ittifoqida bu ko'rsatkich 37 milliard yevrodan ortiq. Bu raqamlar osteoporozga asoslangan sinishlar bilan bog'liq davolash xarajatlari, rehabilitatsiya choralari va insonlar mehnat qobiliyatini yo'qotishi kabi iqtisodiy zararlarni o'z ichiga oladi.

Zamonaviy tibbiyotda suyak yemirilishi kasalliklarini tashxislash, davolash va oldini olish usullari sezilarli darajada takomillashtirilgan bo'lsada, ushbu patologiyalar bilan samarali kurashish uchun ko'p tarmoqli yondashuv va global strategiyalar talab etiladi. Erta tashxislash, xavf omillarini o'z vaqtida aniqlash, adekvat farmakoterapiya va rehabilitatsiya choralari suyak yemirilishi kasalliklarining salbiy oqibatlarini sezilarli darajada kamaytirishi mumkin. Shuning uchun ham suyak yemirilishi kasalliklariga erta tashxis qo'yadigan dastur ishlab chiqish kerak bo'ladi.

Bu tezisning maqsadi suyak yemirilishi kasalliklarining zamonaviy tibbiyotdagi dolzarbligini aniqlash, ularning epidemiologiyasi, klinik-diagnostik xususiyatlarini o'rganish va profilaktik choralarning zamonaviy usullarini tahlil qilishdan iborat. Tadqiqot tibbiyot sohasidagi mutaxassislar, sog'liqni saqlash tashkilotlari uchun suyak yemirilishi kasalliklarining muhimligini oshirish, shuningdek ushbu patologiyalarni samarali boshqarish bo'yicha yangi bilim va yondashuvlarni taqdim etishga qaratilgan.

Xulosa

Suyak yemirilishi kasalliklari sog'liqni saqlash tizimining dolzarb muammolaridan biri bo'lib, ko'plab insonlarga aziyat yetkazmoqda. Suyak yemirilishi nafaqat bemorlarning hayot sifatini pasaytiradi, balki sezilarli iqtisodiy zararni ham keltirib chiqaradi. Zamonaviy diagnostika usullari va yangi avlod dori vositalari kasalliklarni boshqarishda muhim yutuqlarga olib kelgan bo'lsada, profilaktika choralari muhim ahamiyat kasb etadi. Suyak yemirilishi kasalliklarini samarali boshqarish kompleks yondashuvni, tibbiy xodimlar va jamoatchilikning birgalikdagi harakatlarini talab etadi. Erta tashxislash orqali bu kasalliklardan kelib chiqadigan salbiy alomatlarini sezilarli darajada kamaytirishi mumkin.

Adabiyotlar.

1. B.N.Toshmamatov, Sh.S.G'ulomov, K.N.Botirov. Suyak yemirilishi kasalligi. // Amaliy va tibbiyot fanlari ilmiy jurnali, 2024. 172-175
2. D.Sh.Kiyamova, Sh.X.Turatov. Suyak yemirilishi (osteartroz, osteoporoz). // International Journal of Education, Social Science & Humanities. Finland Academic Research Science Publishers, 2024. 635-638
3. W.Tański, J.Kosiorowska, Ch.A.Szymańska. Osteoporosis – risk factors, pharmaceutical and non-pharmaceutical treatment. // European Review for Medical and Pharmacological Sciences, 2021. 3557-3566
4. L.Rodrigo. Osteoporosis - Recent Advances, New Perspectives and Applications. // IntechOpen, 2021. <http://dx.doi.org/10.5772/intechopen.97760>. 102 p.

5. M.S.LeBoff, S.L.Greenspan, K.L.Insogna, E.M.Lewiecki, K.G.Saag, A.J.Singer, E.S.Siris. The clinician's guide to prevention and treatment of osteoporosis. // Osteoporosis International, 2022. <https://doi.org/10.1007/s00198-021-05900-y>. 2049–2102

6. S.Özmen, S.Kurt, H.T.Timur, O.Yavuz, H.Kula, A.Y.Demir, A.Balcı. Prevalence and Risk Factors of Osteoporosis: A Cross-Sectional Study in a Tertiary Center. // Medicina, 2024. <https://doi.org/10.3390/medicina60122109>. 1-13.

PUL OQIMLARI TAHLILI ASOSIDA KORXONANING MOLIYAVIY HOLATINI BAHOLASH

Karimov Shohruh Ahmadullo o‘g‘li

Magistr, O‘zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo‘mitasi huzuridagi Fiskal instituti.

Annotatsiya: Ushbu tezisdagi korxonaning moliyaviy holatini baholashda pul oqimlari tahlilining ahamiyati va imkoniyatlari tahlil qilinadi. Pul oqimlari – bu nafaqat moliyaviy barqarorlikning aksidir, balki strategik qarorlar qabul qilishda asosiy vosita hisoblanadi. Tezisdagi operatsion, investitsion va moliyaviy faoliyat bo‘yicha pul oqimlari alohida ko‘rib chiqilib, ularning korxonaga faoliyatiga ta‘siri yoritilgan. O‘zbekiston korxonalarida misolida amaliy jihatlarni tahlil qilinib, samarali boshqaruv uchun takliflar berilgan.

Kalit so‘zlar: Pul oqimlari, moliyaviy tahlil, operatsion faoliyat, investitsiya, moliyaviy barqarorlik.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida korxonalarining muvaffaqiyatli faoliyat yuritishi, moliyaviy barqarorligi va raqobatbardoshligini ta‘minlash ularning moliyaviy holatini chuqur va kompleks tahlil qilishga bevosita bog‘liqdir. Ayniqsa, global iqtisodiy beqarorlik, inflyatsiya, valyuta kurslaridagi o‘zgarishlar, soliq siyosatidagi yangiliklar va boshqa makroiqtisodiy omillar korxonalarining moliyaviy muvozanatini izdan chiqarishi mumkin. Shunday murakkab iqtisodiy sharoitda, korxonaga rahbariyati va moliyaviy mutaxassislar tomonidan to‘g‘ri qarorlar qabul qilinishi uchun aniq, ishonchli va tizimli moliyaviy tahlil vositalariga ehtiyoj kuchaymoqda. Ushbu vositalardan biri va eng muhimlaridan biri bu – **pul oqimlari tahlili** bo‘lib, u korxonaning real moliyaviy salohiyatini aniqlashda va faoliyatining rentabelligini baholashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Pul oqimlari (ya‘ni, pul mablag‘larining kirimi va chiqimi) tahlili moliyaviy hisobotlarning eng asosiy tarkibiy qismlaridan biri hisoblanadi. Bu tahlil yordamida korxonaning qanchalik darajada mustaqil moliyalashtirish manbalariga ega ekanligi, investitsiyalarni qamrab olish qobiliyati, kreditlar bo‘yicha to‘lovlarni o‘z vaqtida amalga oshirish imkoniyati va umuman moliyaviy intizomi to‘g‘risida xulosa chiqarish mumkin

bo'ladi. Ayniqsa, hozirgi zamon korxonalari o'z faoliyatini nafaqat ichki bozor, balki xalqaro maydonda ham olib borayotgan bir vaqtda, ularning pul oqimlarini tahlil qilish orqali iqtisodiy samaradorlik, moliyaviy xavflar darajasi va istiqbolli rivojlanish yo'nalishlarini belgilash dolzarb ahamiyat kasb etadi. Bundan tashqari, pul oqimlari hisobotining boshqa moliyaviy hisobotlardan farqli jihatlari ham mavjud. Masalan, foyda va zarar to'g'risidagi hisobot ko'proq hisobiy (buxgalteriya) natijalarni ko'rsatadi, ya'ni real pul harakatlarini to'liq aks ettirmasligi mumkin. Aksincha, pul oqimlari hisobotida faqatgina real pul kiritilishi va chiqimlari hisobga olinadi, bu esa korxonaning likvidligini, solvency darajasini va operatsion faoliyatining haqiqiy samaradorligini ko'rsatadi.

Shu sababli ham bu tahlil usuli investorlar, kreditorlar, soliq organlari va boshqa manfaatdor tomonlar tomonidan keng qo'llaniladi. Ushbu mavzuni tanlashdagi asosiy maqsad – korxonaning moliyaviy holatini baholashda pul oqimlari tahlilining o'rni va ahamiyatini aniqlash, amaliy misollar orqali ularning real foydasini ko'rsatish va samarali moliyaviy boshqaruv qarorlarini qabul qilishda qanday rol o'ynashini ochib berishdir. Shu bilan birga, maqolada pul oqimlarini operatsion, investitsion va moliyaviy faoliyatga ajratish tamoyillari, ularni tahlil qilish metodikasi va eng ko'p uchraydigan muammolar yuzasidan ilmiy izohlar va takliflar keltiriladi. Bundan tashqari, o'zbek korxonalari misolida real tahlillar asosida pul oqimlari boshqaruvi bo'yicha takomillashtirish yo'llari ham ko'rib chiqiladi. Korxonaning moliyaviy holatini puxta baholash va uzoq muddatli barqarorligini ta'minlash uchun pul oqimlari tahlili muhim vosita hisoblanadi. Bu tahlil orqali moliyaviy resurslarning oqilona taqsimlanishi, to'lovga qobiliyatning kafolatlanishi hamda investitsion jozibadorlikning oshirilishi mumkin. Aynan shuning uchun ham mazkur mavzuning ilmiy jihatdan o'rganilishi va amaliyotga tadbiq etilishi bugungi kundagi iqtisodiy rivojlanish jarayonida o'z dolzarbligini yo'qotmaydi, balki yanada kuchayadi.

Korxonaning moliyaviy holatini baholashda eng ishonchli manbalardan biri bu – pul oqimlari tahlilidir. Mazkur tahlil nafaqat korxonaning bugungi kundagi moliyaviy ahvolini aks ettiradi, balki uning kelajakdagi barqarorligiga ham baho berish imkonini beradi. Pul oqimlari hisobotida aks etuvchi ma'lumotlar yordamida korxonaning naqd mablag'lar harakati, ularning manbalari va sarf yo'nalishlari aniq ko'rsatiladi. Bu esa moliyaviy boshqaruv qarorlarini puxta asoslashda, xavflarni kamaytirishda va samarali investitsiya strategiyalarini ishlab chiqishda muhim ahamiyatga ega.

1. Pul oqimlari tushunchasi va uning ahamiyati. Pul oqimlari — bu korxonaga kelib tushayotgan va undan chiqib ketayotgan barcha real naqd mablagʻlarning yigʻindisidir. Odatda, bu mablagʻlar uchta asosiy faoliyat turi boʻyicha guruhlanadi: **operatsion faoliyat**, **investitsion faoliyat** va **moliyaviy faoliyat**. Operatsion faoliyat korxonaning asosiy ishlab chiqarish yoki xizmat koʻrsatish faoliyatidan tushgan daromad va xarajatlarni qamrab oladi. Investitsion faoliyat esa korxonaning uzoq muddatli aktivlarga (binolar, uskunalar, texnologiyalar) qilgan sarmoyalari bilan bogʻliq. Moliyaviy faoliyat esa kreditlar olish, dividendlar toʻlash, qimmatli qogʻozlar chiqarish yoki sotib olish bilan bogʻliq pul harakatlarini ifodalaydi. Har bir faoliyat turi boʻyicha alohida tahlil olib borish orqali korxonaning qaysi yoʻnalishlarda faolroq ekani, qanday moliyaviy strategiyalarni tanlagani va qanday risklarga duch kelayotgani haqida aniq xulosa chiqarish mumkin boʻladi.

2. Pul oqimlarini tahlil qilish metodlari. Pul oqimlari tahlili bir nechta asosiy metodlardan foydalanadi. Eng keng tarqalganlari quyidagilardir:

- **Toʻgʻridan-toʻgʻri metod** – bunda real pul kirim va chiqimlari sanab oʻtiladi. Masalan, mahsulot sotishdan tushgan tushumlar, xodimlarga ish haqi toʻlash, tovarlar xaridi va boshqalar.
- **Boshqaruv metodlari** – bu usulda pul oqimlari prognoz qilinadi va rejalashtiriladi. Prognozlar asosida likvidlik holati, solishtirma koʻrsatkichlar tahlili olib boriladi.
- **Nisbatli tahlil metodlari** – bunda korxonaning pul oqimlariga oid koʻrsatkichlari turli moliyaviy nisbatlar orqali tahlil qilinadi. Masalan: pul oqimlarining umumiy aktivlarga nisbati, operatsion pul oqimlarining qisqa muddatli majburiyatlarga nisbati, pul oqimlarining qarzlarni qoplash qobiliyati va hokazo.

3. Operatsion pul oqimlarining tahlili. Operatsion faoliyatdan tushgan pul mablagʻlari korxonaning real iqtisodiy salohiyatini aks ettiradi. Agar operatsion faoliyatdan ijobiy pul oqimi hosil boʻlsa, bu korxonaning asosiy faoliyati rentabelli, doimiy tushumlar manbaiga ega ekanligini bildiradi. Aksincha, operatsion faoliyatdan salbiy pul oqimi – korxonaning xarajatlarining daromadlardan ortiq ekani yoki naqd mablagʻlar oqilona boshqarilmayotganini koʻrsatadi. Oʻzbekiston sharoitida koʻplab kichik va oʻrta korxonalar aynan operatsion pul oqimlaridagi salbiy koʻrsatkichlar tufayli moliyaviy muammolarga duch

kelishmoqda. Misol uchun, ishlab chiqaruvchi korxonada mahsulot ishlab chiqarishdan daromad oladi, biroq to'lovlarni kechiktirish, mijozlarning qarzdorligi yoki noto'g'ri zaxira siyosati tufayli real pul tushumlari vaqtida amalga oshmaydi. Bu esa pul oqimida uzilishlarga olib keladi.

4. Investitsion pul oqimlarining tahlili. Investitsion faoliyat tahlili korxonaning uzoq muddatli strategiyasini aniqlashda muhim vosita hisoblanadi. Masalan, agar korxonada aktivlarga sarmoya qilyotgan bo'lsa (masalan, yangi uskunalarni sotib olish, texnologiyani yangilash, ob'ektlarni qurish), bu uning kelajakda ishlab chiqarish quvvatini oshirishga intilayotganini anglatadi. Agar investitsion faoliyatdan musbat pul oqimi mavjud bo'lsa, ya'ni aktivlar sotilayotgan bo'lsa, bu moliyaviy muammolarning mavjudligidan darak bo'lishi mumkin. Investitsion pul oqimlarining tahlili orqali korxonaning o'sish strategiyasi bor-yo'qligi, investitsiyalarning qanchalik samarali ishlayotgani aniqlanadi. Shuningdek, bu tahlil investorlar uchun ham muhim – ular pul mablag'lari qanday ishlatilayotganini ko'rishadi va kelajakdagi daromadlarga nisbatan ishonch hosil qilishadi.

5. Moliyaviy faoliyat pul oqimlarining tahlili. Moliyaviy faoliyat doirasidagi pul oqimlari tahlili korxonaning qarz strategiyasi, dividend siyosati, kapital tuzilmasi haqida axborot beradi. Korxonada qanchalik darajada qarz olgani, bu qarzlarni qanday yo'nalishlarda ishlatayotgani, aksiyadorlarga dividend to'layaptimi yoki yo'qmi – bu kabi omillar moliyaviy barqarorlikni bevosita shakllantiradi. Misol uchun, agar korxonada katta miqdorda kredit olgan bo'lsa, bu holatda pul oqimlari orqali bu kreditlarning qanday ishlatilayotganini kuzatish mumkin. Shuningdek, pul oqimlari yordamida korxonaning o'z vaqtida qarz to'lay olish qobiliyati (to'lovga qobiliyat – solvency) ham baholanadi. Korxonada o'z majburiyatlarini bajara olmasa, bu nafaqat moliyaviy muammolar, balki obro'y yo'qotishiga, hatto bankrotlik xavfiga olib keladi.

6. Pul oqimlari asosida moliyaviy barqarorlikni baholash. Pul oqimlari tahlili korxonaning umumiy moliyaviy barqarorligini baholash uchun eng aniq vositalardan biridir. Bu tahlil yordamida quyidagi savollarga javob topish mumkin:

- Korxonada o'z faoliyatidan real daromad olyaptimi?
- Investitsiyalar daromad keltiryaptimi?
- Korxonada o'z moliyaviy majburiyatlarini vaqtida bajara olyaptimi?

- Pul oqimlarida qanday tendensiyalar mavjud: o'sish, pasayish yoki beqarorlik?

Shuningdek, pul oqimlari tahlili asosida korxonalar o'z ichki rezervlarini aniqlab, moliyaviy intizomni mustahkamlashi, naqd mablag'lar aylanishini optimallashtirishi mumkin. Bu orqali korxonalar resurslaridan samarali foydalanishga erishiladi, tashqi moliyaviy yordamga ehtiyoj kamayadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining iqtisodiy islohotlarga oid qaror va farmonlarida korxonalar faoliyatining ochiqligi, moliyaviy intizomi va tahliliy hisobdorlik tizimini joriy etish alohida ta'kidlanmoqda. Xususan, kichik va o'rta biznes subyektlari uchun moliyaviy hisobotlarni shaffof yuritish va pul oqimlari tahlilini asosiy baholash mezon sifatida qabul qilishga alohida urg'u berilmoqda. Bugungi kunda O'zbekiston iqtisodiyotida faoliyat yuritayotgan ko'plab xususiy va davlat korxonalari pul oqimlari hisobotini tayyorlashni boshladi. Bu esa korxonalarning moliyaviy xatti-harakatlarini aniqroq tahlil qilish, salbiy oqibatlarini oldindan prognozlash va investitsiya jalb etish salohiyatini oshirish imkonini bermoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Brigham, E. F., & Houston, J. F. (2022). *Fundamentals of Financial Management* (16th ed.). Cengage Learning.
2. White, G. I., Sondhi, A. C., & Fried, D. (2003). *The Analysis and Use of Financial Statements* (3rd ed.). Wiley.
3. Berk, J., & DeMarzo, P. (2020). *Corporate Finance* (5th ed.). Pearson Education.
4. Schmidgall, R. S. (2016). *Financial Management for Hospitality Decision Makers*. American Hotel & Lodging Educational Institute.
5. Abidov, D. (2023). *Korxonalarini moliyaviy sog'lomlashtirish bo'yicha chora-tadbirlar*. Tashkent: Innovatsiya nashriyoti, 120 b.

INGLIZCHA KOLLOKATSIYALARNING LINGVOMADANIY
XUSUSIYATLARI (JON GRINNING "YULDUZLAR AYBDOR" ROMANI
MISOLIDA)

Alixodjayev Shoxruxbek Xabibulla O'g'li

Gmail: shokhrukhxabibullayevich@gmail.com

+998916019977

Annotatsiya: Ushbu maqolada ingliz tilidagi kollokatsiyalarning lingvomadaniy xususiyatlari Jon Grinning "Yulduzlar aybdor" romani misolida tahlil qilinadi. Kollokatsiyalar – bu odatda birga ishlatiladigan soʻz birikmalari boʻlib, ular nafaqat semantik maʼno, balki madaniy qadriyatlar, tarixiy kontekst va milliy oʻziga xosliklarni ham ifodalaydi. Roman matnida uchraydigan "Okay? Okay." yoki "The world is not a wish-granting factory" kabi iboralar oʻzida chuqur madaniy va hissiy maʼnolarni mujassam etgan. Maqolada bu iboralar tahlil qilinarkan, ularning tarjima jarayonidagi oʻrni ham yoritiladi. Xulosa sifatida, kollokatsiyalarni lingvomadaniy yondashuv orqali oʻrganish nafaqat tilshunoslik, balki tarjima nazariyasi va chet tilini oʻrganishda ham muhim ahamiyatga ega ekani taʼkidlanadi.

Kalit soʻzlar: kollokatsiyalar, lingvomadaniyat, Jon Grin, metafora, tarjima, frazeologiya, idiomalar, madaniyat, kontekst, semantika, ingliz tili, adabiyot, muloqot

Kirish: Til insoniyat madaniyatining ajralmas qismi boʻlib, u orqali jamiyatning madaniyati, urf-odatlar va qadriyatlari ifodalanadi. Ingliz tilida keng qoʻllaniladigan kollokatsiyalar (yaʼni, muayyan soʻzlarning birgalikda ishlatilishi) tilning lingvomadaniy xususiyatlarini oʻrganishda muhim vosita hisoblanadi. Kollokatsiya lingvistik tushuncha sifatida ikki yoki undan ortiq soʻzning doimiy va odatiy ravishda birgalikda ishlatilishini anglatadi. Masalan, ingliz tilidagi "make a decision" va "do homework" kabi iboralar odatiy kollokatsiyalardir. Bu iboralar boshqa soʻz birikmalari bilan almashtirilganda, masalan, "do a decision" yoki "make homework", gʻalati yoki grammatik jihatdan notoʻgʻri boʻlib tuyuladi. Kollokatsiyalar odatda intuitiv ravishda oʻrganiladi va ular grammatika qoidalariga tayanishdan koʻra amaliy tajribaga asoslanadi.

Asosiy qism: Ingliz tilidagi kollokatsiyalar koʻpincha inglizcha madaniyat va turmush tarzi bilan bogʻliq boʻladi. Masalan, "break the ice" iborasi tanishuv yoki muloqotni boshlash

uchun foydalaniladi va bu ibora ingliz jamiyatidagi ijtimoiy muomala me'yorlarini aks ettiradi. Bu kabi iboralar o'sha jamiyatning kommunikativ ustuvorliklarini ochib beradi.

Ingliz tilida foydalaniladigan ko'plab kollokatsiyalar tabiiy muhit yoki tarixiy jarayonlar bilan bog'liq. Masalan, "spill the beans" (sirni oshkor qilish) iborasi tarixiy ildizlarga ega bo'lib, qadimgi davrlardagi ovoz berish jarayonlariga ishora qiladi. Shuningdek, "hit the hay" (uxlash uchun yotmoq) kabi iboralar agrar jamiyat turmush tarzi bilan bog'liqdir.

Ba'zi kollokatsiyalar milliy an'analar va urf-odatlarini ifodalaydi. Masalan, "keep a stiff upper lip" iborasi inglizlarning qiyinchiliklarga bardoshli va sovuqqon munosabatini ko'rsatadi. "A piece of cake" (o'ta oson ish) kabi iboralar esa inglizcha hazil va quvnoq turmush tarzining aksidir.

Turli madaniyatlarda o'xshash tushunchalar uchun turli kollokatsiyalar ishlatiladi. Masalan, ingliz tilidagi "time flies" (vaqt tez o'tadi) iborasi vaqtni qushga qiyoslaydi, boshqa madaniyatlarda esa vaqtni suvga yoki shamolga o'xshatish mumkin.

Kollokatsiyalarni matnlar va real hayotiy kontekstlarda o'rganish ularni yaxshi tushunishga yordam beradi. Film, kitob va podkastlarni tinglash orqali ularni tabiiy ravishda o'zlashtirish mumkin.

Maxsus lug'atlar orqali eng keng tarqalgan kollokatsiyalarni o'rganish chet tilini o'rganayotgan shaxsga katta foyda keltiradi. Kollokatsiyalarni o'rganishda yozma va og'zaki mashqlar muhim ahamiyatga ega. Til o'rganuvchilar uchun maxsus tayyorlangan topshiriqlar va interaktiv dasturlar orqali o'z bilimlarini mustahkamlash mumkin.

Kollokatsiyalarni o'rganish nafaqat tilshunoslik uchun, balki chet tilini o'rganayotganlar uchun ham muhimdir. To'g'ri kollokatsiyalardan foydalanish tilni yanada tabiiyroq va ravonroq qilishga yordam beradi. Bundan tashqari, kollokatsiyalarni o'rganish til o'rganayotgan shaxsning o'sha til madaniyatini chuqurroq tushunishiga imkon beradi. Ular orqali tinglovchi yoki o'quvchi ma'lumotni yanada aniq va samarali qabul qiladi.

Ingliz tilidagi kollokatsiyalar nafaqat lingvistik balki lingvomadaniy hodisa sifatida ham katta ahamiyatga ega. Ular orqali madaniy qadriyatlar, tarixiy voqealar va milliy o'ziga xosliklar ifodalanadi. Shu sababli, kollokatsiyalarni lingvomadaniy nuqtai nazardan o'rganish tilshunoslik va madaniyatshunoslik uchun muhim yo'nalishlardan biridir. Kelgusida kollokatsiyalarni yanada chuqur o'rganish uchun madaniyatlararo taqqoslash usullaridan foydalanish maqsadga muvofiqdir.

Ma'lumki, har bir xalq madaniyatida o'ziga xos xususiyatlar mavjud bo'lib, ular madaniyatlararo tafovutlarni, ya'ni farqli jihatlarni namoyon etadi hamda tarjima jarayonida tarjimonga qiyinchiliklar tug'diradi. Jon Grinningning "Yulduzlar aybdor" (The Fault in Our Stars) romani zamonaviy adabiyotning yorqin namunalari qatoriga kiradi. Ushbu asar nafaqat sevgi va o'lim kabi abadiy mavzularni aks ettiradi, balki ingliz tilidagi lingvistik va madaniy xususiyatlarning boyligini ham ko'rsatadi. Roman kollokatsiyalar, ya'ni so'zlarning odatiy birikmalari orqali muhim semantik yukni yetkazadi. Biz roman kontekstida ishlatilgan kollokatsiyalarning lingvomadaniy xususiyatlarini tahlil qilishga va ularning madaniyat, his-tuyg'ular, va til o'rtasidagi o'zaro bog'liqligini ochib berishga harakat qilamiz.

Kollokatsiyalar – bu so'zlarning tabiiy birikmalari bo'lib, ular birgalikda ishlatilganda ma'lum bir konnotatsiyani hosil qiladi. Masalan, ingliz tilidagi "make a decision"¹ iborasi o'zbek tilida "qaror qabul qilish" deb tarjima qilinadi, lekin bu iborani "do a decision" shaklida ishlatish noto'g'ri hisoblanadi. Kollokatsiyalar nafaqat tilning semantik jihatlarni, balki madaniy qadriyatlarni ham aks ettiradi.

Jon Grinning romanida ishlatilgan kollokatsiyalar bir qator madaniy va lingvistik xususiyatlarni o'zida mujassam etgan. Bu iboralar personajlarning hissiy holatlarini, dunyoqarashlarini va jamiyatning hayotga bo'lgan munosabatini ifodalaydi.

Jon Grinningning "Yulduzlar aybdor" (The Fault in Our Stars) romanidagi inglizcha kollokatsiyalarning lingvomadaniy xususiyatlarini tahlil qilish, asarda ishlatilgan iboralarning madaniy kontekstini, ularning til va madaniyat o'rtasidagi bog'liqligini tushunishga yordam beradi. Quyida ba'zi kollokatsiyalar va ularning lingvomadaniy xususiyatlarini misollar bilan tahlil qilamiz:

1. "Okay? Okay."²

Tavsif: Ushbu ibora asarda Augustus va Hazel o'rtasidagi muloqotda muhim rol o'ynaydi. "Okay? Okay." iborasi ularning sevgi va sadoqat ramziga aylanadi.

Lingvomadaniy tahlil: Ingliz tilidagi "okay" so'zi qisqalik va soddalik bilan bir-birini tushunishni va rozi bo'lishni anglatadi. Bu ibora ingliz madaniyatidagi muloqotda qisqa, aniq va hissiy jihatdan qulay ifodani qadrlashni aks ettiradi.

Kontekst: Roman davomida bu kollokatsiya ularning sevgi hikoyasini yodda qolarli va hissiy jihatdan kuchli qilgan belgiga aylanadi.

¹ Green J. The Fault in Our Stars. New York: Penguin Group. – 2012. – 158 p.

² Green J. The Fault in Our Stars. New York: Penguin Group. – 2012. – 129 p.

2. "Some infinities are bigger than other infinities."³

Tavsif: Matematik metafora shaklida bo'lgan ushbu ibora Hazelning dunyoqarashini ifodalaydi. U cheksizlik tushunchasini hissiy va falsafiy nuqtai nazardan ko'rib chiqadi.

Lingvomadaniy tahlil: Ingliz madaniyatida ilmiy va abstrakt tushunchalarni kundalik hayotdagi tuyg'ularni ifodalashda ishlatish keng tarqalgan. Bu ibora ilm-fan va his-tuyg'ularning uyg'unligini ko'rsatadi.

Misol: Hazel cheksizlik haqida gapirarkan, bu inson hayoti qisqaligiga qaramay, unda katta qiymat va ma'no borligini ta'kidlaydi.

3. "The world is not a wish-granting factory."⁴

Tavsif: Bu ibora Augustusning hayot haqidagi kinoyaviy mulohazasi sifatida aytiladi.

Lingvomadaniy tahlil: Bu ibora ingliz tilidagi amaliy hayotiylikni aks ettiradi. G'arb madaniyatida hayotni real qabul qilish, undagi qiyinchiliklarni tan olish va idealizmdan uzoqlashish ko'pincha qadrlanadi.

Kontekst: Ushbu ibora inson hayotining murakkabligini va hamma istaklar ham amalga oshmasligini eslatadi.

4. "Funeral for the living."⁵

Tavsif: Augustus Hazel uchun o'zining tirikligida "janoza marosimi" tashkil qiladi.

Lingvomadaniy tahlil: G'arb madaniyatida o'lim va uning atrofidagi ritualar muhim o'rin tutadi. Bu ibora marosimning yangi va noan'anaviy talqinini ko'rsatadi, bunda o'limga nisbatan hissiy tayyorgarlik ko'zda tutiladi.

Kontekst: Ushbu g'oya asarda yashash va o'lishning hissiy tomoni haqida chuqur fikr yuritishni ta'minlaydi.

Xulosa: Badiiy tarjimada lingvomadaniy yondashuv to'g'risida so'z borganda, birinchi o'rinda asl matnni tarjima matniga imkon qadar to'liq va to'kis holatda tarjima qilishni aytamiz. Ammo har qanday matnning lingvistik o'ziga xosligi bo'ladi. Agar tarjimon bu uslub va yo'nalishlarni tarjimada qo'llay olmasa, tarjimada muqobilik saqlanmaydi va bu tarjimonning o'z ijodiy ishiga aylanib qoladi. Shuning uchun ham tarjimonlar matnlarni to'liq tarjima metodlari va uslublaridan foydalangan holda tarjima qilishlari kerak. Chunki lingvomadaniyatning o'rni badiiy tarjimada nihoyatda beqiyosdir. Umuman,

³ Green J. The Fault in Our Stars. New York: Penguin Group. – 2012. – 96 p.

⁴ Green J. The Fault in Our Stars. New York: Penguin Group. – 2012. – 88 p.

⁵ Green J. The Fault in Our Stars. New York: Penguin Group. – 2012. – 118 p.

lingvomadaniyatga xos ko'nikma va bilimlarsiz tarjimon kutgan natijaga erisha olmaydi. Bu tabiiy. Lekin badiiy tarjimada leksik birliklarning lingvomadaniy aspektlarini hisobga olish tarjimadagi muvaffaqiyat uchun zarurdir. Tarjimonlar madaniyatlararo ko'prik yaratishda asosiy rol o'ynaydi, chunki ular nafaqat so'zlarni, balki madaniy tushunchalarni ham o'tkazadi. Tarjimadagi muvaffaqiyat, leksik birliklarning lingvomadaniy aspektlarini to'g'ri tushunish va ularni moslashtirishga bog'liqdir.

Jon Grinning romanidagi kollokatsiyalar ingliz tilining lingvistik va madaniy xususiyatlarini chuqur aks ettiradi. Bu iboralar orqali muallif o'quvchilarni sevgi, hayot va o'lim kabi universal mavzularda o'ylashga undaydi. Kollokatsiyalarning madaniy jihatlari ularning hissiy ta'sirini oshiradi va global miqyosdagi o'quvchilarga yaqin qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati

1. МШ Бахриддинова. Роль художественного текста в обучении иностранному языку как источника культурной информации. Хорижий лингвистика ва lingvodidaktika Foreign Linguistics and ..., 2023
2. OG Ulashevna. A Brief History of Study of Kinship Terms. AMERICAN Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education 2, 91-93, 2024
3. ХУ Абсаламов. Ingliz tilida yozma nutq kompetentsiyasining tadqiqi. Международный журнал искусство слова 6 (4), 2023
4. Nida, Eugene A. Toward a Science of Translating. Brill Academic Publishers, 1964. 331 p.
5. OG Ulashevna. Classification of uzbek kinship terms. International scientific and practical conference proceeding. Exploring ..., 2024
6. Toury, Gideon. Descriptive Translation Studies and Beyond. John Benjamins Publishing, 1995. 368 p.
7. GU Ochilova. Teaching vocabulary to English for specific purposes (esp) students using communicative language teaching. Colloquium-journal, 57-58, 2021
8. Baker, Mona. In Other Words: A Coursebook on Translation. Routledge, 1992. 328 p.
9. Shunnaq, Abdullah. Issues in Arabic-English Translation with Reference to Collocations and Idioms. Jordan University Press, 1993. 245 p.
10. ZBM Gulnora Ulashevna Ochilova. The importance of teaching and learning vocabulary. International Scientific Research Journal (WoS), 1029-1033, 2022

11. AK Uchkunovich. Mastering the art of writing: skills, strategies, and success. Creativity and Intellect in Higher Education: International Scientific ..., 2023
12. MS Bakhriddinova. Трудности интерпретации культурно-специфических слов при переводе художественного текста лингвокультурологического содержания». International scientific and practical conference "Philology, Methodology ..., 2024
13. OG Ulashevna. About the classification of kinship terms. International Conference humanistic role of language and literature in the ..., 2024.
14. Sadikova, B. (2024, November). Antinomy and Correlation in Italian Paremiology: Semantic Analysis. In Conference Proceedings: Fostering Your Research Spirit (pp. 124-126).
15. Nizomiddinova, S. N., & Maxmurovna, S. B. (2025). Lexical and semantic analysis of antonymic correlated Italian proverbs on friendship and love. Web of Scientists and Scholars: Journal of Multidisciplinary Research, 3(3), 21-25.

IMPACTFUL TOPICS IN AGRICULTURAL FOOD PROCESSING

Egamnazarova Aziza Ernazar qizi

Student of Gulistan State University

Email: egamnazarovaaziza17@gmail.com

Phone: +998915002902

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-1230-3005>

Gaffarova Sarvinoz Muzaffar qizi –

Student of Masters degree at Gulistan State University faculty of the Economics

Turaeva Gulizaxro

PhD, Senior Lecturer of Gulistan State University, Uzbekistan

(Abstract)

The role and importance of the agricultural sector in ensuring the food security of the population on a global scale is increasing day by day. Wheat, in particular, is one of the most common cereal crops. Wheat bread is highly valued for its taste, richness and digestibility, the use of available resources and opportunities in our country to ensure a guaranteed supply of agricultural products, further increase productivity and interest in the implementation of scientific advances and modern approaches in the field is a pressing problem.

(Key words): grain and grain products, grain production, yield, efficiency, grain independence, agrotechnology.

Introduction

Ensuring the stability of grain production is the driving force behind much of the country's economic system. More than half of the nations of the world use wheat bread for food. In the strategy of agricultural development of the Republic of Uzbekistan for 2020-2030,

the average yield of goat grain by 2025 should be brought to 70 tce/ha. it is planned to reach 75 tce/ha by 2030 [1]. In irrigated conditions, each province has different soil and climatic conditions depending on its geographical location and regions. In addition, a set of new agro-technological measures applied to new promising varieties will be developed based on the natural conditions of the area and recommended for use by cereal growers in the near future [2,3].

Analysis and results

The multifaceted linkages between grain production and economic sectors help to underline that sustainable grain production is the basis for ensuring the stability of all agricultural production and the commodity market. Sustainable grain production has significant potential for the development of a large part of the country's economic system. At the same time, considering questions of definition of scientific category "Stability of grain production", peculiarities of structure of production-economic potential of grain production, cycles of economic development of grain production, influence of weather and climate change conditions of released Development of climatic conditions and long-term scenarios of providing stability of grain production remain understudied. At the same time fast changing economic and technological conditions of agriculture, instability of grain growing require yes. Economic growth in the grain industry is expressed by growth of gross grain production, both in physical terms and per capita, which is stable in dynamics[4,5].

TABLE 1: Cereal and legume crops cultivated on farms of all categories in the Republic of Uzbekistan[1]

Type of products	Unit of measurement	2017	2018	2019	2020	2021
1	2	3	4	5	6	7
Cereals and legumes, total	thousand tons	7 288,5	6 535,5	7 437,8	7 636,0	7 634,6
including:	x	x	x	x	x	x
Wheat	thousand tons	6 079,2	5 410,8	6 093,5	6 157,8	5 984,8

Barley	thousand tons	134,3	111,8	133,5	161,5	95,8
Rye	thousand tons	-	0,7	0,8	5,2	3,8
Corn for grain	thousand tons	389,4	413,2	421,3	475,3	590,0
Corghum	thousand tons	-	21,1	14,7	19,0	22,1
Millet	thousand tons	-	54,5	104,3	99,1	99,8

[1]_Compiled by the author on the basis of information from STAT.uz.

In this connection in order to provide population with wheat and flour products in 2022 on 1 million 27 thousand hectares of lands in republic it is planned to grow 7 million 679 thousand in June-July of this year. [6].

Conclusions and recommendations (Conclusion/Recommendation)

Grain is one of the most common cereal crops. The multifaceted links between cereal production and the branches of the economy allow us to underline that sustainable cereal production is the basis for the stability of the whole agricultural production and the commodity market. Sustainable grain production has considerable potential for the development of a large part of a country's economic system. More than half of the world's population uses wheat bread for food. Wheat bread is high in protein and starch, and its protein component consists mainly of gluten, which is why it is used to bake quality bread.[7]

I can make the following additional suggestions for the sustainability of grain production.

- Increase the number of mills;
- to expand the area of grain cultivation and increase the yield;
- introducing a system of reimbursement of transport costs for the delivery of flour and flour products to remote settlements;
- ensuring price stability.

References

1. **Presidential Decree No. PF-5853 of 23.10.2019.**
2. **Decree of the President of the Republic of Uzbekistan, PP-10 of 15.11.2021.**
3. Turayeva, G. (2023). The significance of sustainability of grain production in the consumer basket. In *E3S Web of Conferences* (Vol. 420, p. 01019). EDP Sciences.
4. Gulizahro, T. (2023). The importance of developing the exchange mechanism and online trade in the E-commerce system (in the example of grain trade). *Raqamli iqtisodiyot (Цифровая экономика)*, (2), 14-20.
5. Daminova K. M. et al. Evaluation of prodromal stage biomarkers in parkinson's disease and their role in disease progression use of modern digital technologies //Proceedings of the 6th International Conference on Future Networks & Distributed Systems. – 2022. – С. 408-411.
6. Qaxxorovna T. G. et al. The Impact of Artificial Intelligence on the Economy //Science and innovation. – 2024. – Т. 3. – №. Special Issue 18. – С. 1041-1045.
7. Тураева, Г. К. (2024). АКТУАЛЬНОСТЬ ОБЕСПЕЧЕНИЯ СТАБИЛЬНОСТИ ПРОИЗВОДСТВА ЗЕРНА В НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКЕ. *Экономика и социум*, (2-1 (117)), 1387-1394..
8. AZAMATOV, Z., Akbarova, N. A., Redkorechev, V. I., & Khusainov, I. A. (2014). The hybrid holographic concentrator of solar energy. *Uzbekiston Fizika Zhurnali*, 16(5), 347-352.
9. Sharipov, K., Abdullaeva, S., Khalilov, S., & Xadjibayev, A. (2025). Analysis of the effectiveness of hydrocarbon vapor condensation. *International Journal of Artificial Intelligence*, 1(2), 1287-1291.
10. Азаматов, З. Т., Редкоречев, В. И., Абдурахманов, К. П., Кулагин, И. А., & Акбарова, Н. А. (2016). Лазерная интроскопия кремниевых пластин. In *Голография. Наука и практика* (pp. 405-408).

ELEKTRON HUKUMAT INTERAKTIV XIZMAT TIZIMLARIDAN FOYDALANISH

**Ergashev Muxriddin Abduxakim o‘gli,
Abdukarimov Jaloliddin Xusniddin O‘gli**

Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universitetining Urgut filiali talabalari

ergashevmuxriddin617@gmail.com

Annotatsiya

Mazkur maqolada O‘zbekistonda davlat organlari faoliyatini raqamlashtirish va elektron hukumat tizmidan foydalanishni tashkil etishning normativ-huquqiy asoslari haqida ma’lumot berilgan. Elektron hukumat tizmining tarkibiy elementlari va ularni tartibga solishning mexanizmlari ko‘rsatib o‘tilgan.

Kalit so‘zlar: elektron hukumat, davlat organlari, elektron hujjat, elektron hujjat aylanishi, raqamlashtirish, inson huquqlari.

O‘zbekiston Respublikasida zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini jamiyat taraqqiyotini ta’minlash, xalq xo‘jaligining barcha jabhalariga integratsiya qilish masalasi – barcha sohalar uchun o‘ta dolzarb va muhim vazifadir.

Tez taraqqiy etib borayotgan axborot-kommunikatsiya texnologiyalariga asoslangan “Elektron hukumat” tizimini yaratish, uning barcha imkoniyatlarini ijtimoiy va iqtisodiy, ta’lim, madaniyat, sog‘liqni saqlash, kommunal sohalarda amaliyotga tatbiq etish – xalq manfaatlariga xizmat qilishi, mehnat samaradorligi va sifat, qurilayotgan jamiyat uchun yangi imkoniyatlar, qulay shart-sharoitlar yaratadi.

Ta’kidlash zarurki, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalariga asoslangan jamiyat taraqqiyoti poydevorini qurish, uni takomillashtirib borish asoslarini ta’minlab berish maqsadida, Prezidentimiz tomonidan bugungi kunga qadar tasdiqlangan bir qator qaror va farmonlar – mazkur sohada amalga oshirilishi lozim bo‘lgan vazifalarning izchil mexanizmini yaratdi. O‘zbekiston Respublikasi aholisining hammasi ham bu haqda to‘liq ma’lumotga ega bo‘lmasa-da, vaqt o‘tishi bilan ushbu tizim jamiyat hayotining butun jabhasini qamrab olishini dunyo tajribasi ko‘rsatmoqda. Turli idoralar axborot tizimlari o‘rtasida elektron hamkorlikka o‘tilishi aynan elektron hukumatning shakllanish jarayoni

sanaladi. Ushbu jarayonning markazida davlat organi emas, aynan foydalanuvchi turmog‘i lozim.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti farmonlari va hukumat qarorlarining maqsadi - davlat boshqaruvining barcha pog‘onalarida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish, xujjatlarni elektronlashtirish, milliy axborot segmentini rivojlantirish, xodimlar va aholiga keng miqyosda qulay interaktiv xizmatlarni ko‘rsatish, axborot xafvsizligini ta‘minlash, barcha xududlarni simli va simsiz kommunikatsiya tarmog‘iga ulash, ma‘lumotlar integratsiyasini ta‘minlashni qo‘llab quvvatlash va amaliyotga keng joriy etish bo‘lib hisoblanadi.

“Elektron hukumat” ning yakuniy maqsadi interaktiv xizmatlarini taqdim etishning imkoniyatlarini yanada yaxshilashga qodir bo‘lgan mukammal elektron davlat boshqaruv apparatini yaratishdan iborat.

“Elektron hukumat” joriy etilgach, davlat organlari faoliyatining shaffofligi va ochiqligi ancha ortadi, davlat organlari xizmatlaridan foydalanish kengayadi va osonlashadi, ularni alohida fuqarolarga taqdim etish imkoniyati vujudga keladi, fuqarolarni siyosiy jarayonlarga va davlat boshqaruviga jalb etish imkoniyati yuzaga keladi, axborotlardan foydalanish va ularni almashish tezlashadi, davlat xizmatlarini aholi va biznes vakillariga taqdim etish optimallasadi, fuqarolarni o‘z-o‘ziga xizmat qilish imkoniyati paydo bo‘ladi, shu bilan birga, barcha foydalanuvchilarga davlat xizmatlarini taqdim etish bilan bog‘liq boshqa afzalliklar va qulayliklar taqdim etiladi [1].

Mamlakatimizda milliy axborot tizimini shakllantirish, iqtisodiyot va jamiyat faoliyatining barcha sohalarida zamonaviy axborot texnologiyalari hamda telekommunikatsiya vositalaridan foydalanish ko‘lamini kengaytirish, elektron hukumatni shakllantirish borasida tizimli islohotlar amalga oshirilmoqda. Elektron hukumatni shakllantirishning huquqiy asoslarini mustahkamlash maqsadida “Axborot olish kafolatlari va erkinligi to‘g‘risida”gi, “Telekommunikatsiyalar to‘g‘risida”gi, “Axborotlashtirish to‘g‘risida”gi, “Elektron raqamli imzo to‘g‘risida”gi, “Elektron hujjat aylanishi to‘g‘risida”gi, “Elektron to‘lovlar to‘g‘risida”gi, “Elektron tijorat to‘g‘risida”gi, “Davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari faoliyatining ochiqligi to‘g‘risida”gi qonunlar qabul qilindi.

SHuningdek hukumat portalida, Vazirliklar, Agentlik va boshqa Davlat organlarining saytlariga havolalar, ularning manzillari, aloqa shakllari va mas‘ul shaxslarining qabul

kunlari batafsil yoritilgan. Hukumat portali orqali bir tomonlama axborot taqdim qilish, qonunchilik manbalari bilan tanishtirish shaklidan, ikki tomonlama, ya'ni, haqiqiy interaktiv xizmat shakliga o'tish jarayonida birinchilardan bo'lib Davlat soliq inspeksiyasiboshlab berdi.

Hukumat portalida interaktiv davlat xizmatlarining soni ortib, ular sifat jihatdan ham takomillashib bordi. Keyingi davrda har bir davlat idorasi, tashkiloti, muassasa va boshqa tuzilmalarning, mahalliy hokimiyatlarning rasmiy veb-saytlarida alohida interaktiv xizmatlar bo'limi tashkil etildi. Biroq, bu holatning bitta noqulaylik tarafi mavjud edi: ular tarqoq holda bo'lib, har bir muassasaga murojaat etishda, uning sayti saytidan foydalanish, agar murojaatni ko'rib chiqishda boshqa muassasaning ham ishtiroki talab qilinsa, bunda murojaat etuvchi fuqaro, ikkinchi muassasaga ham alohida murojaat bilan chiqishi kerak edi.

O'zbekistonda ham dunyoning boshqa mamlakatlari kabi elektron hukumatni shakllantirish va joriy etishga katta e'tibor qaratilgan. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini yanada kengroq joriy qilishva rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" 2012-yil 21-martdagi PQ-1730-son qarori hamda ushbu qaror bilan tasdiqlangan "2012–2014-yillarda zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini yanada keng joriy etish varivojlantirish dasturi"ni amalga oshirish bugungi kundagi eng dolzarb masalalardan biri sanaladi. Ushbu qarorda 2012–2014-yillar mobaynida O'zbekistonda AKT sohasini, shu jumladan "elektron hukumat"ni rivojlantirishning asosiy vazifalari belgilab berilgan [3].

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasining milliy axborot-kommunikatsiya tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 2013-yil 27-iyundagi PQ-1989-son qarori respublikamizda elektron hukumatni joriy etish va yanada rivojlantirish yo'lida muhim turtki bo'ldi. Mazkur qaror bilan mamlakatimizda "elektron hukumat" tizimini joriy etish va rivojlantirish bo'yicha bir qator loyihalar va chora-tadbirlar belgilandi, ularni amalga oshirish mexanizmlari va muddatlari aniqlandi. Shu bilan birga, Milliy axborot-kommunikatsiya tizimini yanada rivojlantirishning Kompleks dasturini amalga oshirishni muvofiqlashtiruvchi Respublika komissiyasi tashkil qilindi. Bundan tashqari, davlat organlarining oldiga ularning funktsiya va vazifalarini operativ va sifatli bajarilishini ta'minlash maqsadida axborot tizimlarini yaratish va o'zaro integratsiya qilish, davlat organlari faoliyatini avtomatlashtirish kabi bir qator muhim masalalar qo'yildi. Shuningdek, yuqoridagi hujjatga asosan O'zbekiston Respublikasi Aloqa, axborotlashtirish

va telekommunikatsiya texnologiyalari davlat qo'mitasi qoshida 2 ta yangi markaz – "Elektron hukumat" tizimini rivojlantirish markazi va Axborot xavfsizligini ta'minlash markazlarini tashkil etildi. Ushbu markazlar oldiga mamlakatimiz axborot resurslari, tizim va tarmoqlarini jadal rivojlantirish, axborot xavfsizligini ta'minlashdek muhim maqsad va vazifalari qo'yildi.

Elektron hukumat bu – raqamli texnologiyalar, Internet va zamonaviy ommaviy axborot vositalari asosida davlat xizmatlarini taqdim qilish jarayonini, fuqarolarni va boshqaruvni ichki va tashqi o'zaro munosabatlarda o'zgartirishlar vositasida ishtirokini doimiy optimallashtirishdir. Elektron hukumat aholiga, tadbirkorlarga va davlat organlariga ko'rsatilayotgan davlat xizmatlarini taqdim qilishni osonlashtiradi, fuqarolarning o'z-o'zini boshqarishlari uchun qo'shimcha imkoniyatlar yaratadi, ularning texnologik yangiliklardan xabardorligini oshiradi va davlat boshqaruvidagi ishtirokini osonlashtiradi [4].

"Elektron hukumat" tizimini rivojlantirish markazi faoliyati mamlakatimizda davlatning aholi va tadbirkorlik subyektlari bilan elektron hamkorlik tizimini takomillashtirish va yanada rivojlantirishning strategik yo'nalishlarini ishlab chiqishga qaratilgan. Davlat organlarida foydalaniladigan ma'lumotlar bazasi va axborot resurslarini loyihalashtirish, ishlab chiqish va birlashtirish mexanizmini nazarda tutadigan ushbu tizimni shakllantirishga yagona texnologik yondashuvni ta'minlaydigan mazkur markaz bu boradagi jahon tendensiyalari hamda xorijiy mamlakatlar tajribasini tahlil va tadqiq etadi, elektron hukumat tizimini rivojlantirish jarayonida tadbirkorlik subyektlari va aholiga vaqt va mablag'ni tejagan holda sifatli davlat xizmatlari ko'rsatish, yangi-yangi xizmatlarni elektron ko'rinishga o'tkazish kabi vaziflarni hal etadi [5].

Elektron hukumat – davlat organlarining jismoniy va yuridik shaxslarga axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini qo'llash yo'li bilan davlat xizmatlari ko'rsatishga doir faoliyatini, shuningdek idoralararo elektron hamkorlik qilishni ta'minlashga qaratilgan tashkiliy huquqiy chora-tadbirlar va texnik vositalar tizimi [6].

Elektron hujjat – elektron shaklda qayd etilgan, elektron raqamli imzo bilan tasdiqlangan hamda elektron hujjatning uni identifikatsiya qilish imkonini beradigan boshqa rekvizitlariga ega bo'lgan axborot [7].

Elektron raqamli imzo – elektron hujjatdagi mazkur elektron hujjat axborotini elektron raqamli imzoning yopiq kalitidan foydalangan holda maxsus o'zgartirish natijasida hosil qilingan hamda elektron raqamli imzoning ochiq kaliti yordamida elektron hujjatdagi

axborotda xatolik yo'qligini aniqlash va elektron raqamli imzo yopiq kalitining egasini identifikatsiya qilish imkoniyatini beradigan imzo [8].

Elektron hujjat aylanishi – elektron hujjat aylanishi elektron hujjatlarni axborot tizimi orqali jo'natish va qabul qilib olish jarayonlari yig'indisidan iborat bo'ladi. Elektron hujjat aylanishidan bitimlar tuzish (shu jumladan shartnomalar tuzish), hisobkitoblarni, rasmiy va norasmiy yozishmalarni amalga oshirish hamda boshqa axborotni uzatishda foydalanish mumkin [9].

Davlat xizmati – ariza beruvchilarning so'rovlariga ko'ra amalga oshiriladigan, davlat organlarining vazifalarini bajarish bo'yicha ular tomonidan ko'rsatiladigan xizmat. Agar qonunchilikka muvofiq davlat xizmatlari ko'rsatish funksiyalari boshqa tashkilotlar zimmasiga yuklatilgan bo'lsa, ular ham davlat xizmatini ko'rsatishlari mumkin [10].

Ochiq ma'lumotlar portali ishga tushirishdan ko'zlangan asosiy maqsad – davlatning barqaror rivojlanishida hukumat va aholining hamkorligi muhim ahamiyat kasb etadi.

O'zaro hamkorlik, axborot-ma'lumot almashish imkoniyatlaridan unumli foydalanishni taqozo etadi. Axborot, birinchi navbatda, jamiyat taraqqiyotiga ta'sir qiluvchi bilimdir. Shuning uchun ham davlat faoliyatiga oid barcha ma'lumotlar aholi turmush tarzida muhim ahamiyat kasb etib kelgan. Ma'lumotlarning cheklanmagan miqdorda taqdim etilishi xalqqa uning ichidan kerakli bilimlarni ajratib olish va jarayonlarga nisbatan munosabatini shakllantirish, ijtimoiy hayotga kirishish imkonini beradi.

Tadqiqotchilarning fikriga ko'ra, aholi uchun zarur ma'lumotlarni ularga o'z vaqtida taqdim qilmaslik va aholining axborotga bo'lgan ehtiyojini qondirmaslik jamiyat rivojiga juda katta salbiy ta'siri o'tkazib, oqibatda "axborot taqchilligi" jamiyatning inqiroziga sabab bo'lishi mumkin. Ayni shu omil – Ochiq ma'lumotlar portali ishga tushirilishiga sabab bo'ldi.

"Ochiq ma'lumot" – bu, bir qarashda hammasi tushunarli, foydalanish mumkin bo'lgan ma'lumot.

Ochiq ma'lumotlar portalida ko'p marotaba, erkin va bepul foydalanish maqsadida mashinada o'qiladigan formatda internet tarmog'ida joylashtirilgan davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari, mahalliy davlat hokimiyati organlarining faoliyati to'g'risidagi axborot joylashtiriladi.

Yagona portalda tadbirkorlik subyektlari va aholi uchun yil boshidan 30 ta yangi xizmat va servislar ishga tushirildi. Hozirda foydalanuvchilar, asosan tadbirkorlik subyektlari Yagona portal orqali quyidagi xizmatlardan foydalanishlari mumkin:

- tekshirishlar reja-jadvalidan elektron ko‘chirma olish;
- tashqi savdo operatsiyalari yagona elektron axbort tizimida tashqi savdo shartnomalari bo‘yicha ma‘lumotlarni ro‘yxatdan o‘tkazish;
- tadbirkorlik subyektlari uchun ularni gaz ta‘minlash tarmoqlariga ulanishlari uchun texnik shartlarni taqdim etish uchun arizalarni elektron ravishda taqdim etish
- “SMS-To‘lov” to‘lov tizimi orqali ba‘zi turdagi xizmatlar uchun to‘lovlarni amalga oshirish;
- tadbirkorlik subyektlari uchun to‘lov terminallari bilan ta‘minlash, mahalliy avtotransport vositalarini xarid etish uchun arizalarni elektron ravishda taqdim etish;
- faoliyatning ba‘zi turlari uchun litsenziyalar va ruxsatnomalarni olish uchun arizalarni taqdim etish va hakoza [11].

Xulosa

2014-yilning 1-oktabrida Yagona portalda tadbirkorlik subyektining kabineti ishga tushirildi. Ushbu kabinet orqali tadbirkorlik subyektlari turli soliq, statistika va boshqa turdagi hisobotlarni shakllantirishlari va yuborishlari, turli to‘lovlarni amalga oshirishlari, turli ma‘lumotlarni olishlari va boshqa turdagi interaktiv davlat xizmatlaridan foydalanishlari mumkin.

Yuqoridagilardan kelib chiqib jamiyat ijtimoiy-siyosiy hayotida axboratlashtirishni o‘rni oshib bormoqda. Mamlakatimiz ijroi hokimiyatida “Elektron hukumat” tizimini joriy etish va rivojlantirish borasida olib borilayotgan islohotlar va ularning natijalarida ko‘rishimiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. “O‘zbekistonda ilm-fan va ta‘lim masalalari: muammo va yechimlar” mavzusidagi 1-son konferensiya materiallari <http://reja.tdpu.uz/shaxsiyreja/ views/article/files/3228/ ABDURAHMONONOVA % 20 DILDORA.pdf>
2. Elektron hukumat asoslari. Interaktiv davlat xizmatlari. URL: <https://fayllar.org/pdfview/9-mavzu-elektron-hukumat-asoslari-interaktiv-davlatxizmatlari.html>
3. O‘zbekistonda elektron hukumatni joriy etish va rivojlantirish holati. URL: <https://www.uzavtoyul.uz/uz/post/ozbekistonda-elektron-hukumatni-joriy-etish-varivojlantirish.html>

4. A.Abdiraimov / “Elektron hukumat va xizmatlar sohasini raqamlashtirish xususiyatlari” / <https://cyberleninka.ru/article/n/elektron-hukumat-va-xizmatlarsohasini-raqamlashtirish-xususiyatlari>

5. O‘zbekistonda “Elektron hukumat to‘g‘risida”gi qonun kuchga kirdi, URL: <https://kun.uz/uz/20595986>

6. O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to‘plami, 2015-y., 49-son, 611- modda; Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021-y., 03/21/683/0375-son

7. O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Axborotnomasi, 2004-y., 1-2-son, 12- modda; O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to‘plami, 2015-y., 33- son, 439- modda; Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi, 19.04.2018-y., 03/18/476/1087-son; Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021-y., 03/21/683/0375-son

8. O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to‘plami, 2015-y., 49-son, 611- modda; Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021-y., 03/21/683/0375-son

9. O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari to‘plami, 2004-y., 20-son, 230- modda; Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021-y., 03/21/683/0375-son

10. O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to‘plami, 2015-y., 49-son, 611- modda; Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021-y., 03/21/683/0375-son

11. O‘zbekistonda elektron hukumatni joriy etish va rivojlantirish holati <https://www.uzavtoyul.uz/uz/post/ozbekistonda-elektron-hukumatni-joriy-etish-varivojlantirish.html>

TIBBIYOT TERMINOLOGIYASIDA BA’ZI LOTINCHA ATAMALAR KELIB CHIQUISHINING METAFORIK XUSUSIYATLARI.

Mamarajabova Dilbar Allanazar qizi

Termiz iqtisodiyoti va servis universiteti talabasi

Annotatsiya: Tibbiyot terminologiyasi — ilmiy aniq va universal bo‘lishi kerak bo‘lgan til sohalaridan biridir. Shunga qaramay, uning shakllanishida ko‘plab metaforik ifodalar, obrazli tasvirlar va qadimiy dunyoqarashlar izlarini ko‘rish mumkin. Ayniqsa, lotincha tibbiy atamalar ko‘p hollarda inson tanasi yoki kasallik holatlarini tasvirlashda metaforalarga tayanadi. Ushbu maqolada shunday atamalarning semantik va metaforik xususiyatlari tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar. Termin, terminologiya, metafora, kasallik nomlari, tibbiyot, atama,

Lotin tili — tibbiyot mutaxassisligini o‘qitishning ajralmas elementi bo‘lgan kasbiy yo‘naltirilgan fan. Tibbiy atamalar lotin tilida ishlatiladigan ko‘plab metaforalar bilan ajralib turadi. Ular atrofdagi voqelikni, uning milliy, ijtimoiy va kasbiy farqlarini his qilishning umuminsoniy qoidalarini aks ettiradi.

Tibbiyot terminologiyasi butun tibbiyot tarixi davomida yaratilgan va tibbiyot fani bilan parallel ravishda rivojlanishda davom etmoqda. Har bir mutaxassis, mutaxassisligidan qat’i nazar, doimiy ravishda yangilanib turadigan va yangi yaratilgan professional tildan to‘g‘ri foydalanishi va muayyan atamalarning paydo bo‘lishini belgilaydigan qoidalar va qonunlarni tushunishi kerak. Har qanday mamlakat tibbiyot xodimlari o‘z ona tili asosida paydo bo‘lgan atamalar bilan bir qatorda qadimgi yunon va lotin tillari asosida paydo bo‘lgan ko‘plab xalqaro, umume’tirof etilgan atamalardan foydalanadilar. Ushbu atamalar tabiatan universal bo‘lib, umumiy foydalanishga kirgan va ularning millatidan qat’i nazar, mutaxassislar uchun tushunarli. Bunday xalqaro atamalar har qanday davlatda, shu jumladan, Rossiyada hamda ispan tilida so‘zlashuvchi mamlakatlarda tibbiyot fanining asosiy fondini tashkil qiladi.

Tibbiyot terminologiyasida keltirilgan semantik o'zgarishlar bu borada ko'rsatkichdir. Tibbiyotda metaforik atamalarning mavjudligi, inson tanasi tuzilishining o'zi atrofdagi voqelik bilan assotsiativ aloqalarni va metaforik nomlarning paydo bo'lishiga yordam beradigan tarzda yaratilganligi bilan oqlanadi. Ma'lumki, metaforik atamalarni yaratish uchun asl ma'nodan sezilarli darajada farq qiladigan yangi semantik ma'no va aniqlikka ega bo'lishi mumkin bo'lgan obyekt va hodisalar ishlatiladi.

Tibbiy terminologiyada metaforik uzatishning odatiy rus tilidagi modellari qo'llaniladi. Taqqoslash, bu – asosan, obyektlarning vizual tavsiflaridir (konfiguratsiyasi, o'lchamlari, rang berishi).

Tibbiyot terminologiyasining metaforik tizimi an'anaviylik va dinamizmni birlashtiradi: *membrana* (oyoq-qo'llar), *palatum* (tanglay) yoki *brachium* (yelka). Kuzatishlarimizga ko'ra, tibbiy terminologiyada eng keng tarqalgani — tovush belgilariga ega bo'lgan zoomorfik metafora bo'lib, ular hayvonot dunyosiga xos bo'lib, shartli ravishda odamning jismoniy holatiga o'tadi va turli alomatlar va kasalliklar tavsifida uchraydi: *sichqonning chiyillashi*, *xirillashi*, *mushuk yig'lash sindromi* va boshqalar. Qushlar, yashash joylari va hasharotlar nomlari ham tibbiyot terminologiyasida keng assotsiativ sferaga ega: *g'oz terisi*, *qush yuzi*, *baliq og'zi* va boshqalar. Taqdim etilgan metaforalar yangi ma'no kasb etadi. Keyingi guruh antropomorfik metafora bo'lib, uning manbayi – odamlarning fiziologik xususiyatlari, tana a'zolarining nomlari va tirik organizmning xususiyatlari. Antropomorfik metaforalarga individ tanasining qismlari va hayvonlar tanasining, ularning ichki a'zolarining nomlarini aks ettiruvchi atamalar kiradi: *laringeal qorincha*, egarning orqa qismi va boshqalar.

Metafora va tibbiy til o'rtasidagi bog'liqlik

Tibbiyotda metaforalar — murakkab biologik jarayonlarni sodda, tushunarli obrazlar

Metafora orqali ifodalash vositasi bo'lib xizmat qiladi. Lotin tili — tibbiyot terminologiyasining asosi bo'lib, unda ko'plab metaforik atamalar mavjud.

Misollar orqali metaforik atamalarning tahlili

Quyidagi lotincha tibbiy atamalar o'zining metaforik tabiati bilan ajralib turadi:

Uvula — tomoqning orqa qismidagi "mayda tilcha". Lotinchada "uvula" so'zi "kichik uzuk" degan ma'noni beradi. Bu atama shaklga o'xshatib berilgan metaforadir.

Cerebellum — miyachaning lotincha nomi, "*kichik miya*" degan ma'noni beradi. Asosiy miya bilan qiyoslanib, uning kichik o'lchami asosida metaforik nomlangan.

Caput medusae — qorin yuzasidagi qon tomirlari yulduzsimon ko'rinishda bo'lib, Meduza boshiga o'xshatilgan (yunon afsonalaridagi Meduzaning boshidan ilonlar chiqib turardi).

Lunula — tirnoqning pastki qismidagi yarimoy shaklidagi oq joy. "*Luna*" — oy degani, bu esa shaklga asoslangan metaforadir.

Aura — migrenga xos bo'lgan xayoliy "yorug'lik halqasi" yoki sezgi. Lotincha "*shamol, nurlanish*" ma'nosidan kelib chiqqan.

Sinus — burun yo'llaridagi bo'shliq, lotin tilida "*cho'mich*" yoki "*egilma joy*" ma'nosida ishlatilgan.

Ischiadicus (nervus ischiadicus) — katta asab bo'lib, bu so'z yunoncha *ischion* – "son suyagi" degan ma'nodan kelib chiqqan, metaforik jihatdan suyak asosida nomlangan.

Metafora orqali tibbiy bilimlarni oddiylashtirish

Metafora nafaqat estetik, balki didaktik ahamiyatga ham ega. Bu atamalar orqali murakkab anatomik tuzilmalar talabalarga esda qolarli tarzda yetkaziladi.

Xulosa

Lotincha tibbiy atamalar metaforik xususiyatga ega bo'lib, ularning ko'pchiligi shakl, funksional o'xshashlik yoki qadimiy tasavvurlar asosida nomlangan. Bu atamalar nafaqat ilmiy ifoda, balki tarixiy-madaniy yodgorlik sifatida ham qadrlanadi. Tibbiy terminologiyada metaforik nomlar — bilim uzatish va tushunishni osonlashtirish vositasi bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Woywodt, A. Should eponyms be abandoned? Yes/ A. Woywodt, E. Matteson// BMJ. – 2007. Vol. 335. – P. 424-425. doi: 10.1136/b.inj.39308.342639. AD.
2. Crystal, D. A Dictionary of Linguistics and Phonetics 6th Ed. - Willey: Blackwell Publishing Ltd., 2008. - 529 p.

3. Besa, E.C. Hematology/ E.C. Besa, P.M. Catalano, I.A. Kant, L.C. lefferies. - Baltimore: Harwal Publishing, –1992. – 335 p.
4. Druganova B. English Medical terminology - different ways of forming medical terms // JAHR. -2013. Vol. 4., № 7. – P.55-69.
5. Chabner, D. E. The Language of Medicine. - New York: W. B. Saunders Company, 1996. – 1036 p.
6. Киселева Л.А. Терминосистема области медицины «Акушерство» // Вестник Калмыцкого университета. – 2017. – № 1(33). – С.76-81.

O'QITUVCHINING NUTQ TEXNIKASI VA NOTIQLIK MADANIYATI .

Bazarbayeva Dinara Borisovna

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali Akusherlik va Ginekologiya yo`nalishi
1-kurs magistri

Olimova Dano Shakirovna

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali P.f.n., dotsent

Annotatsiya Ushbu maqolada o'qituvchilarning nutq mahorati, uning samaradorligi, nutqning psixologik va pedagogik jihatlari, shuningdek, notiqlik madaniyatining asosiy tamoyillari ko'rib chiqiladi. Maqolada nutqning aniqligi, ravonligi, ohangdoshligi, shuningdek, auditoriyaga ta'sir o'tkazish usullari haqida so'z yuritiladi. Bundan tashqari, o'qituvchilarning nutq madaniyatini rivojlantirishga qaratilgan amaliy tavsiyalar ham keltirilgan. Maqola o'qituvchilar, talabalar va nutq madaniyati sohasiga qiziqish bildiradigan barcha uchun foydali bo'ladi.

Kalit so'zlar:O'qituvchi nutqi,Nutq texnikasi,Notiqlik madaniyati,Pedagogik nutq,Nutqning aniqligi,Nutqning ravonligi,Auditoriyaga ta'sir,Nutq madaniyati.

Kirish

O'qituvchining nutqi – bu nafaqat bilimlarni yetkazish vositasi, balki shaxsiy va professional madaniyatning muhim ko'rsatkichidir. Nutq orqali o'qituvchi o'quvchilarga nafaqat ma'lumotlarni yetkazadi, balki ularga ma'naviy, axloqiy va intellektual jihatdan ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli, o'qituvchilarning nutq texnikasi va notiqlik madaniyatini rivojlantirish ularning pedagogik faoliyatida hal qiluvchi ahamiyatga ega. Ushbu maqolada o'qituvchilarning nutq mahorati, uning samaradorligi, nutqning psixologik va pedagogik jihatlari, shuningdek, notiqlik madaniyatining asosiy tamoyillari keng yoritiladi.

Nutq Texnikasining Ahamiyati

Nutq texnikasi – bu nutqning texnik jihatdan to'g'ri va samarali bajarilishi. O'qituvchi nutqi aniq, ravon va ohangdor bo'lishi kerak. Bu esa o'quvchilarning diqqatini jamlash, ularning qiziqishini uyg'otish va ma'lumotni yaxshi o'zlashtirish uchun zarur. Nutq texnikasiga quyidagi jihatlar kiradi:

- **Tovushlarning to'g'ri talaffuzi** – har bir so'z aniq va ravshan eshitilishi kerak.
- **Nutqning tezligi** – nutq juda sekin yoki juda tez bo'lsa, auditoriyaning diqqati so'rilishi mumkin.
- **Ovoz balandligi** – ovoz balandligi xonaning hajmiga va auditoriyaning soniga mos bo'lishi kerak.
- **Pauzalar** – nutq davomida to'g'ri vaqtda pauza qo'llash nutqning ta'sirchanligini oshiradi.

O'qituvchi nutq texnikasini mukammal egallaganda, u o'z bilimlarini yanada samarali tarzda yetkazishi mumkin.

Notiqlik Madaniyatining Asosiy Tamoyillari

Notiqlik madaniyati – bu nutqning mazmunan boy, usluban chiroyli va axloqiy jihatdan to'g'ri bo'lishini ta'minlovchi qoidalar majmuasi. O'qituvchi nutqining madaniy jihatlari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- **Mazmunning aniqligi** – nutqda fikrlar aniq va mantiqiy tarzda bayon etilishi kerak.
- **Adabiy til qoidalariga rioya qilish** – nutqda adabiy til me'yorlariga qat'iy amal qilish zarur.
- **Auditoriyaning hisobga olish** – o'qituvchi nutqida o'quvchilarning yosh xususiyatlarini, bilim darajasini va psixologik holatini hisobga olish kerak.

• **Axloqiy jihatlar** – nutqda hurmat, odob va halollik mavjud bo'lishi kerak. Notiqlik madaniyati shuningdek, o'qituvchining shaxsiy fazilatlarini ham aks ettiradi. O'qituvchi nutqi orqali u o'quvchilarga nafaqat bilim, balki yaxshi odob-axloq ham o'rgatadi.

Nutqning Psixologik Jihatlarini

Nutq faqatgina ma'lumot yetkazish vositasi emas, balki psixologik ta'sir o'tkazish vositasi hamdir. O'qituvchi nutqi orqali u o'quvchilarga quyidagilarni ta'minlashi mumkin:

- **Diqqatni jamlash** – qiziqarli va jonli nutq o'quvchilarning diqqatini o'ziga jalb qiladi.
- **Motivatsiya** – nutq orqali o'quvchilarni yangi bilimlarni o'rganishga rag'batlantirish mumkin.
- **Ishonch hosil qilish** – aniq va mantiqiy nutq o'quvchilarning o'qituvchiga ishonchini oshiradi.

Shuningdek, nutqning psixologik ta'siri o'quvchilarning ruhiy holatiga ham ta'sir ko'rsatadi. Masalan, yumshoq va do'stona nutq o'quvchilarda xavotirni kamaytirishi, ularni o'ziga ishongan qilishi mumkin.

Nutqning Pedagogik Jihatlarini

O'qituvchi nutqi pedagogik jarayonning muhim qismidir. U quyidagi vazifalarni bajaradi:

- **Bilimlarni yetkazish** – nutq orqali o'qituvchi yangi ma'lumotlarni tushuntiradi.
- **Tushunishni tekshirish** – o'qituvchi nutqi orqali o'quvchilarning bilim darajasini aniqlashi mumkin.
- **Tarbiyaviy ta'sir** – nutq orqali o'quvchilarga yaxshi odob-axloq, vatanparvarlik va insonparvarlik tuyg'ularini targ'ib qilish mumkin.

Pedagogik nutqda muhim jihat – bu o'quvchilarning faolligini ta'minlash. O'qituvchi nutqi o'quvchilarni suhbatga jalb qilishi, ularning fikrlarini so'rashi va ularga mustaqil fikrlash imkoniyatini berishi kerak.

Nutq Madaniyatini Rivojlantirish Usullari

O'qituvchilarning nutq madaniyatini rivojlantirish uchun quyidagi usullarni qo'llash mumkin:

- **Nutq mashqlari** – ovozni mustahkamlash, tovushlarni to'g'ri talaffuz qilish, nutq tezligini nazorat qilish kabi mashqlar.
- **Adabiyot bilan shug'ullanish** – badiiy va ilmiy adabiyotlarni o'qish nutqning mazmunini boyitadi.
- **Auditoriya oldida chiqishlar** – turli xil auditoriyalar oldida chiqish qilish nutq mahoratini oshiradi.
- **O'z nutqini tahlil qilish** – o'qituvchi o'z nutqini yozib olish va uni tahlil qilish orqali kamchiliklarini aniqlashi mumkin.

Xulosa

O'qituvchining nutq texnikasi va notiqlik madaniyati uning professional faoliyatining muhim qismidir. Nutqning aniqligi, ravonligi, ohangdoshligi va psixologik ta'siri o'quvchilarning bilim olish jarayoniga katta ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli, har bir o'qituvchi o'z nutq mahoratini doimiy ravishda rivojlantirishi, nutq madaniyatiga e'tibor berishi va pedagogik nutqning barcha jihatlarini mukammal egallashi kerak. Nutq – bu nafaqat bilim yetkazish vositasi, balki tarbiyaviy ta'sirning ham samarali usulidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. **Ochilov M., Nazarov Q.** – Pedagogik mahorat: O'qituvchining nutq madaniyati. Toshkent: O'qituvchi, 2018.

- 2 **To'xtayeva N.** – Nutq madaniyati va uning rivojlanishi. Toshkent: Ma'naviyat, 2019.
3. **Qodirov S.** – O'qituvchi nutqining psixologik jihatlari. Toshkent: Fan, 2020.
4. **Xolmirzayev B.** – Pedagogik kommunikatsiya va nutq texnikasi. Toshkent: O'zbekiston, 2017.
5. **Yusupova M.** – Notiqlik san'ati: Nazariya va amaliyot. Toshkent: Akademnashr, 2021.
6. **Karimov I.A.** – Ma'naviyat va ma'rifat yo'lida: Nutq madaniyatining ahamiyati. Toshkent: Ma'naviyat, 2016.
7. **Abdullayeva R.** – O'qituvchi nutqining pedagogik jihatlari. Toshkent: O'qituvchi, 2020.
8. **Toshpo'latov A.** – Nutq madaniyati va uni o'qitish metodikasi. Toshkent: O'zbekiston, 2019.

ИЗУЧЕНИЕ КАТИОННЫХ ПАВ В ПРОЦЕССАХ НЕФТЯНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ

Салихова Озода Абдуллаевна

Кандидат технических наук, доцент,

Ташкентский химико-технологический институт

E-mail: ozodaxon.salihova@gmail.com

Очень широкое применение практически во всех перечисленных процессах находят ПАВ, которые входят в состав технологических жидкостей, контактирующих с продуктивными пластами и скважинным оборудованием и непосредственно взаимодействующих с продукцией скважин.

Объемы производств катионных ПАВ (КПАВ) уступают выпуску анионоактивных и неионогенных ПАВ, что связано с меньшими объемами их применения в промышленности. КПАВ обычно используют по узкоспециальному назначению, причиной чему является недостаточная изученность их многих положительных свойств.

Поэтому целью настоящей статьи является изучение таких свойств химреагентов, которые влияют на эффективность многих процессов,

Дата поступления начиная от бурения скважин до сдачи продукции на нефтеперерабатывающие заводы. Таким образом, развивается концепция более широкого применения не арсенала улучшающих добавок, а одного универсального реагента, сочетающего в себе максимальное количество свойств, напрямую и косвенно влияющих на положительный результат. Расширение областей применения КПАВ одновременно повысит объемы производств химзаводов.

Реагенты практически одинаково растворяются в органических средах: ацетоне, изопропиловом спирте, КОР-1 и частично в толуоле. Они диспергируются после термостатирования в керосине и гексановой фракции.

Исследуемые реагенты относятся к классу ПАВ-пленкообразователей. Растворимость их в водных (пресных, солевых, кислотных) растворах можно повысить добавкой спиртов и/или ацетона.

Межфазное натяжение на границах раздела водных растворов-дисперсий

реагентов с керосином определяли по общепринятой методике на сталагмометре конструкции УфНИИ (рис. 1).

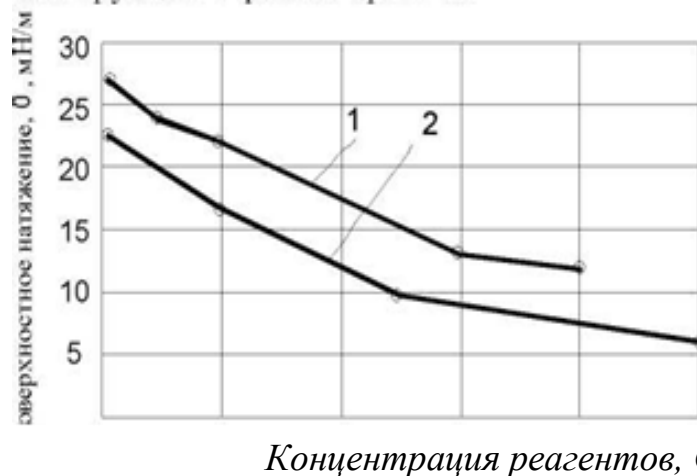

Рис. 1. Изменение межфазного натяжения на границе раздела фаз «водный раствор химреагентов — керосин» в зависимости от концентрации реагентов.

Установлено, что ПАВ более активно снижает поверхностное натяжение. Результаты исследований ингибирующей способности реагентов по методике на крупке глинистого материала представлены на рис. 2.

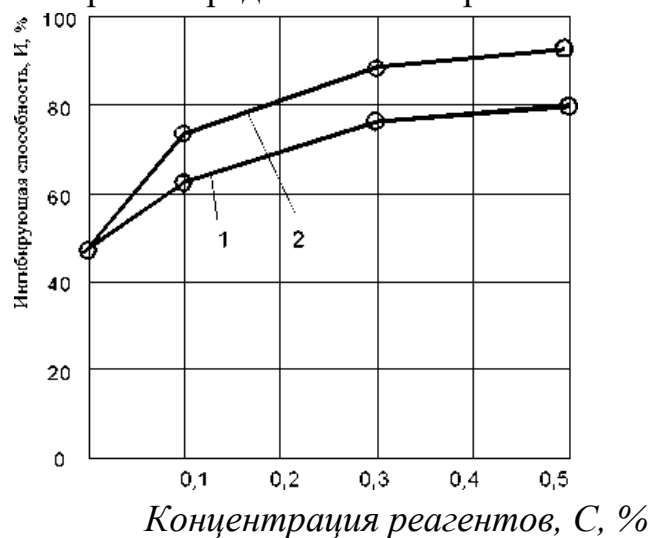

Рис. 2. Изменение ингибирующей способности водных растворов в зависимости от концентрации реагентов.

С увеличением концентрации реагентов количество флоккул и их видимые размеры (0.5—5.0 мм) увеличиваются. Процентное содержание флоккул определяли на

колбе. Экспресс-метод аналогичен определению содержания песка в отстойнике, но в данном случае определяется процентное содержание осевших флокул по градуировочной шкале. Естественно, с отделением флокул уменьшается количество твердой фазы и ее коллоидной составляющей в растворе, как следствие, уменьшается плотность раствора. Уменьшение плотности также происходит из-за вспенивания раствора. Несмотря на то, что буровой раствор перемешивался на низкооборотной мешалке, пенообразование при обработке реагентом ПАВ в количестве 0.3% — предельное для его использования без пеногасителя.

В итоге катионные флокулянты существенно до 30 кг/м³ снижают плотность, влияют на уменьшение уровня pH фильтрата. Даже после отделения крупных флокул структурно-реологические параметры ЕГР повышаются. При вводе, например, 0.5% ПАВ происходит существенное загущение бурового раствора вплоть до критического состояния.

Рекомендуемые добавки катионных ингибиторов-флокулянтов находятся в интервале 0.05— 0.30 %. При этом следует учитывать, что из-за адсорбции реагентов на дисперсной фазе растворов показатели поверхностно-активных и ингибирующих свойств дисперсионной среды будут ниже, чем указанные на рис. 1 и 2.

Для создания искусственного зерна песок предварительно отсеивали, нужную фракцию отмывали водой от глинистых частиц, обрабатывали 10% раствором HCl для удаления соединений железа и карбонатов кальция, затем нейтрализовали раствором бикарбоната натрия и промывали дистиллированной водой. Далее песок высушивали при 100—105 °С. После этого брали навеску песка 330 г и помещали в стеклянную трубку диаметром 46.5 мм, снабженную снизу пористой пластинкой и краном, уплотняли постукиванием палочкой.

Жидкости фильтровались под действием сил гравитации. Уровень жидкости поддерживали на 0.1 м выше уровня песка. Замеры объемной скорости фильтрации производили в период установившегося режима течения, но не раньше вытеснения предыдущей жидкости и прохождения одного порового объема исследуемой жидкости.

В первом опыте после фильтрации дистиллированной воды очищенный керосин не фильтруется. В 2—4 опытах добавка КПАВ в воду приводит к ускорению ее фильтрации. Однако при пропускании после этого необработанной воды ее фазовая

проницаемость уменьшается. Причем с увеличением объема профильтровавшейся воды ее проницаемость восстанавливается от 0.67 до 0.75, видимо, из-за десорбции гидро фобизирующего реагента. В свою очередь, проницаемость керосина во 2—4 опытах восстанавливается после прокачки облагороженной жидкости. При этом если сразу фильтровать керосин, то коэффициент восстановления его проницаемости выше, чем, если керосин фильтровать после воды.

Для создания искусственного керна песок предварительно отсеивали, нужную фракцию отмывали водой от глинистых частиц, обрабатывали 10% раствором HCl для удаления соединений железа и карбонатов кальция, затем нейтрализовали раствором бикарбоната натрия и промывали дистиллированной водой. Далее песок высушивали при 100—105 °С. После этого брали навеску песка (330 г) и помещали в стеклянную трубку диаметром 46.5 мм, снабженную снизу пористой пластинкой и краном, уплотняли постукиванием палочкой³.

Жидкости фильтровались под действием сил гравитации. Уровень жидкости поддерживали на 0.1 м выше уровня песка. Замеры объемной скорости фильтрации производили в период установившегося режима течения, но не раньше вытеснения предыдущей жидкости и прохождения одного порового объема исследуемой жидкости.

В первом опыте после фильтрации дистиллированной воды очищенный керосин не фильтруется. В 2—4 опытах добавка КПАВ в воду приводит к ускорению ее фильтрации. Однако при пропускании после этого необработанной воды ее фазовая проницаемость уменьшается. Причем с увеличением объема профильтровавшейся воды ее проницаемость восстанавливается от 0.67 до 0.75, видимо, из-за десорбции гидрофобизирующего реагента. В свою очередь, проницаемость керосина во 2—4 опытах восстанавливается после прокачки облагороженной жидкости. При этом если сразу фильтровать керосин, то коэффициент восстановления его проницаемости (0.47) выше, чем, если керосин (0.34) фильтровать после воды.

Исследование влияния катионных реагентов на свойства тампонажных растворов и камня проводились с двумя марками цементов: ПЦТ-Д20-50, г. Сухой Лог; ПЦТ-Д0-50, г. Топки. Цементные растворы затворяли с водоцементным соотношением, равным 0.5. Испытания проводили по ГОСТ 26798, 0-85 и ГОСТ 26798.2-85. «Цементы тампонажные; методы испытания». Концентрация КПАВ варьировалась в пределах

0.05 —1.0 %.

В целом тенденция такова, что плотность раствора либо не меняется, либо при малых концентрациях ПАВ уменьшается, но при увеличении концентрации КПАВ вновь возрастает, не доходя до исходного уровня. Растекаемость раствора при малых концентрациях КПАВ остается прежней или даже немного увеличивается, но при повышенных концентрациях КПАВ растекаемость однозначно уменьшается. Водоотдача в зоне малых концентраций КПАВ увеличивается, а при максимальных представленных концентрациях наоборот, уменьшается вплоть до отсутствия таковой по данной методике.

Прочность цементного камня, сформированного из ПЦТ-Д0-50 с минимальными добавками КПАВ, увеличивается, а при максимальных концентрациях добавки уменьшается. При использовании ПЦТ-Д20-50 прочность на изгиб камня с модифицирующими добавками всегда выше. Ситуация противоположна предыдущей, то есть, с увеличением концентрации КПАВ происходит и рост прочности.

Таким образом, катионные ПАВ по-разному (не всегда однозначно) влияют на свойства цементных растворов. Поэтому перед применением модифицирующих добавок необходимо выполнять полный комплекс исследований не только с каждой маркой, но и, возможно, даже с каждой партией поставки цемента определенной марки (ввиду естественного варьирования содержания компонентов).

Наиболее широкое распространение из обработок призабойных зон (ОПЗ) нашли солянокислотные и глинокислотные воздействия (СКО, ГКО, СКВ) для удаления загрязнений (отложенных и переотложенных осадков) из призабойной зоны продуктивных пластов.

Современные ингибиторы кислотной коррозии (В-2, КИ-1, ПБ-5 и др.), добавляемые на заводах в соляную и смесь соляной и плавиковой кислот, не позволяют в достаточной степени предохранить подземное оборудование от коррозии при высоких температурах.

Изучение защитных свойств модифицирующих добавок проводилось в высокоагрессивных средах с жесткими температурными условиями (забойная температура нефтяных скважин составляет 80 °С).

Эксперименты с химически чистой (х.ч.) соляной кислотой показали, что реагенты ПАВ являются достаточно надежными, эффективными ингибиторами кислотной

коррозии на уровне и лучше ингибитора В-2. Наилучшие результаты в высококонцентрированных средах были получены при нанесении на металл пленочного покрытия из реагента.

В кислоте средней концентрации показатели скорости коррозии, как при физической адсорбции КПАВ из среды, так и при предварительном создании адсорбционного слоя гидрофобной пленки, выравниваются. Более того, в растворах с добавкой ГИПХ-6Б защитное действие даже (примерно в 2 раза) лучше, чем в опытах с гидрофобной пленкой.

Литература

1. Романчев М. А., Юрина Е. В., Алексанова В.В. Дополнительная записка к уточненной технологической схеме разработки Ончугинского месторождения//Фонды ЗАО Ижевский нефтяной научный центр. – 2014. – 273 с.
2. Жданов С.А. Коэффициент нефтеотдачи – важнейший показатель рациональности использования запасов нефти. В сб. Роль науки при расширении сферы деятельности нефтяников Татарстана. – Азнакаево, 2008. – С. 142-149.
3. О.А.Салихова, Л.А.Исмаилова. Исследование кинетики набухания глинистых пород. / innovative research in science international conference. с. 28-29. 2023. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7638129.-Belarussiya>.
4. Salixova O.A., Changes in the composition of the catalyst depending on the production method, environment and temperature when calving different environments./ Salixova O.A., Sidikova G.A. Galaxy international interdisciplinary research journal. impact factor- 7.718. issn: 2347-6915 sjif impact factor (2024): 8.346 volume-12, issue 3, march -2024. <https://internationaljournals.co.in/index.php/giirj>. page no:354-358. . india.
5. Salixova O.A., Ismailova L.A., Jalilov A./ Journal of chemistry. impact factor-6.739|. volume-7, issue-4, published |20-04-2024|. page no 10-15. Filipin.// Effects of surfactant concentration on interfacial properties.
6. R. Sayfutdinov, M. Abdumavliyanova, Sh. Mirkamilov/ Extraction of cellulose from paulownia plants and it's simple ester carboxymethyl cellulose (Na-KMC) technology./ E3S Web of Conferences 371, 01018 (2023) <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202337101018> (скопс (q3)) p. 1-5.

7. М.М. Муродов./ Маҳаллий хом ашёлар асосида (канақунжут, масхар) юқори сифат кўрсаткичларга эга бўлган целлюлоза олиш технологияси./ Композитцион материаллар илмий-техникавий ва амалий журнали. № 1/2018. 42-43 бетлар.

RIVOJLANAYOTGAN MAMLAKATLAR IQTISODIYOTI

Bozorova Xilola Uralovna

Termiz davlat universiteti talabasi

Annotatsiya

Ushbu ishda rivojlanayotgan mamlakatlar iqtisodiyoti, ularning asosiy xususiyatlari, muammolari va rivojlanish istiqbollari tahlil qilingan. Rivojlanayotgan mamlakatlar odatda past daromad, yuqori ishsizlik, sanoatning sust rivojlanishi, tashqi qarzning ortib borishi kabi iqtisodiy muammolarga duch keladilar. Shuningdek, ishda xalqaro tashkilotlarning ushbu davlatlar iqtisodiyotiga ko'rsatayotgan yordam va investitsiyalarning o'rni ham ko'rib chiqilgan. Tahlillar orqali bu mamlakatlarda iqtisodiy o'sishni ta'minlash uchun zarur bo'lgan islohotlar va strategiyalar yoritib berilgan. Ish rivojlanayotgan mamlakatlar iqtisodiyotini chuqur o'rganishga va ularning barqaror rivojlanishiga oid takliflar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Annotation

This paper analyzes the economy of developing countries, focusing on their main characteristics, challenges, and development prospects. Developing countries typically face economic problems such as low income levels, high unemployment, underdeveloped industries, and increasing external debt. The paper also examines the role of international organizations in supporting and investing in these economies. Through analysis, the necessary reforms and strategies to ensure economic growth in these countries are outlined. This work aims to provide an in-depth study of developing economies and propose recommendations for their sustainable development.

Kalit so'zlar: investitsiya, xorijiy investitsiya, konsessiya, lizing, moliyaviy aktivlar, samaradorlik, xususiy sektor.

Keywords: investment, foreign investment, concession, leasing, financial assets, efficiency, private sector.

Kirish

Jahonda turli mintaqalar iqtisodiyotini rivojlanishida investitsiyalarga bo'lgan talab va taklif o'rtasidagi nomutanosiblik, investitsiyalar oqimining taraqqiy etgan mamlakatlardan rivojlanayotgan mamlakatlar iqtisodiyotiga yo'nalishi tendensiyalariga ega bo'lib bormoqda. Natijada rivojlanayotgan mamlakatlar iqtisodiyotida to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalarning ulushi oshib bormoqda. UNCTAD Investment Trends Monitor bergan ma'lumotlariga ko'ra "jahon miqyosida to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarning ulushi 2020 yilda pasayish tendensiyasiga ega bo'lib, 2019 yildagi 1,5 trillion dollardan (42 foizga) 859 milliard dollargacha kamaygan". Bunday past daraja oxirgi marta 1990-yillarda ko'zatilgan bo'lib. 2008-2009 yillardagi global moliyaviy inqirozdan keyingi eng past ko'rsatkich hisoblanadi. 2021 yilda esa global iqtisodiyotni tiklash bo'yicha prognozlariga qaramay, UNCTADning xulosasiga ko'ra COVID-19 pandemiyasi evolyusiyasi bo'yicha noaniqlik tufayli xorijiy investitsiyalar oqimlari past bo'lib qolishi taxmin qilinmoqda. O'z navbatida, investitsiyalar samaradorligini oshirish bilan bog'liq ko'plab muammolar mavjudligi investitsiya faoliyatini moliyaviy boshqarishni takomillashtirish zaruratini belgilab beruvchi asosiy omillardan biri bo'lib qolmoqda.

Rivojlanayotgan mamlakatlarda xorijiy investitsiyalarni jalb qilish strategiyalari

Xorijiy investitsiyalar — chet el investorlari tomonidan yuqori darajada daromad olish, samaraga erishish maqsadida mutloq boshqa davlat iqtisodiyotining, tadbirkorlik va boshqa faoliyatlariga safarbar etadigan barcha mulkiy, moliyaviy, intellektual boyliklaridir. Chet el investitsiyalari ichki investitsiyalardan farqli holda tashqi moliyalashtirish manbaiga kiradi. Ular milliy iqtisodiyotga chetdan, ularning kelishini rag'batlantirgan holda jalb qilinadi. Lekin chet el kapitalini jalb qilishning hamma shakllari ham moliyalashtirishning tashqi manbai bulmasligi mumkin. Bu birinchi navbatda foiz to'lovlari bilan qaytarishni talab etadigan kreditlar va qarzlarga taaluqli. Chunki, chet el kreditlari va xalqaro moliya institutlari qarzlari ma'lum vaqt o'tgach asosiy qarz bilan birga belgilangan foizlarining qaytarilishini talab etadi. Chetdan jalb etiladigan xorijiy investitsiyalar bilan chet eldan kiritiladigan kreditlarning o'ziga xos farqlari mavjuddir. Bu borada xorijiy investitsiyalar risklar doirasi bilan chet el kreditlari risklari kengligi farqlanadi.

Bugungi kunda xorijiy investitsiyalarni jalb qilishning bir qancha shakllari mavjud:

- ulush qo'shib qatnashishi orqali qo'shma korxonalarni tashkil etish;
- 100 % mol-mulk xorijiy investorga tegishli bo'lgan xorijiy korxonalarni tashkil etish;
- yirik xorijiy kompaniya va firmalarning sho'ba korxonalari va filiallarini tashkil etish;
- konsessiya va lizing shartnomalari tuzish;
- tenderlar e'lon qilish;
- erkin iqtisodiy hududlar tashkil etish;
- moliyaviy aktivlarni sotish va sotib olish.

O'zbekiston Respublikasi Tashqi iqtisodiy aloqalar, investitsiyalar va savdo vazirligi tomonidan mamlakat mintaqalariga xorijiy investitsiyalarni jalb etish borasida muayyan ish olib borilmoqda. Chunonchi, mamlakatda yaratilgan qulay investitsiya muhiti to'g'risidagi axborotni keng yoyish maqsadida muntazam ravishda xalqaro ko'rgazmalar, yarmarkalar, anjumanlar va konferensiyalar o'tkazilmoqda. 2011-yilda 50 dan ortiq, 2012-yilning birinchi yarmida esa 32 ta chet el delegatsiyasining O'zbekistonga tashrifi tashkil etilib, biznes-anjumanlar o'tkazilgan. Iqtisodiy hamkorlikni yo'lga qo'yish maqsadida 2011-yilda Yaponiya, Koreya Respublikasi, Xitoy, Germaniya, Belgiya, AQSh, Polshada, shuningdek Ispaniyada (Madrid va Barselona shaharlarida) 8 ta biznes-anjuman va davra suhbatlari o'tkazilgan. O'tkazilgan tadbirlar yakunlari bo'yicha hamkorlik va investitsiya loyihalarini birgalikda amalga oshirish to'g'risida 52 ta hujjat imzolangan.

O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Senatining Qarori, 31.08.2012 yildagi SQ-326-II-son
O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Senatining Qarori

Mamlakat mintaqalariga xorijiy investitsiyalarni jalb etish bo'yicha O'zbekiston Respublikasi Tashqi iqtisodiy aloqalar, investitsiyalar va savdo vazirligi tomonidan olib borilayotgan ishlar to'g'risida

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti I.A. Karimovning 2011-yilning asosiy yakunlari va 2012-yilda O'zbekistonni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlariga bag'ishlangan O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining majlisidagi ma'ruzasida ta'kidlanganidek, hozirgi bosqichda mamlakatni rivojlantirishning asosiy strategik vazifasi iqtisodiyotning o'rta muddatli istiqbolda rivojlangan demokratik davlatlar darajasiga

ko'tarilishini ta'minlashdan iborat. Bunda mamlakat iqtisodiyotiga, shu jumladan uning mintaqalariga xorijiy investitsiyalarni jalb etish qo'yilgan vazifaga erishishning hal qiluvchi omillaridan biri qilib belgilangan.

O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Senati shuni qayd etadiki, mustaqillik yillarida keng ko'lamli bozor islohotlari izchil amalga oshirilganligi, qulay investitsiya muhiti yaratilganligi mamlakat iqtisodiyotiga xorijiy investitsiyalarni jalb etishning barqaror o'sishini ta'minlash imkonini berdi. Yuqori texnologik ishlab chiqarishlarni rivojlantirishga to'g'ridan to'g'ri investitsiyalarni amalga oshirayotgan xorijiy investorlar uchun maksimal darajada qulay investitsiya muhitini yaratish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2012-yil 10-apreldagi "To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar jalb etilishini rag'batlantirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PF-4434-sonli Farmoni bilan eng avvalo mamlakat mintaqalariga to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalar jalb etilishini rag'batlantirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar ishlab chiqildi va tasdiqlandi. Jahonda moliyaviy-iqtisodiy inqiroz davom etayotganligiga qaramay, 2011-yil yakunlari bo'yicha O'zbekiston iqtisodiyotiga jalb etilgan xorijiy investitsiyalar va kreditlar hajmi 16 foizga o'sdi va 3,3 mlrd AQSh dollaridan ko'proqni tashkil qildi. Bunda investitsiyalar umumiy hajmining 70 foizga yaqinini yoki 2,3 mlrd AQSh dollaridan ko'prog'ini to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalar tashkil qildi. Xorijiy investorlar va xorijiy investitsiyalar ishtirokidagi korxonalar uchun kafolatlar hamda imtiyozlar tizimini mustahkamlash bo'yicha ko'rilgan chora-tadbirlar joriy yilning birinchi yarmida ham xorijiy investitsiyalar va kreditlarni o'zlashtirishning barqaror o'sishini ta'minladi, ularning hajmi 1 mlrd AQSh dollaridan oshib ketdi, shularning 80 foizidan ko'prog'ini to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalar tashkil etdi.

O'zbekiston Respublikasi Tashqi iqtisodiy aloqalar, investitsiyalar va savdo vazirligi tomonidan mamlakat mintaqalariga xorijiy investitsiyalarni jalb etish borasida muayyan ish olib borilmoqda. Chunonchi, mamlakatda yaratilgan qulay investitsiya muhiti to'g'risidagi axborotni keng yoyish maqsadida muntazam ravishda xalqaro ko'rgazmalar, yarmarkalar, anjumanlar va konferensiyalar o'tkazilmoqda. 2011-yilda 50 dan ortiq, 2012-yilning birinchi yarmida esa 32 ta chet el delegatsiyasining O'zbekistonga tashrifi tashkil etilib, biznes-anjumanlar o'tkazilgan. Iqtisodiy hamkorlikni yo'lga qo'yish maqsadida 2011-yilda Yaponiya, Koreya Respublikasi, Xitoy, Germaniya, Belgiya, AQSh, Polshada, shuningdek Ispaniyada (Madrid va Barselona shaharlarida) 8 ta biznes-anjuman va davra suhbatlari

o'tkazilgan. O'tkazilgan tadbirlar yakunlari bo'yicha hamkorlik va investitsiya loyihalarini birgalikda amalga oshirish to'g'risida 52 ta hujjat imzolangan.

Mamlakat mintaqalarining istiqbolli tarmoqlariga to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb etish hajmini oshirish, shuningdek investitsiya loyihalari ro'yobga chiqarilishining tizimli monitoringini amalga oshirish maqsadida Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi, viloyatlar va Toshkent shahar hokimliklari tomonidan O'zbekiston Respublikasi Tashqi iqtisodiy aloqalar, investitsiyalar va savdo vazirligi hamda O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot vazirligi bilan birgalikda har yili mintaqaviy investitsiya dasturlari ishlab chiqilmoqda. Umuman, mazkur dasturlar doirasida 2011-yilda 1226 ta loyiha bo'yicha jami 841,2 mln AQSh dollari miqdorida xorijiy investitsiyalar jalb etilgan bo'lib, bu hisobot davrining prognoziga nisbatan 110,2 foizni va 2010-yil ko'rsatkichiga nisbatan 118,5 foizni tashkil etgan. Buning hisobiga 22,1 mingta ish o'rni tashkil etilgan. 2012-yilning birinchi yarmida umumiy qiymati 321,1 mln AQSh dollarini tashkil etadigan qo'shimcha 576 ta investitsiya loyahasini o'z ichiga oluvchi ro'yxat ishlab chiqilgan bo'lib, shulardan 146 ta loyihada umumiy miqdori 153,7 mln AQSh dollarini tashkil etadigan xorijiy investitsiyalar ishtirokidagi korxonalar va kreditlar qatnashadi. Mintaqaviy investitsiya loyihalari va ko'rsatib o'tilgan qo'shimcha investitsiya loyihalari hisobiga 2012-yilda 25,1 mingdan ortiq ish o'rni tashkil etish rejalashtirilmoqda.

O'zbekiston iqtisodiyotning strategik ustuvor yo'nalishlari

Iqtisodiyotni erkinlashtirish va rivojlantirish, ishbilarmonlik muhitini yaxshilash, iqtisodiyot tarmoqlarining raqobatbardoshligini oshirish bo'yicha tub islohotlarni amalga oshirishga qaratilgan 2017 — 2021-yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasini amalga oshirish mamlakat ijtimoiiy-iqtisodiy rivojlanishining barqaror, ijobiy o'sishini ta'minlamoqda.

Iqtisodiyotni yanada erkinlashtirish va rivojlantirish, iqtisodiy salohiyatni kengaytirish bo'yicha chora-tadbirlarni izchil amalga oshirish, tadbirkorlik subyektlari raqobatbardoshligi va faoliyati samaradorligini kuchaytirish asosida aholi turmush darajasini oshirish maqsadida, shuningdek, 2017 — 2021-yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishlari bo'yicha Harakatlar strategiyasiga muvofiq:

1. Jahon banki va boshqa xalqaro moliyaviy institutlar bilan hamkorlikda ishlab chiqilgan 2019 — 2021-yillarda O'zbekiston Respublikasida tarkibiy islohotlar asosiy yo'nalishlarining "Yo'l xaritasi" (keyingi o'rinlarda — "Islohotlar yo'l xaritasi") da quyidagi chora-tadbirlar nazarda tutilsin:

-makroiqtisodiy barqarorlikni saqlab turish, samarali fiskal siyosatni yuritish, soliqqa tortish tizimi va soliq ma'muriyatchiligini tubdan isloh qilish;

-asosiy resurslarni taqsimlashda bozor tamoyillarini keng joriy qilish asosida respublikaning raqobatbardosh bozor iqtisodiyotiga o'tishi jarayonlarini tezlashtirish;

-fuqarolarning ijtimoiy himoyasi va ularga davlat xizmatlarini ko'rsatish tizimini mustahkamlash, aholining ijtimoiy ko'makka muhtoj qatlamlarini himoya qilish hajmlari va turlarini ko'paytirish;

-davlat boshqaruvi tizimi samaradorligini yanada oshirish, xususiy sektorni rivojlantirish va tadbirkorlik subyektlarini qo'llab-quvvatlash;

-tabiiy boyliklardan foydalanish samaradorligini oshirish, atrof-muhit muhofazasini ta'minlash, suv resurslarini boshqarishni takomillashtirish, irrigatsiya va melioratsiya tizimlarini modernizatsiya qilish.

2. Quyidagilar:

-2019 — 2021-yillarda O'zbekiston Respublikasida tarkibiy islohotlar asosiy yo'nalishlarining "Yo'l xaritasi"ni amalga oshirishni ta'minlash bo'yicha Iqtisodiy kengash (keyingi o'rinlarda — Iqtisodiy kengash) 2-ilovaga muvofiq;

-Iqtisodiy kengash huzurida "Islohotlar yo'l xaritasi"dagi aniq chora-tadbirlarning eng muhim yo'nalishlarini ekspertizadan o'tkazuvchi, xorijiy mutaxassislardan iborat Xalqaro ekspertlar guruhi tashkil etilsin.

3. Quyidagilar Iqtisodiy kengashning asosiy vazifalari etib belgilansin:

-ijtimoiy-iqtisodiy islohotlarni amalga oshirishga to'sqinlik qilayotgan muammolarni va xatarlarni tahlil qilish va aniqlash, tahlil natijalari asosida ijtimoiy-iqtisodiy sohalarda kelgusida amalga oshiriladigan yangilanishlar yuzasidan takliflar tayyorlash;

-“Islohotlar yo‘l xaritasi”ning aniq yo‘nalishlari bo‘yicha strategiyalar, konsepsiyalar, dasturlar, “yo‘l xaritalari” va boshqa hujjatlarning belgilangan muddatlarda ishlab chiqilishini ta‘minlash hamda kompleks masalalarni puxta o‘rgangan holda hal etib borish;

-Iqtisodiy kengash huzuridagi Xalqaro ekspertlar guruhi, uning a‘zolari va jalb qilingan mutaxassislar faoliyatini tashkil etish, “Islohotlar yo‘l xaritasi”da nazarda tutilgan eng muhim dasturlar va chora-tadbirlarni ekspertizadan o‘tkazishni ta‘minlash;

-“Islohotlar yo‘l xaritasi”ni ijro etish davomida ishlab chiqiladigan normativ-huquqiy hujjatlar loyihalarini idoraviy ko‘lamda va keng jamoatchilik ishtirokida har tomonlama muhokama qilinishini ta‘minlash;

-mutasaddi vazirlik va idoralar faoliyatini muvofiqlashtirish, “Islohotlar yo‘l xaritasi”ning amalga oshirilishi ustidan tizimli monitoring olib borilishi va nazorat qilinishini tashkil etish, zarur hollarda belgilangan chora-tadbirlarning so‘zsiz bajarilishi uchun tezkor choralar ko‘rish;

-xalqaro moliya institutlari, ekspertlar hamjamiyati va ommaviy axborot vositalari bilan samarali hamkorlik o‘rnatish, shu maqsadlarda seminarlar, davra suhbatlari va boshqa tadbirlarni tashkil etish.

4. Shunday tartib belgilansinki, unga ko‘ra:

-mas‘ul idora “Islohotlar yo‘l xaritasi”ga kiritilgan masalalar yuzasidan materiallar va normativ-huquqiy hujjatlar loyihalarini oldindan, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilanadigan Iqtisodiy kengash Kotibiyatiga (keyingi o‘rinlarda — Kotibiyat) taqdim etadi;

-Kotibiyat Iqtisodiy kengash a‘zolari va Xalqaro ekspertlar guruhi bilan birga materiallar va normativ-huquqiy hujjatlar loyihalarini o‘rganib chiqadi;

-qayta ishlangan materiallar, normativ-huquqiy hujjatlar loyihalari va jalb qilingan ekspertlar, shu jumladan Xalqaro ekspertlar guruhi a‘zolarining xulosalari Iqtisodiy kengash yig‘ilishida muhokama qilinadi va tegishli qarorlar qabul qilinadi.

Xulosa

Rivojlanayotgan mamlakatlar iqtisodiyoti murakkab va ko‘p qirrali jarayon bo‘lib, ularni rivojlantirish uchun puxta strategiyalar va samarali islohotlar talab etiladi. Bu mamlakatlar ko‘pincha past daromad, infrastrukturadagi kamchiliklar va tashqi qarzga qaramlik kabi muammolarga duch keladilar. Xalqaro investitsiyalarni jalb qilish, moliyaviy aktivlardan samarali foydalanish va xususiy sektorni rivojlantirish orqali ularning iqtisodiy o‘shini tezlashtirish mumkin. Bundan tashqari, konsessiya va lizing kabi zamonaviy moliyaviy vositalardan foydalanish rivojlanayotgan mamlakatlar uchun yangi imkoniyatlar yaratadi. Barqaror iqtisodiy o‘shini ta‘minlash uchun davlat va xususiy sektor o‘rtasida samarali hamkorlik muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. UNCTAD United Nations Conference on Trade and Development – BMTning Savdo va rivojlanish bo‘yicha konferensiyasi.
2. Global foreign direct investment fell by 42% in 2020, outlook remains weak, UNCTAD, 24.01.2021.
3. Lex.uz
4. Wikipedia
5. Sharipov B. Makroiqtisodiyot. — Toshkent: “Iqtisodiyot” nashriyoti, 2018.
6. Xodiev B. Yu., Umrzoqov M. Investitsiyalar iqtisodiyoti. — Toshkent: “Iqtisodiyot” nashriyoti, 2016.
7. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti farmonlari va qarorlari — Iqtisodiy islohotlar va rivojlanish strategiyalari (turli yillar).

**BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHILARINING KASBIY
SIFATLARINI RIVOJLANTIRISH VA TAKOMILLASHTIRISHDA
RAQAMLASHTIRILGAN TA'LIMNING AHAMIYATI VA IMKONIYATLARI**

Abdullayev Mamayusup Kasimovich

Termiz davlat universiteti o'qituvchisi

abdullayevmamayusuf74@gmail.com

Annotatsiya: Hozirgi globallashuv va raqamli transformatsiya davrida ta'lim sohasida raqamlash tirish jarayonlari ta'lim sifati va samaradorligini oshirishda muhim omilga aylandi. Ayniqsa, bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy sifatlarini shakllantirish va rivojlantirish jarayonida raqamlashtirilgan ta'lim texnologiyalarining o'rni beqiyosdir. Mazkur maqolada raqamli ta'lim muhitini yaratish, virtual laboratoriyalar, masofaviy ta'lim platformalari, adaptiv o'qitish tizimlari va sun'iy intellekt imkoniyatlari orqali o'qituvchilarning kommunikativ, metodik, texnologik va innovatsion kompetensiyalarini shakllantirish masalalari tahlil qilindi. Shu bilan birga, raqamlashtirilgan ta'limning o'qituvchilar uchun shaxsiylashtirilgan o'qish, multimediya resurslardan samarali foydalanish, real vaqtda fikr almashish va tajriba almashish imkoniyatlari haqida so'z boradi. Shuningdek, maqolada raqamlashtirilgan ta'lim vositalarining afzalliklari va ularni amaliyotda qo'llashda uchraydigan muammo va to'siqlar ham yoritilgan. Ta'limda raqamlashtirish jarayoni yosh pedagoglarning professional o'sishi va barqaror kasbiy rivojlanishi uchun yangi imkoniyatlar eshigini ochishi qayd etildi.

Kalit so'zlar: Raqamlashtirilgan ta'lim, boshlang'ich sinf o'qituvchisi, kasbiy sifatlar, raqamli kompetensiyalar, masofaviy ta'lim, virtual muhit, innovatsion texnologiyalar, ta'limda raqamlashtirish, shaxsiylashtirilgan o'qish, sun'iy intellekt.

ЗНАЧЕНИЕ И ВОЗМОЖНОСТИ ЦИФРОВОГО ОБРАЗОВАНИЯ В РАЗВИТИИ И СОВЕРШЕНСТВОВАНИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КАЧЕСТВ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

Абдуллаев Мамаюсуп Касимович

Преподаватель Термезского государственного университета

Аннотация: В современную эпоху глобализации и цифровой трансформации процессы цифровизации в сфере образования становятся важнейшим фактором повышения качества и эффективности учебного процесса. Особенно велика роль цифровых образовательных технологий в процессе формирования и развития профессиональных качеств будущих учителей начальных классов. В данной статье проанализированы вопросы создания цифровой образовательной среды, использования виртуальных лабораторий, платформ дистанционного обучения, адаптивных систем обучения и возможностей искусственного интеллекта для развития коммуникативных, методических, технологических и инновационных компетенций учителей. Рассматриваются также возможности, предоставляемые цифровым образованием: индивидуализация учебного процесса, эффективное использование мультимедийных ресурсов, обмен мнениями и опытом в реальном времени. Кроме того, в статье освещаются преимущества цифровых инструментов и проблемы, возникающие при их практическом применении. Сделан вывод о том, что цифровизация образования открывает новые перспективы для профессионального роста и устойчивого развития молодых педагогов.

Ключевые слова: Цифровое образование, учитель начальных классов, профессиональные качества, цифровые компетенции, дистанционное обучение, виртуальная среда, инновационные технологии, цифровизация образования, персонализированное обучение, искусственный интеллект.

**THE IMPORTANCE AND OPPORTUNITIES OF DIGITALIZED EDUCATION IN
THE DEVELOPMENT AND IMPROVEMENT OF PROFESSIONAL QUALITIES
OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS**

Abdullayev Mamayusup Kasimovich

Teacher at Termez state university

Annotation: In today's era of globalization and digital transformation, the processes of digitalization in education have become a crucial factor in enhancing the quality and effectiveness of teaching. Particularly, the role of digitalized education technologies is indispensable in the formation and development of professional qualities among future primary school teachers. This article analyzes the creation of a digital learning environment, the use of virtual laboratories, distance learning platforms, adaptive learning systems, and the integration of artificial intelligence to develop teachers' communicative, methodological, technological, and innovative competencies. It further discusses the opportunities digitalized education offers to teachers, such as personalized learning paths, effective utilization of multimedia resources, real-time communication, and experience sharing. Additionally, the article addresses the advantages of digital tools and the challenges faced in implementing them in practice. It is concluded that digitalization in education opens new doors for the professional growth and sustainable development of young educators.

Keywords: Digitalized education, primary school teacher, professional qualities, digital competencies, distance learning, virtual environment, innovative technologies, education digitalization, personalized learning, artificial intelligence.

Kirish

Bugungi globallashuv va raqamli transformatsiya jarayonlari shiddat bilan rivojlanayotgan bir davrda, ta'lim tizimi ham zamon talablariga mos ravishda o'zgarib,

yangi texnologiyalar asosida takomillashib bormoqda. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim sohasida faoliyat yuritadigan bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy sifatlarini shakllantirish va ularni zamonaviy mehnat bozorining talablariga javob bera oladigan darajada tayyorlash masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.¹ Shu nuqtayi nazardan, raqamlashtirilgan ta'lim imkoniyatlaridan samarali foydalanish, o'qituvchilarning nazariy bilimlari va amaliy ko'nikmalarini rivojlantirish, ularning raqamli kompetensiyalarini shakllantirish va o'quv jarayonining interaktivligini ta'minlashda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Raqamlashtirilgan ta'lim nafaqat an'anaviy dars metodlarining takomillashuviga yordam beradi, balki yangi o'quv resurslari, masofaviy ta'lim platformalari, virtual laboratoriyalar va sun'iy intellekt imkoniyatlari orqali bilim olish va bilim berish jarayonini sifat jihatidan yangi bosqichga ko'taradi.² Zamonaviy pedagogik texnologiyalar yordamida o'quvchilar bilan samarali muloqot o'rnatish, ularning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda o'qitish, differensial va shaxsga yo'naltirilgan yondashuvlarni amalga oshirish imkoniyatlari kengaymoqda.

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilari uchun raqamlashtirilgan ta'limning ahamiyati ularning kasbiy tayyorgarligini mustahkamlash, zamonaviy bilimlar va ko'nikmalarga ega bo'lish, o'zgaruvchan jamiyat sharoitida moslashuvchan va innovatsion fikrlaydigan mutaxassis bo'lib yetishishlariga zamin yaratish bilan belgilanadi. Shuningdek, raqamli ta'lim muhiti o'qituvchilarni o'z kasbiy faoliyatida doimiy yangiliklar kiritish, zamonaviy texnologiyalarni o'zlashtirish va innovatsion uslublarni qo'llashga undaydi.³ Ushbu tadqiqotning dolzarbligi shundaki, raqamlashtirish jarayoni davomida yuzaga kelayotgan yangi imkoniyatlar va mavjud muammolarni chuqur o'rganish, bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining raqamli savodxonligini oshirish hamda ularni zamonaviy ta'lim muhitiga muvaffaqiyatli integratsiya qilish mexanizmlarini ishlab chiqish bugungi kunda pedagogik sohada eng ustuvor vazifalardan biri bo'lib qolmoqda. Shu bois,

¹ Inomova, A.A. Raqamli ta'lim va innovatsion pedagogika. – Toshkent: Innovatsiya, 2022. – 284 b.

² Khutorskoy, A.V. Kompetentli yondashuv: nazariya va metodologiya. – Moskva: EKMOS, 2003. – 352 b.

³ Gilyazov, D.M. Zamonaviy raqamli ta'lim texnologiyalari. – Qozon: Fen, 2021. – 290 b.

raqamlashtirilgan ta'limning boshlang'ich sinf o'qituvchilari kasbiy sifatlarini rivojlantirish va takomillashtirishdagi o'rni va imkoniyatlarini ilmiy-nazariy hamda amaliy nuqtayi nazardan o'rganish ushbu mavzuning dolzarbligini belgilaydi.

Mavzuning dolzarbligi

Bugungi globallashtirish, raqamli transformatsiya va innovatsion texnologiyalar tezkor rivojlanayotgan davrda ta'lim tizimi ham keskin o'zgarishlarga duch kelmoqda. Axborot texnologiyalari va raqamli texnologiyalarning keng joriy etilishi natijasida jamiyatning barcha sohalarida, xususan, ta'lim sohasida yangi ehtiyojlar va talablar yuzaga kelmoqda. Shu nuqtayi nazardan olib qaraganda, boshlang'ich ta'lim bosqichida faoliyat yuritadigan bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligi va raqamli kompetensiyalari ularning kelajakdagi samarali pedagogik faoliyati uchun muhim shart-sharoit sifatida ko'rilmogda. XXI asrda ta'lim tizimiga qo'yilayotgan talablar faqat bilim berish bilan cheklanmay, balki o'quvchilarda mustaqil fikrlash, kreativ yondashuv, innovatsion texnologiyalardan ongli va samarali foydalanish qobiliyatini shakllantirishga qaratilgan.⁴ Ushbu vazifalarni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun esa o'qituvchilarning o'zi ham raqamli texnologiyalarni bilishi, ularni ta'lim jarayonida mohirona qo'llay olishi va pedagogik faoliyatni zamonaviy yondashuvlar asosida tashkil qila olishi zarur. Shu bois, bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy sifatlarini rivojlantirishda raqamlashtirilgan ta'limning imkoniyatlarini o'rganish va amaliyotga tatbiq etish bugungi kundagi dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Raqamlashtirilgan ta'limning afzalliklari orasida ta'lim jarayonining shaxsga yo'naltirilganligini kuchaytirish, o'qitishning interaktiv va moslashuvchan shakllarini yaratish, ta'lim sifati va samaradorligini oshirish kabi omillar alohida o'rin tutadi. Virtual laboratoriyalar, masofaviy ta'lim platformalari, adaptiv o'qitish tizimlari va sun'iy intellekt texnologiyalari o'qituvchilarga ta'lim jarayonini yangicha shakllantirish imkonini beradi. Shu bilan birga, raqamli ta'lim o'qituvchilarning kasbiy o'sishi, innovatsion fikrlashini

⁴ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi. – Toshkent: Lex.uz, 2020.

rivojlantirishi va ularda doimiy o‘rganishga tayyorlik hissini kuchaytirishi bilan ajralib turadi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining "Raqamli O‘zbekiston – 2030" strategiyasi, "Ta’lim sifatini oshirish va raqamli ta’limni rivojlantirish dasturi" kabi hujjatlari mamlakatda raqamli ta’lim tizimini keng rivojlantirishga alohida e’tibor qaratayotganini ko‘rsatadi. Bu esa o‘z navbatida, boshlang‘ich ta’lim tizimi uchun ham raqamli savodxon o‘qituvchilarni tayyorlashni taqozo etadi. Shuning uchun ham bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining kasbiy sifatlarini rivojlantirishda raqamli vositalardan foydalanish, ularni ta’lim jarayoniga integratsiya qilish va bu orqali zamonaviy talablar asosida raqobatbardosh pedagog kadrlarni tayyorlash zarurati ortib bormoqda. Mavzuning dolzarbligi shundan iboratki, raqamlashtirilgan ta’lim imkoniyatlarini amaliyotga tatbiq etish orqali bo‘lajak o‘qituvchilarning shaxsiy va kasbiy rivojlanishiga ko‘maklashish, ularning bilim, ko‘nikma va malakalarini zamonaviy ta’lim ehtiyojlariga mos ravishda shakllantirish mumkin bo‘ladi.⁵ Bu esa, o‘z navbatida, boshlang‘ich ta’lim sifatini oshirish, o‘qituvchilarning kreativ va mustaqil fikrlovchi shaxs sifatida rivojlanishini ta’minlashga xizmat qiladi. Xulosa qilib aytganda, raqamlashtirilgan ta’limning bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilari kasbiy sifatlarini rivojlantirishdagi roli va imkoniyatlarini o‘rganish zamonaviy ta’lim tizimining rivojlanish yo‘nalishlarini belgilashda muhim ahamiyat kasb etadi va ushbu tadqiqotning dolzarbligini to‘liq asoslaydi.

Adabiyotlar tahlili

Bo‘lajak boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining kasbiy sifatlarini rivojlantirish va takomillashtirish masalalari ta’lim nazariyasi va amaliyoti rivojlanishida doimiy e’tibor markazida bo‘lib kelmoqda. Xususan, XX asr oxiri va XXI asr boshlarida pedagogika va psixologiya sohasida olib borilgan tadqiqotlar (V.A. Slastenin, L.M. Mitina, Sh.A. Amonashvili, X.S. Sharipov va boshqalar) o‘qituvchi shaxsini har tomonlama rivojlantirish,

⁵ O‘zbekiston Respublikasi Ta’lim vazirligi. "Ta’lim sifatini oshirish va raqamli ta’limni rivojlantirish dasturi" (2021–2025 yillar). – Toshkent: Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligi, 2021.

uning kasbiy kompetensiyalarini shakllantirishga qaratilgan. Dastlabki yondashuvlar o'qituvchining an'anaviy bilim va ko'nikmalarni o'zlashtirishi, sinfdagi o'quv faoliyatini boshqarish qobiliyatini rivojlantirishga urg'u bergan bo'lsa, keyingi yillarda raqamlashtirish va innovatsion texnologiyalarning ta'siri ostida pedagogik kompetensiyalar tarkibi ham tubdan yangilandi.

Raqamlashtirilgan ta'lim bilan bog'liq zamonaviy tadqiqotlar (M. Fullan, L. Darling-Hammond, A.V. Khutorskoy, D.M. Gilyazov, A.A. Inomova va boshqalar)⁶ o'qituvchining faqat bilim uzatuvchi emas, balki o'quvchilarning mustaqil fikrlash va kreativ salohiyatini rivojlantiruvchi ko'makchi, motivator, innovator sifatidagi rolini o'rganishga qaratilgan. Ayniqsa, raqamli muhitda o'qituvchi nafaqat ta'lim resurslarini tanlaydi, balki ular yordamida shaxsga yo'naltirilgan, moslashtirilgan va interaktiv o'quv tajribasini tashkil etadi. Xalqaro tajribalarda, masalan, YUNESKO va OECD tomonidan ishlab chiqilgan hisobotlarda ta'kidlanishicha, raqamli kompetensiyalar bo'lajak o'qituvchilar uchun zamonaviy ta'lim muhitida muvaffaqiyatli faoliyat yuritish uchun zaruriy shart sifatida qaralmoqda.⁷ O'zbekistonda ham so'nggi yillarda raqamli ta'limni rivojlantirishga qaratilgan davlat dasturlari (xususan, "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi) doirasida o'qituvchilarning raqamli savodxonligini oshirish, masofaviy ta'lim texnologiyalaridan foydalanish malakasini shakllantirish bo'yicha qator chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Biroq, mavjud adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, raqamlashtirilgan ta'lim vositalarini amaliyotda samarali qo'llash, o'quvchilarning individual ehtiyojlarini aniqlash va ular asosida moslashtirilgan o'quv dasturlarini yaratish, o'qituvchilarning doimiy kasbiy o'sishini ta'minlash kabi sohalarda hali ham ma'lum muammolar mavjud. Shu bois, ushbu tadqiqot bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy sifatlarini rivojlantirishda raqamli ta'lim vositalaridan foydalanish tajribasini chuqur tahlil qilish va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga qaratilgan.

⁶ Qodirova, M.I. Pedagogik innovatsiyalar va ta'limda raqamlashtirish. – Toshkent: Fan, 2022. – 214 b.

⁷ Sharipov, X.S. Boshlang'ich ta'lim pedagogikasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2019. – 376 b.

Metodologiya

Tadqiqotning metodologik asosi sifatida kompleks yondashuv qo'llanildi. Birinchidan, **nazariy-tahliliy metod** yordamida mavzuga oid ilmiy adabiyotlar, ilg'or xorijiy va milliy tadqiqotlar, normativ-huquqiy hujjatlar tahlil qilindi. Bu bosqich bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilari uchun raqamli kompetensiyalarning mazmun-mohiyatini aniqlash imkonini berdi. Ikkinchidan, **empirik tadqiqot metodlari** - anketalar, intervyular va kuzatishlar orqali oliy ta'lim muassasalarida tahsil olayotgan bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarning raqamli ta'limdan foydalanish darajasi, raqamli vositalarni o'zlashtirishdagi qiyinchiliklari va ehtiyojlari o'rganildi. So'rovnomalar asosida olingan ma'lumotlar statistik usullar yordamida tahlil qilindi.⁸ Uchinchidan, **eksperimental metod** qo'llanilib, raqamli ta'lim platformalari, virtual laboratoriyalar va onlayn o'quv modullaridan foydalanishga asoslangan tajriba sinovlari tashkil etildi. Tajriba guruhidagi ishtirokchilarning kasbiy sifatlarida (kommunikativlik, texnologik savodxonlik, kreativlik va mustaqil o'qitish qobiliyatlari) kuzatilgan o'zgarishlar nazorat guruhi bilan taqqoslab o'rganildi. Tadqiqotda shuningdek, **modellashtirish** va **dizayn tadqiqot metodlari** ham qo'llanildi. Bunda bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilari uchun raqamli ta'limga asoslangan kasbiy rivojlanish modeli ishlab chiqildi va uning samaradorligi amaliy tajribalar orqali tekshirildi.

Tadqiqot prinsiplari sifatida quyidagilar asos qilib olindi:

- **Ilmiylik va ishonchlilik** – tadqiqot natijalari faktlar, statistik ma'lumotlar va real tajribalarga asoslangan holda ilgari surildi.⁹
- **Sistematilik** – kasbiy sifatlarning rivojlanishi kompleks o'rganildi, ularning o'zaro bog'liqligi va ta'sirchanligi tahlil qilindi.
- **Innovatsionlik** – yangi raqamli vositalar va texnologiyalardan foydalanish orqali zamonaviy pedagogik metodlarning samaradorligi baholandi.

⁸ Qodirov, B. Ta'limda raqamli texnologiyalarning o'rni. – Samarqand: Zarafshon, 2021. – 197 b.

⁹ Hasanov, A. Raqamlashtirish sharoitida boshlang'ich ta'lim. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2022. – 204 b.

- **Shaxsga yo'naltirilganlik** – o'qituvchilarning individual ehtiyojlari va qobiliyatlari inobatga olindi.

Umuman olganda, tadqiqot metodologiyasi nazariy va amaliy jihatdan uzviy bog'langan bo'lib, bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy sifatlarini raqamlashtirilgan ta'lim imkoniyatlari asosida rivojlantirishga qaratilgan innovatsion yondashuvni shakllantirishga xizmat qiladi.

Natijalar va muhokama

Tadqiqot davomida olib borilgan nazariy tahlil va amaliy kuzatishlar asosida aniqlanishicha, bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy sifatlarini rivojlantirishda raqamlashtirilgan ta'lim texnologiyalari muhim o'rin tutadi. Empirik tadqiqotlar natijalariga ko'ra, ishtirokchilarning aksariyati raqamli platformalar yordamida o'zlarining bilim va ko'nikmalarini sezilarli darajada oshirganliklarini tasdiqladilar. Raqamli ta'lim texnologiyalari o'qituvchilarning nafaqat nazariy bilimlarini chuqurlashtirishga, balki ularning amaliy faoliyatga tayyorlik darajasini ham oshirishga xizmat qilmoqda.¹⁰ Ayniqsa, masofaviy o'qitish platformalari, virtual laboratoriyalar va elektron ta'lim resurslaridan foydalangan holda olib borilgan darslar talabalarning mustaqil fikrlashi, kreativ yondashuvi va texnologik savodxonlik darajasiga ijobiy ta'sir ko'rsatgani kuzatildi.

Tajriba guruhlarida o'tkazilgan sinov darslari natijalari shuni ko'rsatdiki, raqamli texnologiyalar bilan boyitilgan ta'lim jarayoni o'quvchilarning o'quv motivatsiyasini oshiradi, ularning mustaqil ta'lim olish ko'nikmalarini shakllantiradi va kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishda yangi imkoniyatlar yaratadi. O'quv jarayonida raqamli ta'lim vositalaridan doimiy foydalanish natijasida talabalarning kommunikativ qobiliyatlari, o'quv materialini bilan mustaqil ishlash ko'nikmalari va o'z bilimlarini baholash qobiliyatlari ancha yuqori darajada rivojlangan. Bundan tashqari, ular o'z kasbiy faoliyatlarini raqamli texnologiyalarga asoslangan holda tashkil qilishga tayyor ekanliklarini ko'rsatdilar.

¹⁰ Alimova, G. Ta'limda raqamlashtirish va innovatsion yondashuvlar. – Buxoro: Nasaf, 2022. – 230 b.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, raqamlashtirilgan ta'lim imkoniyatlaridan samarali foydalanish boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining kasbiy sifatlarini rivojlantirishda an'anaviy ta'lim shakllariga nisbatan ko'proq natija beradi. Zamonaviy ta'lim texnologiyalari o'qituvchilarga nafaqat axborot manbalaridan faol foydalanish, balki o'quvchilarning individual ehtiyojlarini aniqlash va ularga moslashtirilgan ta'lim strategiyalarini qo'llash imkonini beradi. Bunda sun'iy intellekt asosida ishlovchi dasturlar, onlayn baholash tizimlari va virtual ta'lim muhiti orqali o'quvchilarning rivojlanish dinamikasini monitoring qilish va ta'lim jarayonini optimallashtirish imkoniyatlari kengaymoqda. Biroq tadqiqot davomida raqamlashtirilgan ta'lim vositalarini amaliyotda qo'llashda ayrim muammolar ham kuzatildi. Jumladan, bo'lajak o'qituvchilarning barchasi ham raqamli texnologiyalardan yetarli darajada samarali foydalana olmayotgani, infratuzilmaning ayrim joylarda yetarlicha rivojlanmaganligi va zamonaviy o'quv platformalaridan foydalanish bo'yicha maxsus ko'nikmalar yetishmasligi aniqlangan. Bu esa raqamli ta'lim texnologiyalarini to'liq va samarali joriy etish uchun pedagogik ta'lim tizimida raqamli kompetensiyalarni shakllantirish bo'yicha maxsus o'quv kurslari va treninglar tashkil etishni zarur qilmoqda. Shuningdek, raqamlashtirilgan ta'lim jarayonida o'qituvchilarning texnologik stressga duch kelishi va an'anaviy metodikalardan voz kechishdagi psixologik qarshiliklar ham alohida e'tiborga olinishi lozim.

Muhokama jarayonida raqamlashtirilgan ta'limning o'ziga xos afzalliklari va imkoniyatlari chuqur o'rganildi. Aniqlandi-ki, raqamli ta'lim vositalaridan foydalanish pedagogik jarayonni interaktiv, moslashuvchan va shaxsga yo'naltirilgan shaklda tashkil etishga yordam beradi. Raqamlashtirish asosida yaratilgan o'quv modullari o'quvchilarning o'z bilimlarini mustaqil ravishda rivojlantirishini rag'batlantiradi, innovatsion fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyatlarini kuchaytiradi. Bundan tashqari, raqamli texnologiyalar yordamida o'qituvchilar o'z ta'limiy faoliyatini doimiy ravishda monitoring qilib, natijalarga asoslangan holda ta'lim strategiyasini o'zgartirib borish imkoniga ega bo'ladilar. Xulosa qilib aytganda, bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy sifatlarini rivojlantirish va takomillashtirishda raqamlashtirilgan ta'lim imkoniyatlaridan foydalanish dolzarb va istiqbolli yo'nalish bo'lib, u zamonaviy ta'lim tizimi oldiga

qo'yilgan maqsad va vazifalarga erishish uchun muhim omil sifatida namoyon bo'lmoqda.¹¹ Tadqiqot natijalari raqamli ta'lim vositalaridan foydalanish pedagogik jarayon sifatini oshirish, o'quvchilarning mustaqil ta'lim olish ko'nikmalarini shakllantirish va o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyalarini yangi bosqichga ko'tarish uchun zaruriy shart-sharoit yaratishini ko'rsatmoqda.

Xulosa

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy sifatlarini rivojlantirish va takomillashtirishda raqamlashtirilgan ta'limning ahamiyati va imkoniyatlarini o'rganish natijalari shuni ko'rsatdiki, raqamli texnologiyalar ta'lim tizimining barcha bosqichlarini tubdan o'zgartirish, uni zamonaviy jamiyat talablariga moslashtirishda muhim omil sifatida maydonga chiqmoqda. Tadqiqot davomida aniqlangan dalillar asosida xulosa qilish mumkinki, raqamlashtirilgan ta'lim bo'lajak o'qituvchilarning faqat an'anaviy bilim va ko'nikmalarini oshiribgina qolmay, balki ularning ijodiy fikrlash, raqamli kompetensiyalar, mustaqil o'qitish va innovatsion faoliyat yuritish kabi kasbiy jihatlarini ham rivojlantiradi. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy tayyorgarligini kuchaytirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish ularning o'quvchilarga zamonaviy bilim berish, shaxsiylashtirilgan yondashuvni ta'minlash va raqobatbardosh kasbiy kompetensiyalarni shakllantirish imkoniyatlarini oshiradi. Tajriba va kuzatishlar asosida ma'lum bo'ldiki, raqamlashtirilgan ta'lim o'qituvchilarning o'z-o'zini rivojlantirishga bo'lgan ehtiyojini kuchaytiradi, ularni axborot oqimida mustaqil harakatlana olishga va zamonaviy o'quv texnologiyalaridan ongli ravishda foydalanishga undaydi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, raqamli muhitda o'qitish o'quvchilarning individualligini e'tiborga olish, ularning o'z bilimlarini mustaqil shakllantirish va rivojlantirish uchun shart-sharoit yaratishda beqiyos imkoniyatlar taqdim etadi. Biroq, raqamli ta'lim vositalaridan samarali foydalanish uchun bo'lajak o'qituvchilarda nafaqat texnik bilim va ko'nikmalar, balki raqamli pedagogik madaniyat, axborot xavfsizligi asoslari va zamonaviy o'qitish metodikalarini o'zlashtirish ham zarur ekani aniqlandi. Aniqlangan natijalar asosida quyidagicha umumiy xulosalar

¹¹ Kadirova, S. Raqamli avlod va ta'lim muammolari. – Toshkent: Fan, 2021. – 198 b.

chiqarildi: raqamlashtirilgan ta'lim boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy sifatlarini rivojlantirishda samarali strategiya bo'lib xizmat qiladi; ta'lim jarayoniga raqamli vositalarni integratsiya qilish o'quvchilarning shaxsiy xususiyatlari va ehtiyojlarini hisobga olgan holda ta'lim jarayonini moslashtirish imkonini beradi; bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligi va malakasini oshirishda raqamli ta'lim vositalaridan foydalanishni tizimli ravishda rejalashtirish va metodik jihatdan asoslash zarur; raqamli kompetensiyalarni shakllantirish va rivojlantirish, texnologik savodxonlikni oshirish, pedagogik faoliyatda innovatsion yondashuvlarni joriy etish orqali boshlang'ich ta'lim sifati va samaradorligi sezilarli darajada oshiriladi. Shuningdek, o'rganilgan tajriba asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilari uchun ta'lim dasturlarini raqamli ta'lim imkoniyatlariga moslashtirish, ularni zamonaviy texnologik platformalar va o'quv resurslaridan foydalanish bo'yicha amaliy ko'nikmalar bilan qurollantirish, innovatsion o'qitish metodlarini joriy etish maqsadga muvofiqdir. Bular esa nafaqat pedagoglarning raqobatbardoshligini oshiradi, balki ta'lim tizimining umumiy sifat ko'rsatkichlarini ham yuqori darajaga ko'tarishga xizmat qiladi. Umuman olganda, raqamlashtirilgan ta'lim sharoitida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy sifatlarini rivojlantirish dolzarb va strategik ahamiyatga ega bo'lib, ta'lim tizimining kelajakdagi rivojlanishi, o'quvchilarning shaxsiy va intellektual salohiyatini to'liq ochib berish va jamiyat uchun raqobatbardosh mutaxassislar tayyorlash yo'lida mustahkam poydevor yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Inomova, A.A. Raqamli ta'lim va innovatsion pedagogika. – Toshkent: Innovatsiya, 2022. – 284 b.
2. Khutorskoy, A.V. Kompetentli yondashuv: nazariya va metodologiya. – Moskva: EKMOS, 2003. – 352 b.
3. Gilyazov, D.M. Zamonaviy raqamli ta'lim texnologiyalari. – Qozon: Fen, 2021. – 290 b.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi. – Toshkent: Lex.uz, 2020.
5. O'zbekiston Respublikasi Ta'lim vazirligi. "Ta'lim sifati oshirish va raqamli ta'limni rivojlantirish dasturi" (2021–2025 yillar). – Toshkent: Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi, 2021.

6. Qodirova, M.I. Pedagogik innovatsiyalar va ta'limda raqamlashtirish. – Toshkent: Fan, 2022. – 214 b.
7. Sharipov, X.S. Boshlang'ich ta'lim pedagogikasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2019. – 376 b.
8. Qodirov, B. Ta'limda raqamli texnologiyalarning o'rni. – Samarqand: Zarafshon, 2021. – 197 b.
9. Hasanov, A. Raqamlashtirish sharoitida boshlang'ich ta'lim. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2022. – 204 b.
10. Alimova, G. Ta'limda raqamlashtirish va innovatsion yondashuvlar. – Buxoro: Nasaf, 2022. – 230 b.
11. Kadirova, S. Raqamli avlod va ta'lim muammolari. – Toshkent: Fan, 2021. – 198 b.

UNIQUE ASPECTS OF THE VALUE SYSTEM OF UZBEK BRIDES

Sayfullayeva Sojida Saidjonovna

2nd year Psychology student at the University of Exact and Social Sciences

Annotation

This article explores the distinctive value system of Uzbek brides, emphasizing how traditional customs, familial roles, religious principles, and evolving societal norms shape their experiences. Utilizing a qualitative methodology, the study examines key aspects such as early marriage expectations, integration into extended families, preservation of cultural traditions, adherence to gender roles, and the influence of Islamic ethics. The findings highlight the complex interplay between enduring cultural practices and contemporary challenges faced by Uzbek brides in a rapidly modernizing society.

Keywords: Uzbek brides, value system, cultural traditions, family roles, Islamic ethics, marriage customs, gender roles, societal expectations, modernization, Central Asia.

Introduction In Uzbekistan, the value system of brides is deeply rooted in traditional cultural norms and expectations, reflecting the broader societal structure of the country. These values emphasize familial duties, respect for elders, and adherence to established customs. Understanding these unique aspects provides insight into the societal dynamics that shape the experiences and expectations of Uzbek brides within their cultural context.

Methodology This study employs a qualitative approach, analyzing existing literature, cultural studies, and ethnographic reports to identify and interpret the unique aspects of the value system of Uzbek brides. Sources include academic articles, cultural analyses, and firsthand accounts that shed light on the traditional and contemporary roles of brides in Uzbek society.

Results The analysis reveals several distinctive features of the value system upheld by Uzbek brides:

1. *Early Marriage and Familial Expectations:* In Uzbekistan, women often marry in their late teens or early twenties. Marriage is considered a societal imperative, with families

- placing significant emphasis on the honor and reputation associated with their daughters' marital status.
2. *Role within the Extended Family:* Upon marriage, a bride typically joins her husband's household, where she is expected to integrate into the extended family structure. The mother-in-law often plays a pivotal role in guiding and overseeing the bride's adaptation to her new environment.
 3. *Preservation of Cultural Traditions:* Uzbek weddings are elaborate events that showcase the nation's rich cultural heritage. These ceremonies involve various rituals and customs aimed at ensuring the happiness and prosperity of the couple, reflecting the community's collective values.
 4. *Gender Roles and Domestic Responsibilities:* Traditional Uzbek society often assigns specific roles to women, emphasizing their responsibilities in maintaining the household and upholding family honor. While some women pursue education and careers, societal expectations frequently prioritize domestic duties.
 5. *Influence of Religious and Ethical Norms:* Islamic principles significantly influence the moral and ethical framework within which Uzbek brides operate. Respect for elders, modesty, and adherence to religious practices are integral components of their value system.

Discussion The value system of Uzbek brides is a complex interplay of tradition, religion, and societal expectations. While these values provide a sense of identity and community, they also present challenges, especially in the context of modernization and changing gender roles. Balancing traditional expectations with contemporary aspirations remains a significant aspect of the lives of Uzbek brides.

Conclusion The unique aspects of the value system of Uzbek brides are deeply embedded in the country's cultural and religious fabric. These values, while fostering strong family bonds and community cohesion, also necessitate a nuanced understanding to support the evolving roles of women in Uzbek society.

References:

1. Isokov, B. R. (2021). *Uzbek weddings: traditions and modern approaches*. Central Asian Journal of Social Sciences and History, 2(5), 1–5.

2. Latipova, N., Ganiyeva, M., Alekseeva, V., & Abdukhalilov, A. (2019). *Uzbek Weddings: Sociological and Cultural Aspects*. International Journal of Recent Technology and Engineering, 8(4).
3. Trevisani, T. (2016). *Modern weddings in Uzbekistan: ritual change from 'above' and from 'below'*. Central Asian Survey, 35(1), 61–75

ЛИЧНОСТНЫЕ ОСОБЕННОСТИ СТУДЕНТОВ И ИХ ВЛИЯНИЕ НА ПРОЦЕСС АДАПТАЦИИ

Худжамшукуров Толибназар Рашид оглы

Студент 2 курса факультета психологии Университета

точных и социальных наук

Аннотация

В статье рассматривается влияние личностных особенностей студентов на их адаптацию к условиям обучения в высшем учебном заведении. Проведенное исследование выявило, что такие черты, как экстраверсия, эмоциональная устойчивость и внутренний локус контроля, положительно связаны с успешной адаптацией студентов. Результаты подчеркивают необходимость учета личностных факторов при разработке программ поддержки студентов в период их адаптации к вузовской среде.

Ключевые слова: Адаптация студентов, личностные особенности, экстраверсия, эмоциональная устойчивость, локус контроля, высшее образование.

Введение

Переход к обучению в высшем учебном заведении представляет собой значительный этап в жизни студентов, сопровождающийся необходимостью адаптации к новым академическим, социальным и личностным условиям. Адаптация студентов к вузовской среде зависит от множества факторов, включая их личностные особенности. Исследования показывают, что такие черты, как экстраверсия, эмоциональная устойчивость, мотивация к достижению и локус контроля, играют важную роль в успешной адаптации студентов к обучению в вузе. Цель настоящего исследования — выявить взаимосвязь между личностными особенностями студентов и их способностью адаптироваться к условиям обучения в высшем учебном заведении.

Методология В исследовании приняли участие 100 студентов первого курса различных факультетов. Для оценки личностных характеристик использовались следующие методики:

- Пятифакторный опросник личности (Big Five) для определения уровней экстраверсии, нейротизма и других черт.
- Методика диагностики социально-психологической адаптации Роджерса-Даймонда для оценки уровня адаптации студентов.
- Шкала локуса контроля Дж. Роттера для определения степени внутреннего или внешнего контроля над событиями.

Собранные данные были проанализированы с использованием методов корреляционного и регрессионного анализа для выявления взаимосвязей между личностными чертами и уровнем адаптации.

Результаты

Анализ данных показал следующие значимые взаимосвязи:

- **Экстраверсия** положительно коррелирует с успешной социальной адаптацией студентов ($r = 0.45, p < 0.01$).
- **Эмоциональная устойчивость** (низкий уровень нейротизма) связана с более высокой академической адаптацией ($r = 0.50, p < 0.01$).
- **Внутренний локус контроля** ассоциируется с общей успешной адаптацией к учебному процессу ($r = 0.40, p < 0.01$).

Эти результаты подтверждают, что определенные личностные черты способствуют более эффективной адаптации студентов к условиям обучения в вузе.

Обсуждение

Полученные данные свидетельствуют о том, что личностные особенности играют ключевую роль в процессе адаптации студентов к вузовской среде. Экстраверсия способствует установлению социальных связей, что облегчает социальную адаптацию. Эмоциональная устойчивость помогает справляться с академическими стрессами и требованиями. Внутренний локус контроля позволяет студентам ощущать ответственность за свои успехи и неудачи, что мотивирует их к активному участию в учебном процессе. Эти выводы согласуются с предыдущими

исследованиями, подчеркивающими важность личностных факторов в адапционном процессе студентов .

Заключение

Исследование подтвердило значимость личностных особенностей в процессе адаптации студентов к обучению в вузе. Понимание этих факторов может помочь в разработке программ поддержки студентов, направленных на развитие адаптивных навыков и улучшение их академической успеваемости.

Список литературы

1. Шклярова А. А. Взаимосвязь личностных особенностей и адаптации студентов-первокурсников к обучению в высшей школе // Научно-методический электронный журнал «Концепт». – 2017. – Т. 12. – С. 120–124.
2. Лубис Х., Атмоко А., Рахмавати Х., Сетийовати Н., Альфатх Э.А., Разак М. Академическая адаптация студентов первого курса: влияние различных факторов и их измерение // Психологическая наука и образование. 2025. Том 30. № 1. С. 130–139.
3. Исследование свойств личности студентов в период адаптации и становления психофизического потенциала в вузе // Здоровье человека, теория и методика физической культуры и спорта.
4. Старинская Н.В. Мотивационные механизмы адаптации студентов к учебному процессу в вузе // Academia.edu.
5. Хизбуллина Р.Р., Гарайшина Э.И. Адаптация студентов к условиям обучения в вузе: мотивы, этапы, факторы // Гуманитарные научные исследования. 2016. № 3.

**«YANGI O'ZBEKISTONDA TABIIY VA IJTIMOIIY-GUMANITAR
FANLAR» RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI**
3-TOM, 04-SON (30-Aprel)

MUNDARIJA

1	AIRPORT TRANSFERS: A CONVENIENT SOLUTION FOR TRAVELERS Almardanov Ro'zi	5-7
2	JUMHURIYATDAN OLDIN TURK MAQOLLARINING O'RGANILISHI Bozorova Sabohat Ramazonovna	8-13
3	ПРОГНОЗИРОВАНИЕ И ПРОФИЛАКТИКА ПОСЛЕОПЕРАЦИОННЫХ ОСЛОЖНЕНИЙ ОСТРОЙ КИШЕЧНОЙ НЕПРОХОДИМОСТИ У БОЛЬНЫХ ПОЖИЛОГО И СТАРЧЕСКОГО ВОЗРАСТА Худойбердиев Санжар Собирович, Хамдамов Бахтиёр Зарифович	14-35
4	GENRE SPECIFICS OF THE FILM DISCOURSE The construction of "fatherhood" and "motherhood" in Hollywood films Erkaeva Dilnoza Bakhtiyorovna,	36-43
5	YUQORI SIYDIK YO'LLARIDA KATTA TOSHLARI BO'LGAN BEMORLARNI MINIMAL INVAZIV DAVOLASH USULLARI SAMARADORLIKNING QIYOSIY TAVSIFI Egamberdiyev M.B	44-47
6	INVESTITSION LOYIHALARNING MOLIYAVIY XAVFLARINI BAHOLASH VA ICHKI AUDIT TIZIMI Nargiza Raxmatullayeva	48-51
7	MENOPAUSA DAVRIDAGI AYOLLAR RUHIY HOLATINI BAHOLASHDA O'TKAZILGAN SO'ROVNOMA NATIJALARI Kamolova Sevinch , Axmedova Durdona	52-53
8	YOSH AVLOD TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISHDA MUSIQIY FANLARNING AHAMIYATI Botirbayev Maxmudjon, Nurullayev Farrux	54-60
9	IOT (INTERNET OF THINGS) QURILMALARI XAVFSIZLIGI: ZAMONAVIY MUAMMOLAR VA YECHIMLAR Komiljon Baxromov	61-64
10	AGROMARKETING TIZIMINING AHAMIYATI Ergasheva Umida, Xolboyeva Farangiz	65-67

11	ЎЗБЕК ВА РУС НАСРИДА БОЛА ОБРАЗИ: ҚИЁСИЙ ТАҲЛИЛ Бўриева Робия , Шофиев Обиджон	68-73
12	BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARNING BILISH FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHNING O‘ZIGA XOS JIHATLARI Ulasheva Nafisa Ximmat qizi	74-77
13	EFFECTIVE AND INEFFECTIVE STRATEGIES FOR INTRODUCING NEW TECHNOLOGY AND IMPLEMENTING CHANGE IN SCHOOLS Sodiqjonova Gulhayo Akbar qizi	78-84
14	TA'LIMDA TEXNOLOGIK YONDASHUV Nuriya Masharipova Hamro qizi, Olimova Dano Shakirovna	85-89
15	SUYAK YEMIRILISHI KASALLIKLARINING HOZIRGI KUNDAGI DOLZARBLIGI. Anarova Shahzoda Amanbayevna, Omonov Sarvar Abror o'g'li	90-94
16	PUL OQIMLARI TAHLILI ASOSIDA KORXONANING MOLIVAVIY HOLATINI BAHOLASH Karimov Shohruh Ahmadullo o'g'li	95-99
17	INGLIZCHA KOLLOKATSIYALARNING LINGVOMADANIY XUSUSIYATLARI (JON GRINNING "YULDUZLAR AYBDOR" ROMANI MISOLIDA) Alixodjayev Shoxruxbek Xabibulla O'g'li	100-105
18	IMPACTFUL TOPICS IN AGRICULTURAL FOOD PROCESSING Egamnazarova Aziza Ernazar qizi, Gaffarova Sarvinoz Muzaffar qizi –, Turaeva Gulizaxro	106-109
19	ELEKTRON HUKUMAT INTERAKTIV XIZMAT TIZIMLARIDAN FOYDALANISH Ergashev Muxriddin Abduxakim o'gli, Abdukarimov Jaloliddin Xusniddin O'gli	110-116
20	TIBBIYOT TERMINOLOGIYASIDA BA'ZI LOTINCHA ATAMALAR KELIB CHIQISHINING METAFORIK XUSUSIYATLARI. Mamarajabova Dilbar Allanazar qizi	117-120
21	O'QITUVCHINING NUTQ TEXNIKASI VA NOTIQLIK MADANIYATI. Bazarbayeva Dinara Borisovna, Olimova Dano Shakirovna	121-125
22	ИЗУЧЕНИЕ КАТИОННЫХ ПАВ В ПРОЦЕССАХ НЕФТЯНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ Салихова Озода Абдуллаевна	126-132

**"YANGI O'ZBEKISTONDA TABIIY VA IJTIMOIIY-GUMANITAR
FANLAR" RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI**
Volume 3, Issue 04, April 2025

23	RIVOJLANAYOTGAN MAMLAKATLAR IQTISODIYOTI Bozorova Xilola Uralovna	133-140
24	BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHILARINING KASBIY SIFATLARINI RIVOJLANTIRISH VA TAKOMILLASHTIRISHDA RAQAMLASHTIRILGAN TA'LIMNING AHAMIYATI VA IMKONIYATLARI Abdullayev Mamayusup Kasimovich	141-153
25	UNIQUE ASPECTS OF THE VALUE SYSTEM OF UZBEK BRIDES Sayfullayeva Sojida Saidjonovna	154-156
26	ЛИЧНОСТНЫЕ ОСОБЕННОСТИ СТУДЕНТОВ И ИХ ВЛИЯНИЕ НА ПРОЦЕСС АДАПТАЦИИ Худжамшукуров Толибназар Рашид ОГЛЫ	157-159
	OUTLINE	160-162